

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH

FILOZOFICKÁ FAKULTA

ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

MLUVA V JIRATICÍCH VE TŘECH GENERACÍCH

Vedoucí práce: PhDr. Štěpán Balík, Ph.D.

Autorka práce: Dagmar Matějková

Studijní obor: Historie-bohemistika

Ročník: 3.

2014

Anotace

Cílem této dialektologické bakalářské práce je zjistit, zda a jaké charakteristické rysy se objevují v běžné mluvě rodilých mluvčích pocházejících z Jiratic. Výzkum byl proveden na základě nahrávek nářeční mluvy příslušníků tří generací (staré, střední a nejmladší). Součástí práce je i obecný popis dialektické podskupiny českomoravské, jihozápadočeské a skupiny středomoravské, na jejichž rozhraní se vesnice nachází. Zvláštní zřetel je věnován zhodnocení současného stavu nářečí v této lokalitě (se zaměřením na hláskoslovné, tvaroslovné a lexikální rysy) a vlivu obecné češtiny na mluvený jazyk.

Anotation

The goal of this dialectal work is to find out whether and what characteristic features appear in ordinary language of native speaker who come from Jiratice. The research was based on recording of dialectal speech of three generations (old, middle and the youngest). The thesis contains general description of bohemian-moravia and southwestern-bohemian dialectal subgroups and general description of middle-moravian dialectical group. This village is located on borderline of these dialectal areas. Special attention is dedicated to the explanation of actual state of dialect in chosen region (with focus on analysis of phonetics, formative and lexical dialectal features) and to the influence of the interdialect – general Czech.

PROHLÁŠENÍ

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejnění své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Jiraticích, 9. dubna 2014

.....

Dagmar Matějková

PODĚKOVÁNÍ

V první řadě bych chtěla poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu PhDr. Štěpánu Balíkovi, Ph.D., za cenné rady, laskavý přístup a také za čas, který mi věnoval během konzulatačních hodin i mimo ně. Mé velké poděkování patří samozřejmě všem respondentům za poskytnuté rozhovory a ochotu spolupracovat. Bez nich by tato práce nemohla vzniknout. Touto cestou děkuji i svému příteli za pomoc při technické realizaci práce a také za trpělivost. Speciální poděkování patří mým rodičům, kteří mě nejen při studiu všestranně podporují.

OBSAH

1	ÚVOD.....	7
2	TEORETICKÁ ČÁST.....	9
2.1	Jiratice	9
2.1.1	Obecné informace	9
2.1.2	Vývoj názvu	10
2.1.3	Pečeť a znak	10
2.1.4	Historie obce	11
2.1.5	Kulturní život v obci	11
2.1.6	Zvyky a tradice v Jiraticích.....	13
2.2	Obecné informace o dialektologii a nářečích.....	16
2.2.1	Vývoj dialektologie.....	16
2.2.2	Dialektologie.....	17
2.2.3	Základní rozvržení českých nářečí	18
2.2.4	Vývoj nářečí a obecná čeština	19
2.2.5	Interference	20
2.3	Českomoravská podskupina.....	21
2.3.1	Přechodný charakter zkoumané oblasti	21
2.3.2	Pohled na českomoravskou podskupinu očima dialektologů	21
2.4	Charakteristika českomoravské podskupiny	24
2.5	Charakteristika středomoravské skupiny	28
2.6	Charakteristika jihozápadočeské podskupiny	30
2.7	Charakteristika českých nářečí v užším smyslu.....	32
2.8	Metodologie teoretická.....	34
2.8.1	Fáze přípravná.....	34
2.8.2	Fáze poznávací.....	34
2.8.3	Fáze analytická	35
3	PRAKTICKÁ ČÁST	36
3.1	Metodologie praktická	36
3.1.1	Fáze přípravná.....	36

3.1.2	Fáze poznávací.....	36
3.1.3	Fáze analytická	37
3.2	Nejstarší generace	39
3.2.1	Obecně české rysy	39
3.2.2	Českomoravské rysy odlišné od obecné češtiny.....	44
3.2.3	Syntaktický rozbor	52
3.3	Střední generace	54
3.3.1	Obecně české rysy	54
3.3.2	Českomoravské rysy odlišné od obecné češtiny.....	58
3.3.3	Syntaktický rozbor	63
3.4	Nejmladší generace	66
3.4.1	Obecně české rysy	66
3.4.2	Českomoravské rysy odlišné od obecné češtiny.....	70
3.4.3	Syntaktický rozbor	74
3.5	Slovníček specifických výrazů.....	76
4	ZÁVĚR.....	84
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	89
6	SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK	91
7	PŘÍLOHY	92

1 ÚVOD

Jako téma bakalářské práce jsem se rozhodla analyzovat běžnou mluvu v obci Jiratice. Přesto, nebo možná právě proto, že z této vesnice pocházím, odlišnost a krásu místní řeči jsem si plně uvědomila až při setkání s lidmi, kteří naše nářečí neznají. To byl jeden z podnětů, abych se o mluvu svou, své rodiny a svých sousedů začala zajímat detailněji a zdůraznila tak její místo v systému českého národního jazyka.

Obecně je zkoumaná oblast řazena k dialektům českým v užším slova smyslu, do podskupiny českomoravské, konkrétně k tzv. jižnímu jemnickému úseku. Výstižné označení podskupiny českomoravská poukazuje na přechodnost lokality. Dochází zde totiž k prolínání českých a moravských nářečních znaků. Z toho důvodu jsem chtěla poodhalit, jak velké zastoupení zde jednotlivé rysy mají a zda stále platí tvrzení Slavomíra Utěšeného, že „toto území je charakteristické navrstvením moravských prvků na českou základnu.“¹ Vzhledem k poloze Jiratic na mapě České republiky (viz s. 128) se zde projevuje i okrajový charakter oblasti. Jak je vidět, jde z jazykového hlediska o oblast velmi zajímavou.

Je všeobecně známo, že v současnosti prochází jednotlivá nářečí procesem nivelizace, to znamená, že dochází k jejich sblížování a ztrátě některých specifických rysů. Mým cílem tedy bylo také zjistit, v jaké míře jsou v této oblasti nářeční prvky zachovány. Jako nejvhodnější způsob se mi jevilo porovnání nářeční mluvy příslušníků tří generací. K vytvoření reprezentativního vzorku informátorů jsem si vybrala šest členů mé rodiny, dva od každé generace. Výhodou byla skutečnost, že jsou mi všichni důvěrně známí, proto nedělalo problém vymyslet pro ně dotazy, na které bez ostychu odpovídali a poskytli mi tak velmi cenný materiál pro následující výzkum. Řízené rozhovory jsem zaznamenala na diktafon a následně převedla do psané podoby pomocí fonetické transkripce. Díky tomu, že jsem jednou z hrdých uživatelék tohoto nářečí, s místní mluvou se setkávám a sama ji užívám jako prostředek každodenního dorozumívání, mohla jsem ve svém bádání použít i metodu přímého pozorování. Konkrétnější informace o postupu vlastního výzkumu či o zásadách transkripce uvádím v kapitole Praktická metodologie.

Předkládanou dialektologickou práci jsem rozdělila na dvě části.

---

¹ Slavomír Utěšený, *Nářečí přechodného pásu českomoravského*, s. 10.

V části teoretické uvádím základní informace o Jiraticích, jejich historii, kulturním životě a tradicích. Navazuje výklad o dialektologii a jejím vývoji, obecná charakteristika českých nářečích a údaje o obecné češtině, národním jazyce a jazykové interferenci. Další oddíl teoretické části tvoří informace zabývající se českomoravskou podskupinou se zřetelem na její přechodný charakter, typickými nářečnými jevy a také rozdílnými názory dialektologů na tuto pozoruhodnou oblast. Poté jsem z důvodu přechodnosti území zařadila i popis středomoravské nářeční skupiny, aby bylo jasné, které prvky byly převzaty právě z moravského nářečí. Následuje charakteristika jihozápadočeské podskupiny, která má na mluvu v Jiraticích také vliv. Nutné ještě bylo stručně zmínit charakteristické rysy češtiny obecné, jejímuž vlivu nářečí podléhají. Tuto část práce uzavírá kapitola o tom, jak by měl dialektolog postupovat při svém jazykovém výzkumu a jaké jsou nejčastější metody a fáze dialektologické práce.

Část praktickou uvozuje opět kapitola metodologická, ve které jsem popsala postup vlastního dialektologického výzkumu v jeho třech základních fázích. Jádrem této části je však rozbor získaných přepsaných nahrávek. Zaměřila jsem se postupně na jednotlivé generace, u nichž jsem provedla rozbor hláskoslovný, tvaroslovný a vymezila jsem také tzv. morfologizované jevy hláskoslovné povahy. Takto jsem postupovala u vymezení prvků obecné češtiny i u rysů českomoravských, které jsou od obecné češtiny odlišné. Pozornost jsem věnovala také stránce syntaktické. Podrobně jsem se zabývala i stránkou lexikální, to dokazuje přiložený slovníček, k jehož sestavení jsem použila nejen výrazy z nahrávek, ale také slova, která se ve zkoumané oblasti běžně užívají. Vysvětlila jsem jejich etymologii a u většiny jsem se na základě Českých jazykových atlasů snažila postihnout jejich rozšíření. Na základě toho pak zjistit, zda jsou původem česká nebo moravská.

Součástí bakalářské práce jsou přílohy obsahující přepsané nahrávky, jazykové mapy s vyznačením zkoumané lokality, ukázky map z Českého jazykového atlasu a fotografie týkající se Jiratic. Pro úplnost a přesnost příkládám také CD s autentickými nahrávkami rozhovorů. Literatura týkající se tohoto tématu je součástí práce, na tomto místě bych však ráda vylkla díla, o která jsem se opírala především. Jedná se zvláště o *Nástin české dialektologie* od Jaromíra Běliče, *Textovou oporu ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, jejíž autorkou je Irena Bogoczová. Opomenout nesmím ani *České nářeční texty* od Arnošta Lamprechta a především *České jazykové atlasy* Jana Balhara a kolektivu, které podávají přehledně a uceleně obraz nářečního rozrůznění našeho jazyka.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Jiratice

2.1.1 Obecné informace

Tato malá vesnice, ve které jsem prováděla dialektologický výzkum, leží v mírně zvlněné krajině 5km jihovýchodně od Jemnice v nadmořské výšce 467 m. Vodopisně spadá k povodí řeky Želetavky, do níž je odváděn nepatrný potůček, který napájí rybník na SZ okraji obce. Z hlediska celé České republiky se nachází na zajímavém místě, a totiž v jižním cípu Vysočiny, kde sousedí ve vzdálenosti do 10 km vzdušnou čarou na jihu s Rakouskem, na jihovýchodě s Jihomoravským krajem a na západě s Jihočeským krajem. K 1. 1. 2013 byl počet obyvatel 76,² což je za zkoumaná léta nejnižší číslo.³ Způsobuje to nedostatek pracovních příležitostí a poměrná izolovanost obce, která způsobuje odliv obyvatelstva do měst či větších obcí.

Obcí s rozšířenou působností jsou pro Jiratice Moravské Budějovice. Církevně vesnice spadá ke kdousovské farnosti.⁴ Jiratice jsou také začleněny do tzv. Jemnického mikroregionu, který se rozkládá v jihozápadní části Moravy a byl založen 17. prosince 1999. Sdružuje 30 obcí a jejich místních částí z okolí sídelního města Jemnice. „Hlavním cílem zájmového sdružení je spolupráce mezi obcemi zejména v oblasti plynofikace, zásobování pitnou vodou, výstavby kanalizací a čistíren odpadních vod, dopravní obslužnosti, podpory podnikání a turistického ruchu, péče o památky či řešení problematiky životního prostředí“.⁵

Centrem obce je kaplička svatého Floriana (viz příloha s. 131), která byla postavena v roce 1865 nákladem Antonína Šimky. Kříž před kaplí (viz příloha s. 131) pochází z roku 1904.

V roce 1843 zde bylo 21 obytných domů a v současnosti jich je 25. Je tedy vidět, že se v Jiraticích nijak závratně nestaví. Vesnice si zachovala charakter jednotlivých

² Regionální informační servis [online]. 10. 11. 2013 [cit. 2013-12-13]. Jiratice. Dostupné z WWW:<<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=550591>>.

³ Vývoj počtu obyvatel:

Rok	1843	1869	1880	1900	1921	1950	1970	1991	2001	2013
Počet obyvatel	135	111	108	123	115	101	101	99	86	76

Zdroj: Jiřina RŮŽKOVÁ, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 I*, Praha 2006, s. 588 – 589.

⁴ Děkanství moravskobudějovické, biskupství brněnské.

⁵ Moravské Budějovice [online]. 10. 11. 2013 [cit. 2013-12-13]. Jiratice. Dostupné z WWW:<http://www.mbudějovice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9890&id=430770&p1=24484>.

statků z počátku 20. století. Výjimkou je nový obecní úřad s dvěma bytovými jednotkami, který byl postaven na nevyužitém místě v roce 2001, a také víceúčelové sportovní hřiště, zdobící Jiratice teprve 2 roky.

2.1.2 Vývoj názvu

Následující informace jsem čerpala z knihy od L. Hosáka a R. Šrámka: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*.⁶

Jiratice se poprvé objevují v historických pramenech, konkrétně v zemských deskách brněnských, v roce 1361, a to pod názvem *Jurzetitz*. V roce 1671 měly neobvyklý název *Zdieratitz*, ovšem o pouhých 51 let později se obec jmenovala *Irratitz*. Tento název se pak měnil jen málo: *Iratitz* (1751), *Iratitz/ Iratice* (1846, 1872), *Jiratice* (1924).

Toto místní jméno vzniklo nejspíše přidáním přípony *-ice* k osobnímu jménu *Jirata*⁷. Pověst vypráví, že Jiratice byly založeny vladykou Jiřím, a proto nese obec jeho jméno. Je zajímavé, že na jihozápadní Moravě je mnoho místních jmen, která byla utvořena spojením osobního jména končícího na *-ęta* s příponou *-ice* (Kojetice, Modletice). Na Moravě však byl ještě častější sufix *-ata*, proto docházelo ke kolísání mezi *-atice* a *-etice*. Jméno obce by vlastně mělo znít *Jiřetice*, jak ukazuje doklad z roku 1361 (viz výše), přehláska *u>i* po měkké souhlásce zde ještě nebyla provedena.

Ve zdejší mluvě jsou to *ty* Jiratice, skloňují se tedy jako pomnožné podstatné jméno. Člověk, který se zde narodil nebo tady bydlí, však neřekne *za Jiraticemi* (což je spisovný tvar), ale jediné *za Jiraticama*⁸. Obyvatel Jiratic je buď *Jiraťák* nebo *Jiraticák*.

2.1.3 Pečeť a znak

Obecní pečeť je doložena z pol. 18. století (datována je před rokem 1749). Má tvar nepravidelného osmihranu o rozměrech 14 x 16 mm. V pečetním poli je vlevo zobrazena radlice hrotem nahoru a břitem doleva, vpravo je pak kosa bez kosiště hrotem nahoru a břitem doprava. Nad nimi je po obvodu opis, který uvádí: IRATIZ. Celý obvod pečeti je lemován perlovcem (viz příloha s. 131).

19. ledna 2007 bylo rozhodnuto o podobě obecního znaku: „v modrém štítě stříbrné šikmé břevno, v něm kosiště a radlice, obojí černé a vztyčené, nahoře zlaté

⁶ Ladislav HOSÁK – Rudolf ŠRÁMEK, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I A-L*, Praha 1970, s. 369.

⁷ Doloženo ze staré češtiny, utvořeno příponou *-ęta* k *Jura*, stč. *Juřata*.

⁸ Podobně např. *Slavonice-Slavonicama*, *Radkovice-Radkovicama* aj.

zkřížené ostrve, dole kosmo zlatá putna se stříbrnou vytékající vodou“.⁹ Tento znak byl společně se stejně vypadající obecní vlajkou v létě téhož roku slavnostně posvěcen (viz příloha s. 131).

2.1.4 Historie obce

V publikaci *Vlastivěda moravská* od Vladimíra Nekudy¹⁰ a z obecní kroniky jsem se dočetla, že o založení Jiratic bohužel prameny mlčí. Archeologické nálezy však dokládají, že na místě dnešních Jiratic bylo už v mladohradištním období (10.–13. století) hojné osídlení.¹¹ Je také známo, že v roce 1498 Jiratice patřily pod bitovské panství. „Dle registru faráře Martina z Modřic asi z r. 1526 měly Jiratice zvláštní dvůr farský a 9 usedlostí selských. O tom, že farský dvůr v Jiraticích skutečně byl, svědčí zápis z r. 1643 o pochůzce pohraničního faráře Dubelia. Dále svědčí o tom také dosud zachovaný název *na farářském*“. Od roku 1619 byla obec součástí panství faráře kdousovského, to znamená, že „pozemky byly farské, farář pak dosazoval tam usedlíky, kteří půdu obdělávali a odváděli z ní určité množství naturálií jako obilí, luštěnin, slepic, vajec a jiné“.¹² Tento stav trval až do roku 1849. V následujících letech byly začleněny pod politickou pravomoc úřadu v Dačicích, později patřily pod Jemnici, znovu pod Dačice, v roce 1896 pod Moravské Budějovice a v roce 1960 dokonce pod Místní národní výbor v Polici. Od roku 1990 mají Jiratice svůj samostatný obecní úřad.

Většina obyvatel se živila zemědělstvím, řemesla byla v obci zastoupena minimálně. Tento stav se nezměnil ani po druhé světové válce. V roce 1956 bylo zemědělství v obci transformováno do nově založeného JZD. O pět let později se sloučilo s JZD Doubrava se sídlem v Polici, které provozuje v Jiraticích stávající farmu.¹³

2.1.5 Kulturní život v obci

Ačkoli Jiratice patří k nejmenším obcím v kraji, kulturním životem a dodržováním různých tradic mohou lehce konkurovat ostatním. O tom svědčí i mnohá ocenění, která obec získala v posledních letech. V roce 2007 se Jiratice poprvé zúčastnily soutěže Vesnice roku a získaly Zelený diplom za rozvíjení lidových tradic. Roku 2008 se mohly pyšnit Modrou stuhou, která ocenila bohatý společenský život

---

⁹ Registr komunálních symbolů [online]. 11. 11. 2013 [cit. 2013-12-13]. Symboly-Jiratice. Dostupné z WWW:<<http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/fc8040cb-1d6b-4ac6-ac7d-775761c5556e>>.

¹⁰ Vladimír NEKUDA, *Vlastivěda moravská. Moravskobudějovicko, Jemnicko*, Brno 1997.

¹¹ Tamtéž s. 172.

¹² Obecní kronika z roku 1924.

¹³ V. NEKUDA, *Vlastivěda*, s. 736–737.

v obci. O 2 roky později obec získala Cenu naděje pro živý venkov a následujícího roku obdržela Oranžovou stuhu za spolupráci obce a zemědělství.

Dlouhou tradici má v Jiraticích ochotnické divadlo. První zmínka o něm pochází již z roku 1919, kdy skupina dobrovolníků, která si říkala Omladina, žádala o povolení inscenace *Anděl strážný*¹⁴. Není známo, kdy toto divadlo zastavilo svoji činnost, ale v roce 2006 byl založen nový ochotnický divadelní spolek, který funguje dodnes a těší se oblibě v širokém okolí. Za zmínku stojí např. hry *Dobytí severního pólu*, *Divčí válka*, *Záskok* a *České nebe*.

Jiratičtí občané se také již přes 30 let účastní tradičního pochodu na Bítov, který se v současnosti konává v srpnovou sobotu. V 90. letech minulého století se konaly i únorové túry. Pochod je typický tím, že se prochází zdejšími bývalými mlýny. Trasa dlouhá asi 15 km tedy vede přes Bahnův mlýn, Kláskův mlýn, Mácův mlýn, Svobodův mlýn, Koberův mlýn a Peksův mlýn.

Už desátým rokem zde rodina Simandlových, která vlastní velkou farmu, pořádá Hubertovu jízdu¹⁵. Svatý Hubert je patronem myslivců a honců a jeho svátek připadá na 3. listopadu. Každý rok stále přibývá jak diváků, tak také vozatajů a jezdců. V roce 2012 byl překročen počet 50 koní.

V roce 2009 se v obci uskutečnil 1. ročník tzv. Jiratické lávky. Tato soutěž se koná vždy v srpnu na místní požární nádrži. Mezi nejoblíbenější disciplíny patří jízda na kole a na trakaři po úzké lávce nebo také plavba v neckách.

Stejně jako v okolních obcích i v Jiraticích působí Sdružení dobrovolných hasičů. Tato organizace, která vznikla už na konci 19. století, pořádá ve spolupráci s obcí většinu místních kulturních akcí. V současné době jsou zde 3 hasičská družstva (muži, ženy a děti), která se účastní hasičských soutěží, zejména požárního útoku a štafety požárních dvojic.

Z dalších akcí bych ráda připomněla Jiratický kotlík. Tato událost se v obci konala zatím pouze třikrát, ale díky velké návštěvnosti bude v budoucnu určitě

---

¹⁴ Databáze českého amatérského divadla [online]. 14. 10. 2013 [cit. 2013-12-13]. Dostupné z WWW:<<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=18624>>.

¹⁵ Hubertova jízda má svoji tradici v Anglii, kde se šlechtici na svých koních v doprovodu loveckých psů vydávali po stopách lišky. U nás byl tento zvyk po 2. sv. válce obnoven, hony jsou však pořádány tak, že lišku představuje jeden z jezdců, který si na rameno připevní liščí ohon. Toho následují jezdci na svých vycvičených koních, kteří musí zdolat přírodní i umělé překážky. Rozhodčí osobu je tzv. master, který zaznamenává přestupky (pády, odmítnutí skoku). Po závěrečném dostihu, jehož cílem je dohnat a ukořistit „lišku“, dojde k vyhlášení vítězů (Hubertova jízda [online] 16. 10. 2013 [cit. 2014-02-11]. Dostupné z WWW:<http://www.koniny.ic.cz/jizdanakoni/index_Page712.htm>.

pokračovat. Soutěžní skupiny mají za úkol z vlastních surovin uvařit na kotlíku nad ohněm guláš. Diváci je poté obodují a první 3 nejlépe ohodnocení kuchaři získají pohár.

V neděli po 8. září (den narození sv. Panny Marie) se zde slaví pouť a třetí říjnovou neděli po svátku sv. Havla také císařské posvícení¹⁶. Tradičním se tu stalo opékání buřtů v první den velkých prázdnin, rodácký sjezd nebo včelařské a hasičské schůze.

2.1.6 Zvyky a tradice v Jiraticích

Masopustní průvod – nekoná se v přesně stanovené datum, ale v sobotu před popeleční středou. Je to jakési vyvrcholení masopustu, protože popeleční středou končí období vesnických zábav a hodování a začíná období čtyřicetidenního půstu. V současnosti se v Jiraticích půst nedodržuje, ale masopustní průvod je stále velmi oblíbený. Účastníci převlečení v maskách v doprovodu malé kapely obchází všechna stavení v obci. Na dvorku každého stavení se tancuje, paní domu podává domácí koblihy, křehutiny¹⁷, chlebičky a pálenku.

Svěcení kočiček – na květnou neděli si lidé při ranní bohoslužbě nechají posvětit kočičky¹⁸, které si poté doma zastrčí za kříž nebo svatý obrázek. Věří totiž v jejich magickou sílu, která přinese domu štěstí a zdraví.

Velikonoční vrkání – začíná na Zelený čtvrtek a končí na Bílou sobotu. V tomto období „odletěly zvony do Říma“, a tak je vystřídají jiratické děti se svými vrkačkami¹⁹. Obchází celou vesnici vždy, když v obci tradičně zvoní zvony (v 6, 12, 15 a 18 hodin). Vrkáním se také zahání Ježíšův zrádce Jidáš, kterého si obyvatelé připomínají následujícího dne, kdy se na oběd pečou tzv. Jidášky²⁰. V sobotu dopoledne průvod dětí naposledy obejde celé Jiratice s vrkačkami a odpoledne se začíná vyvrkávat. Děti chodí od domu k domu a při zvuku vrkaček a klapaček zpívají: „Vzkázali nám naši páni, abyste nám dali pár vajíček nebo peněz za vrkání“. Dostanou pak nejen vajíčka a peníze, ale také různé sladkosti.

---

¹⁶ Původně se posvícení (slavnost připomínající posvěcení místního kostela) slavila v každé části monarchie v jinou dobu. Tato nejednotnost však vedla k nárůstu nepracovních dní, proto Josef II. zavedl pevné datum, tedy třetí říjnovou neděli po svátku sv. Havla. Z toho důvodu nese tato slavnost označení „císařská“.

¹⁷ Křehutiny, neboli Boří milosti, jsou křehké vroubkované trojhránky vykrajované z listového těsta a po usmažení obalované ve vanilkovém cukru.

¹⁸ Větvičky vrby, na kterých jsou částečně rozvinuté pupeny.

¹⁹ Řehačky, klapačky.

²⁰ Speciálně tvarované kynuté koláčky sypané mákem, solí nebo kmínem.

Velikonoční žila/ pružina²¹ – tu si chlapci upletou z čerstvých vrbových proutků. Na velikonoční pondělí se ihned po svaté mši vydají na obchůzku po Jiraticích a pružinami symbolicky mrskají zadnice děvčat, přitom recitují nebo zpívají různé velikonoční koledy²². Tím se má zabránit, aby dívka „neuschla“, ale zůstala stále mladá, krásná a zdravá. Ona na oplátku chlapci uváže na pružinu mašli a dá malované vajíčko.

Stavění májky – odpoledne 30. dubna se sejde několik jiratických mužů a společně postaví již předem ozdobenou májku. To je vysoký jehličnatý strom, který je kromě vrchní části zbaven kůry a větví, vrchní část je ověšena stužkami z krepového papíru. Tento symbol jara je pak celou noc hlídán, protože muži z okolních obcí se jej snaží podříznout. Kdyby se tomu skutečně stalo, byla by to pro vesnici velká ostuda.

Pálení čarodějnic – koná se v noci z 30. dubna na 1. května. Během 30. dubna některé jiratické dívky vytvoří čarodějnici (figurína, která je vyrobená z nepotřebných kusů látek, starého oblečení a je vycpaná slámou a přivázaná na dřevěný kříž). Ta je poté připevněná na hranici a po setmění zapálená. Tento zvyk má ochránit obec před čarodějnicemi. U zapálené hranice pak lidé hází do vzduchu zapálená košťata, točí s nimi a tak vítají jaro.

Trhání barborek – 4. prosince, tedy v den sv. Barbory, se do vázy natrhají větvičky třešně. Komu barborka do štědrého dne vykvete, bude mít celý následující rok štěstí. Místní tradice také říká, že pokud barborku natrhá mladá svobodná dívka, po jejích vykvetení se může těšit do roka a do dne na svatbu.

Mikuláš, čerti, anděl – v předvečer svátku sv. Mikuláše se sejde skupinka starších dětí. Jedno z nich, zpravidla to nejvyšší, je převlečené za Mikuláše (má dlouhé bílé vousy, červený plášť, na hlavě biskupskou mitru a v ruce nese biskupskou berlu), toho doprovází anděl nesoucí koš s pamlsky pro hodné děti a minimálně dva čerti, kteří mají pro zlobivé děti připravené uhlí a metlu. Celá skupina chodí po Jiraticích, čerti zvoní na zvonky a vydávají strašidelné zvuky. Postupně navštěvují děti, které jim zarecitují básničku a slíbí, že nebudou zlobit.

Průvod ovcí – tato tradice není v České republice příliš známá, ale na Jemnicku se dodržuje od nepaměti. Nejznámější průvody obcí jsou v Polici, Kostnících, Mladoňovicích a Jiraticích. Po štědrovečerní večeři se většina obyvatel Jiratic sejde u velkého dřevěného betlému před kapličkou. Pomalu prochází svátečně vyzdobenou a

---

²¹ Pomlázka.

²² Např. „Hody, hody, doprovody, dejte vejce malovaný. Nedáte-li, malovaný, dejte aspoň bílý, slepička Vám snese jiný.“

osvětlenou vesnicí, zpívají koledy, troubí na volské rohy, cinkají malými zvonečky a bečí jako ovce. Poté si popřejí vše nejlepší a vrátí se domů ke svému ozdobenému stromečku.

2.2 Obecné informace o dialektologii a nářečích

2.2.1 Vývoj dialektologie

Nářečí jako takové se začalo zkoumat teprve v polovině 19. století, dialektologie je tedy věda velice mladá. Zajímavou výjimkou však je Dante Alighieri, který na počátku 14. století učinil pokus o popsání 14 italských nářečí, nebo Jan Blahoslav zmiňující ve své *Gramatice české* tzv. dialekt český.

Podmínkou ke vzniku dialektologie jako samostatné disciplíny byl především vědecký popis historického vývoje jazyka a základy jazykového zeměpisu. První impulz přišel z Německa od Georga Wenkera, který prováděl dialektologický výzkum pomocí dotazníku. Pro slovanské prostředí je důležitý přínos Francouze Luciena Tesnière a ruského lingvisty a etnografa Vladimíra Ivanoviče Dala.

V českých zemích jsou počátky dialektologie spojovány s Aloisem Vojtěchem Šemberou. I on však měl své předchůdce. Jsou to literární díla, ve kterých se jejich autoři snažili zachytit nářeční mluvu postav. Mezi ty nejznámější patří např. *Obrazy z okolí domažlického* od Boženy Němcové, *Gazdina roba* od Gabriely Preissové aj.²³

Již zmiňovaný Šembera je autorem první souborné práce o českých a slovenských nářečích *Základové dialektologie československé* (Viedeň, 1864). Na něj navázal jeho žák František Bartoš, který vydal *Dialektologii moravskou I-II* (Brno 1886 a 1895) a také *Dialektický slovník moravský* (Praha, 1906). Je vidět, že zpočátku se dialektologové zabývali především shromažďováním a tříděním nářečního materiálu. Až teprve od konce 19. století bylo přistoupeno i k jeho analýze a výkladu.²⁴

Za přelomový je pokládán rok 1895, kdy se konala Národopisná výstava československá. Za zmínku stojí Vavřinec Josef Dušek, který při této příležitosti vytvořil návod, jak sbírat nářeční materiál. Na této výstavě také Dušek představil první *Dialektickou mapu Čech*. V této době většina prací vznikala nahodile podle krajového původu autorů (srov. práce I. Hoška, V. Kebrleho, A. Kotíka, J. Mrázka, M. Wajse, B. Vydry aj.). O dialektologii se zajímali také členové Pražského lingvistického kroužku, především Bohuslav Havránek ve svých pracích *K české dialektologii* (1924) a *Nářečí česká* (1934). Další iniciativa o systematictější výzkum nářečí pochází od Františka Trávníčka *O českém jazyce* (1924), *Moravská nářečí* (1926) či *Historická mluvnice československá* (1935).

---

²³ Irena BOGOCZOVÁ, *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, Ostrava 2009, s.112–116.

²⁴ František CURÍN, *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, Praha 1964, s. 158.

V roce 1952 bylo v Brně založeno dialektologické pracoviště, jehož členové se věnovali vydávání regionálních monografií a popisování jazykově pomezních a okrajových oblastí. Vznikly tak práce Františka Svěráka, Arnošta Lamprechta, Adolfa Kellnera či Slavomíra Utěšeného. Další etapa výzkumu začala v roce 1962. Byl vytvořen *Dotazník pro výzkum českých nářečí*, na jehož základě vznikl *Český jazykový atlas* (Jan Balhar, Pavel Jančák).

Nejcennější díla z čistě dialektologického hlediska jsou *Vývoj českého jazyka a dialektologie* (1964¹, 1977²) od Františka Cuřína, *Nástin české dialektologie* (1972) od Jaroslava Běliče a čítanka *České nářeční texty* (1976), kterou redigoval Arnošt Lamprecht.

V současnosti je centrem české dialektologie Dialektologické oddělení Ústavu pro jazyk český Akademie věd ČR se sídlem v Brně, které v roce 2011 vydalo poslední, v pořadí šestý, díl *Českého jazykového atlasu*.²⁵

2.2.2 Dialektologie

Dialektologie je jazykovědná disciplína, která se zabývá dialektou. Slovo *dialekt* pochází z řečtiny a ve svém původu znamenalo způsob mluvení. Český ekvivalent *nářečí* také zdůrazňuje mluvenou podobu jazyka.²⁶

František Cuřín užívá vyčerpávající definici nářečí: „Nářečím přitom rozumíme víceméně ustálenou místní obměnu celonárodního jazyka, zeměpisně vymežitelný soubor jazykových prostředků, který slouží jako nástroj dorozumívání pouze části národa, a to jen v oblasti běžného denního styku“.²⁷

Tyto teritoriální dialekty²⁸ se od národního jazyka²⁹ odlišují po stránce lexikální, fonologické, morfologické i syntaktické, říká se jim strukturní útvary. Nepatří sem tzv. sociolekty³⁰ (profesní mluva, slang, argot), neboť to jsou útvary nestrukturní.

---

²⁵ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 117–122.

²⁶ Tamtéž, s. 102.

²⁷ Fr. CUŘÍN, *Vývoj*, s. 157.

²⁸ I. Bogoczová (*Textová opora*, s. 102) užívá termín teritoriální, J. Bělič (*Nástin české dialektologie*, s. 5) a Fr. Cuřín (*Vývoj*, s. 158) zeměpisná (geografická), místní (lokální) dialekty.

²⁹ Národní jazyk je souhrn všech variant jednoho jazyka. Spisovná varianta národního jazyka plní především funkci reprezentační. Spisovná čeština je však také vnitřně členěna. Má podobu psanou (v té se mohou objevovat i prvky knižní češtiny) i mluvenou (označuje se termínem hovorová čeština). V mluvené podobě spisovné češtiny jsou tolerovány i některé prvky, které nebyly zatím kodifikovány (postupně se ale mnoho slov a tvarů stává součástí spisovné normy). To, co nemá příznak knižnosti ani nespisovnosti se považuje za neutrální. Národní jazyk se však z většiny skládá z nespisovných útvarů. Patří mezi ně interdialekty, teritoriální dialekty, městská mluva, sociolekty a další. (I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 18–24.).

³⁰ U J. Běliče se setkáme s označením společenských, sociálních či vrstevných nářečí.

Rozlišují se systémově a areálově rozdílné dialekty. Rozdíly téhož jazyka na jistém území jsou areálové, naproti tomu rozdíly slov patřících k jinému národnímu jazyku jsou systémové.

Je důležité si uvědomit, že každé nářečí má svoje jádro, to je centrum, odkud jsou vysílány změny směrem k periférii a ty postupně ztrácejí na intenzitě.³¹ Změny provedené v centru často nedosáhnou až k okraji, proto bývají okrajové dialekty archaičtější. Mohou však být zasaženy jinou vlnou vycházející z jiného centra. Čáry, které na mapě vymezují místa s výskytem společného jazykového projevu, se nazývají izoglosy. Ty nejsou stabilní, ale nestálé a pohyblivé. Izoglosy tvoří svazky, což jsou nářeční hranice.³²

Každý útvar národního jazyka, tedy i nářečí, má svou normu. Většina uživatelů daného jazyka má schopnost užívat minimálně dva různé útvary národního jazyka, a to spisovnou češtinu, nadnářeční útvar (obecnou češtinu) nebo jakékoli nářečí.³³ Někdy dochází k situacím, kdy mluvčí i v primárně spisovném projevu, použije výraz nespisovný. Dochází k tomu v případě, kdy pro danou skutečnost neexistuje jiné pojmenování. Těmto výrazům se říká dialektismy (např. pojmenování součásti kroje).

Podle toho, co dialektologie zkoumá a jak, ji můžeme dělit na:

- a) **synchronní** (popisná, zajímá se o současnou situaci) a **diachronní** (historická, zajímá se o vývoj nářečí)
- b) **komparativní** (srovnávání s jinými útvary jazyka)
- c) **typologická** (poukazuje na rozdíly jednotlivých dialektů)
- d) **urbánní** (mluva měst)³⁴

2.2.3 Základní rozvržení českých nářečí

Česká nářeční skupina v užším slova smyslu

- Středočeská podskupina
- Jihozápadočeská podskupina
- Severovýchodočeská podskupina
- Jihovýchodočeská (českomoravská) podskupina

---

³¹ Vlnová teorie – pojem, který vymyslel J. Schmidt (1843–1901). Inovační změny, které byly provedeny v centru se šíří do okolí stejně jako vlny na vodě od místa, kam hodíme kámen. Vlny postupně směrem k okraji slábnou. Pokud vstoupí vlnám do cesty nějaká překážka (nejčastěji geofyzikálního či správního rázu), změny se dále nešíří. (I. Bogoczová, *Textová opora*, s. 38).

³² I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 42, 104.

³³ Tamtéž, s. 19.

³⁴ Tamtéž, s. 105–107.

Středomoravská nářeční skupina (hanácká)

- Jižní středomoravská podskupina
- Centrální (severní) středomoravská podskupina
- Západní okrajové úseky středomoravských nářečí
- Východní středomoravská nářečí

Východomoravská nářeční skupina (moravskoslovenská)

- Jižní (slovácká) východomoravská podskupina
- Severní (valašská) východomoravská podskupina
- Západní okrajové úseky východomoravských nářečí
- Kopaničářská nářečí

Slezská nářeční skupina (lašská)

- Jižní (moravská) podskupina slezských nářečí
- Západní (opavská) podskupina slezských nářečí
- Východní (ostravská) podskupina slezských nářečí

Nářečí polsko-českého smíšeného pruhu³⁵

I. Bogoczová³⁶ se blíže zmiňuje o územích nářečně různorodých. Řadí mezi ně především území na severozápadě Čech, oblast Šumavy, moravsko-rakouské pohraničí, pomezí Čech a Moravy a sever Moravy. Jedná se většinou o území, jež měla dříve velký podíl německého obyvatelstva, a po 2. světové válce byla osídlována obyvatelstvem nářečně různorodým.

2.2.4 Vývoj nářečí a obecná čeština

Dialektologické rozdíly vznikaly během postupného vývoje jazyka. Až kolem 16. století došlo k jakémusi ustálení situace, která se týká nářečního rozrůznění. Vliv na to mělo několik skutečností. Jednak rozdělení země na jednotlivé správní a církevní celky a především existence mnoha panství a dominií v zemi. V Čechách působilo silné pražské centrum, a proto zde došlo k většímu stírání nářečních rozdílů. Na Moravě bylo center více (Brno, Kroměříž, Zlín, Olomouc aj.), ta byla uzamčena s okolím do správních oblastí. Hranice byly velmi ostré, proto i jednotlivé dialekty zde zůstaly

---

³⁵ Toto základní rozvržení českých nářečí jsem převzala z publikace od J. BĚLIČE, *Nástin české dialektologie*, Praha 1972, s. 217–317.

³⁶ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 58.

důsledněji uchovány. Je prokazatelné, že hranice nářečí tu často souhlasí s hranicemi církevními či správními.

I v dnešní době však pokračuje vývoj nářečí. V současné moderní společnosti stále rychleji. Díky novým technologiím, vysoké migraci, centralizovanosti médií³⁷ dochází k častým stykům příslušníků různých nářečí. Tím se stírají drobné rozdíly a postupně se vytváří obecné nářečí, tzv. interdialekt. Zachovány zůstávají většinou znaky, které jsou společné. Ve městech (především v Čechách) je tento trend mnohem rychlejší než na venkově. Lze však mluvit nejen o obecné češtině, ale také o obecné laštině, hanáctině aj. Interdialekty na rozdíl od jednotlivých dialektů nemají tak jasnou strukturu. Interdialekt může také vzniknout postupným zobecňováním nářečí, která nepatří do stejné nářeční skupiny. Právě takto vznikla obecná čeština, která je sice původem interdialektem pouze českých nářečí v užším slova smyslu, ale nyní má některé prvky shodné např. s moravskoslovenskými či středomoravskými nářečemi. Je to v důsledku toho, že Praha, jako centrum celé České republiky, má obrovský vliv hospodářský, politický i kulturní nejen na oblasti v Čechách, ale i na Moravě a ve Slezsku. Dále je zde vidět tendence ke sblížování obecné češtiny s češtinou spisovnou. Proto je někdy obecná čeština označovaná jako hovorová podoba spisovného jazyka. Je však nutno dodat, že jednotlivá nářečí a nadnářečí nemizí zcela, naopak produktivnější jevy pronikají do běžné mluvy a jsou postupně kodifikovány.³⁸

2.2.5 Interference

Jak už bylo řečeno, odlišuje se jádro dialektu a jeho hranice. Tyto hranice mezi sousedními nářečemi jsou někdy ostré a jindy dochází k postupným přechodům z jednoho nářečí do druhého, potom se hovoří o tzv. přechodných³⁹ či přechodových⁴⁰ nářečích. Jsou to např. nářečí moravskoslovenská (přechod mezi nářečím českého a nářečím slovenského jazyka), ale právě také nářečí českomoravská. Z. Holub pak ještě vyděluje nářečí smíšená⁴¹, o kterých můžeme hovořit v případě, jsou-li cizí jazykové prvky součástí nářečního systému nedůsledně (např. jen jednotlivá slova, nebo tvary).⁴²

---

³⁷Např. titulky či dabing u filmů v obecné češtině.

³⁸Fr. CURÍN, *Vývoj*, s. 161–164.

³⁹Fr. CURÍN, *Vývoj*.

⁴⁰I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*.

⁴¹Zbyněk HOLUB, *Dialektologická praktika*, České Budějovice 1996, s. 13.

⁴²Fr. CURÍN, *Vývoj*, s. 162.

2.3 Českomoravská podskupina

2.3.1 Přechodný charakter zkoumané oblasti

Za přechodová nářečí považujeme východní úseky českých nářečí v užším slova smyslu, která sousedí s Moravou, nebo jsou administrativně moravská. V těchto typech nářečí pronikají prvky cizích nářečí (sousedních) do domácího jazykového kódu. Toto pronikání jednotlivých jevů a jejich mísení je označováno termínem jazyková interference (↑).⁴³

Celá tato přechodná oblast je typická prolínáním českých a moravských nářečních prvků. S. Utěšený konstatuje, že „je charakteristická maximem systémových moravských znaků na vlastní české nářeční základně“⁴⁴. Od toho název českomoravská nářeční podskupina. Vzhledem k tomu, že na jedné straně sousedí s nářečím českými v užším slova smyslu a na druhé s nářečím moravskými, má tato oblast zároveň charakter okrajový. Tato skutečnost se projevuje tím, že je zde zastoupeno málo inovací jak z českého, tak z moravského centra. Udržuje se zde však mnoho okrajových archaismů.⁴⁵

Do tohoto pásu se tedy včleňuje mnoho nesourodých nářečních norem, které v dnešních vývojových podmínkách na základě vzájemného působení vytvářejí stále jednotnější interdialektický útvar. Jeho základem jsou, jak již bylo zmíněno, společné znaky českých nářečí v užším slova smyslu, které postupně pronikají hlouběji na Moravu. Intenzita českých prvků v tomto českomoravském pásu klesá od západu k východu, což je samozřejmé. Je však potřeba říci, že na moravské straně se stále progresivněji vytvářejí i jakési moravské nadnářeční prvky, např. znělá výslovnost (*zhoda*) nebo u sloves koncovka *-ijou* ve 3. os. pl.ozn. přítomnosti (*nosijou*) aj.⁴⁶

2.3.2 Pohled na českomoravskou podskupinu očima dialektologů

Tato nářečí tvoří úzký pás v jihovýchodní části nářeční skupiny české v užším slova smyslu z většiny na moravské straně bývalé českomoravské zemské hranice. Leží jihovýchodně od Dačic, dřívějšího jihlavského ostrova a poličského výběžku. Centrální oblastí je pro toto nářečí střed Vysočiny, konkrétně se táhne od okolí Polné k Bystřici, od Svratky směrem k Velkému Meziříčí a dále na jihozápad.

---

⁴³ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 64.

⁴⁴ Slavomír UTĚŠENÝ, *Nářečí přechodného pásu česko-moravského*, Praha 1960, s. 10.

⁴⁵ V. NEKUDA, *Vlastivěda*, s. 351.

⁴⁶ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 14.

Historie

Je zajímavé sledovat, jak se na oblast kolem Jiratic dívali dialektologové dříve a jaká je situace nyní. Alois Vojtěch Šembera ve svých *Základech dialektologie československé* řadí toto území k nářečí moravskému, konkrétně k podřečí západnímu. Striktně však odsud vyčleňuje mluvu v okolí Dačic, Telče a Třeště. Václav Vážný v díle *Československá nářečí I.* oblast označuje jako jihovýchodní podskupinu českého nářečí. Oproti tomu František Bartoš ve své *Dialektologii moravské* mluví o českých nářečích na Moravě a rozděluje je do 3 podtypů: (1) Žďársko, Novoměstsko a Bystřicko, (2) Jemnicko, (3) Dačicko, Telečsko a Třešťsko. Ignác Hošek označuje tato nářečí jako českomoravská, František Trávníček moravskočeská (zařadil tam i úsek dačicko-telečský). Bohuslav Havránek přišel s označením přechodný pás českomoravský, kterého se ve většině případů dialektologové drží dodnes společně s pojmenováním jihovýchodočeská podskupina. To systematicky užívá např. Arnošt Lamprecht.⁴⁷

Současnost

Na základě vymezení zkoumané oblasti (↑) vznikají logicky dva základní úseky, o kterých mluví Jaromír Bělič i Arnošt Lamprecht v již několikrát zmiňovaných publikacích: žďársko-bystřický (centrální úsek, na severu zmiňované oblasti) a úsek jemnický (jižní). Na základě některých společných znaků k nim někdy bývá přičleňován i moravský úsek jihozápadočeských nářečí na Třešťsku, Telečsku a Dačicku. Jako specifická je také brána městská mluva Třebíče a Velkého Meziříčí. Jiratice, ve kterých zkoumám nářeční mluvu, se nachází pouhé 4 km od Jemnice, proto jsou považovány za součást jemnického úseku.

Naproti tomu Irena Bogoczová vymezuje tato nářečí jinak. Úsek jemnický společně s úsekem třešťsko-dačickým, prachatickým a doudlebským začleňuje do východní části jihozápadočeské podskupiny, první dva zmiňované úseky považuje za přechodové. Z českomoravské podskupiny pak vyděluje jen úsek žďársko-bystřický (označovaný také jako pomezí úsek novoměstský) a připomíná zvláštní místo úseku jihlavského.⁴⁸

Slavomír Utěšený zdůrazňuje vliv nejen právní hranice, ale právě také dvou bývalých německých ostrovů (jihlavského a svitavského), které rozdělily přechod mezi českými a moravskými dialekty na 3 oblasti: jižní (od jižního cípu jihlavského ostrova

---

⁴⁷ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 14.

⁴⁸ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 59 – 60.

k Jemnici), centrální (mezi jihlavským a svitavským ostrovem od Jihlavy k Poličce) a severní (mezi svitavským ostrovem a výběžkem kaplickým na Lanškrounsku). Také zdůrazňuje, že na jihovýchodní straně se přechodný českomoravský pás rozšiřuje až po Moravské Budějovice, zahrnuje tedy i tradiční středomoravskou skupinu.⁴⁹

---

⁴⁹ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 10 – 13.

2.4 Charakteristika českomoravské podskupiny

Vzhledem k tomu, že mluva okolí obce Jiratice je, jak již bylo zmíněno, ve většině publikací řazena právě do této podskupiny, zabývám se jejím popisu nejpodrobněji. Nejprve zmiňuji znaky, které jsou společné pro celou českomoravskou podskupinu, dále jevy, které se zde vyskytují v menší míře. Na závěr se zabývám popsáním typických dialektologických znaků jižního úseku zmíněné podskupiny. Zde bych ráda zdůraznila slova S. Utěšeného, že „tento jižní českomoravský úsek je od centrálního úseku oddělen středomoravským úsekem brtnickým a bývalým německým jihlavským ostrovem. Zaujímá tak úzké pásmo na jih od tohoto ostrova až do okolí města Jemnice. Tento úsek s 56 obcemi drží se v tradičním nářečí v nezměněném rozsahu ještě houževnatěji než úsek centrální“.⁵⁰

Jako i u následujících podskupin vyděluji pro přehlednost jevy hláskoslovné a tvaroslovné. Stejně jako I. Bogoczová⁵¹ jsem se rozhodla zdůraznit i tzv. morfologizované jevy hláskoslovné povahy. Ty se od pravých tvaroslovných rysů liší jinou hláskovou realizací koncovky.

Vycházím předně z *Nástinu české dialektologie* od J. Běliče.⁵² Jako doplňková literatura mi slouží především A. Lamprecht a I. Bogoczová (tuto skutečnost uvádím u jednotlivých znaků v poznámce pod čarou). Příklady zapisuji fonetickou transkripcí pro lepší průhlednost slov, inspirovala jsem se ve výše zmíněných publikacích a v získaných nahrávkách.

Společné znaky

Hláskoslovné

1. Krátké samohlásky

- a) u některých podstatných jmen (*blato*, *mak*)
- b) u některých infinitivních tvarů (*dat*, *jest*). Oba případy jsou označovány jako tzv. moravská krátkost
- c) v této oblasti se kvantita *ú* a především *í* realizuje jako polodélka (*polířka*, *řikat*)

---

⁵⁰ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 12.

⁵¹ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 36.

⁵² J. BĚLIČ, *Nástin české dialektologie*, Praha 1972, s. 235 – 238.

2. A. Lamprecht⁵³ upozorňuje na to, že se mění poměry ve spodobě hlásek v souhláskových skupinách:
  - a) starší *sch* (na **sch**ledanou) je postupně vystřídáno ve většině míst novějším *zh* (**zh**oda)
  - b) zřídka se vyskytuje skupina *šč* (ešče, ščáva) a je nahrazována novějším *št'* (ešt'e, št'áva)
  - c) české *tř* (**tř**ešně) pomalu ustupuje moravskému *stř* (**stř**ešně)
3. Objevuje se zde disimilace zubnic v případech typu zaplaj**te**, u náj začínali, nejsem šel (tato disimilace má původ v jzčes. podskupině českých nářečí), častý je výskyt tzv. rozložené výslovnosti měkkých retnic, jev typický také pro jzčes. podskupinu, např. holoub**ja**ta.
4. Najdeme zde podoby bez *j-* na začátku slova: ešče, ídlo (to je v dnešní době typické pro většinu českého i moravského území).
5. V sg. muž. rodu přičestí minulého sloves 1. třídy typu *nese*, *peče* existuje podoba s *-l-*: vez**l**, řekl. Tento jev se hodnotí jako moravismus.
6. Stále se drží tzv. depalatalizace, neboli výskyt tvrdého *n* ve slovech typu **neco**, **nákej**, **nekam**. Je typická pro jzčes. podskupinu.⁵⁴

Tvaroslovné

7. V 1. a 2. os. pl. imperativu sloves, která ve 2. os. imperativu ve spisovném jazyce končí na *-i*, existují tvary končící na *-ime*, *-ite*: poš**lime**, zač**ňte**.
8. Dochází zde jako v celé české skupině ke splývání životnosti a neživotnosti u příd. jmen a zájmen (**ti** dobr**í** chapi, **ti** dobr**í** kusi).⁵⁵
9. U ukazovacích zájmen v pl. je možné se setkat s tvary **tejch**, **tejm**, **tejma**⁵⁶(jako složené skloňování).
10. Tvary slovesa být:
  - a) 1. os. sg. má tvar **su**
  - b) 2. os. sg. má tvar **seš**
  - c) rozkaz je **bid'**,**bid'me**,**bid'te**

⁵³ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 130.

⁵⁴ Tamtéž.

⁵⁵ Tamtéž.

⁵⁶ Tamtéž, s. 129.

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

11. U některých typů podstatných jmen dochází k vyrovnávání tvrdých a měkkých skloňovacích vzorů (resp. podstatná jména původem měkkého skloňování se skloňují dle deklinace tvrdé a naopak) – to je jeden z nejtypičtějších moravských rysů.
- a) feminina: např. N sg. – sedňica, kapla (místo vz. růže se skloňuje v N, A, V a I podle vz. žena)
  - b) maskulina: životná – G sg.– koňa, srnca (místo vz. muž se skloňuje podle vz. pán); neživotná – G sg. – košu, trakařu (místo vz. stroj se skloňuje podle vz. hrad)
  - c) neutra: např. G sg. – srdca (místo vz. moře se skloňuje dle vz. město)
12. Stejně tak u některých zájmen dochází místo měkkého skloňování ke skloňování tvrdému: místo ji, s ní (podle vz. naši, naši) se skloňuje **ju**, s **ňou** (podle vz. tu, s tou).
13. Měkké skloňování podst. jmen, jejichž slovní základ končí na *-s, -z, -l, -ňa*:
- a) maskulina: L sg. – v lesi (místo vz. hrad se skloňuje v některých pádech podle vz. stroj)
  - b) feminina: G sg. – do stodole, bez Máňe, bez pistole (místo vz. žena se skloňuje v některých pádech podle vz. růže)
  - c) neutra: L sg. na masi (místo vz. město se skloňuje v některých pádech dle vz. moře)
14. V 1. os. sg. slovesa chtít se vyslovuje podoba bez přehlásky: (já) **chcu**.

Méně časté znaky, které uvádí Lamprecht.⁵⁷

Hláskoslovné

15. Ojedinele se můžeme setkat se slovtvorným typem **pekáreň**, **kováreň**.
16. Délky v některých slovech: např. **bábička**, **fára**, které se vyskytují především v západomoravských nářečích.
17. Přehláska *á* v *í* uvnitř slov: **kuřítko**.
18. Předsouvání *h-* před *-u* nebo *-ou*: **huzel**, **hudít**.

---

⁵⁷A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 130.

Tvaroslovné

19. Splyvání N a A pl. živ. podst. jmen: hoši, pro hoši.

Jižní úsek – jemnický

Hláskoslovné znaky

20. Neprovedena změna *ej* za *y/í* ve slovech typu *sítko*, *vožík*.
21. Změna *e > a* uprostřed slova, např. *jahla*. (Tzv. jihočeská depalatalizace.)
22. Ve zbytcích se zde vyskytuje široká výslovnost *i*, popř. splynutí krátkého *i* s tvrdým *y* po měkkých souhláskách. *I/y* se tu pak vyslovuje zadněji a při nižší poloze jazyka než běžné české *i*: *lyďy*, *se ji libyl*, *zyna*, *Mart'yn*.⁵⁸
23. Vkladné *j*: *ježišmarjá*.

Tvaroslovné znaky

24. Při použití G, D a L sg. žen. rodu tvrdých příd. jmen a zájmen se vyskytuje jednotná koncovka *-í*: *bez tí mladí*, *k tí mladí*, *vo tí mladí* (jako v celé české skupině.)
25. V L sg. muž. a stř. rodu měkkého skloňování rodových zájmen se lze setkat s tvary typu *vo našom*, *f čom* (jedná se o skloňování tvrdé místo měkkého).
26. Systematicky se v I sg. u všech podst. jmen životných mužských nachází koncovka *-em*: např. *z d'edem* s *Frantem*. To je typické pro jižnější středomoravská nářečí.
27. Vyrovnaní alternace souhlásek: *hoďit*–*háďet*, *vobráťit*–*vobrat'et*.

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

28. Ve 3. os. pl. sloves 4. třídy se objevuje koncovka *-ijou*: *nevijou*, *hoďijou*.
29. Imperativ sloves 4. třídy, který ve spisovném jazyce končí v kořeni na *s/z*, je často v této oblasti zakončen souhláskami *š/ž*, např. *proš*, *vož*. Tento rys je charakteristický pro jihočeskou oblast.

---

⁵⁸ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 48.

2.5 Charakteristika středomoravské skupiny

V následující kapitole se zaměřuji na popsání společných středomoravských rysů, které jsou odlišné od českých. Mnou popisovaná oblast je charakteristická prolínáním českých a moravských prvků, z toho důvodu postupuji tímto způsobem, aby bylo jasné, které prvky byly převzaty právě z moravského nářečí. Jak již bylo zmíněno, na jihovýchodní straně se českomoravský pás rozšiřuje až po Moravské Budějovice⁵⁹ a zahrnuje tak i tradiční středomoravskou skupinu.

Hláskoslovné znaky

1. Nprovedení přehlásky:
  - a) $a > e$ ve skloňovacích koncovkách: naša ulica, bez muža, to však neplatí pro podstatná jména, která měla zakončení na -e: např. jehňe, prase
  - b) $u > i$ na konci slov po měkkých souhláskách: pro našu slepicu, tuto sukňu
2. Zřídka se zde můžeme setkat s vyrovnáním ve prospěch přehlásky, konkrétně $a/\acute{a}$, např. zabij $\acute{a}$ t.
3. Stále se drží výslovnost $\acute{s}č$: $\acute{s}č$ áva. Postupně však ustupuje a nahrazuje ji skupina $\acute{s}ť$.
4. Středomoravská nářečí mají většinou asimilaci $sh > zh$: **zh**ánět, **zh**oda.
5. Často se zde vyskytuje znělá výslovnost neznělých souhlásek na předělu slov a morfémů před samohláskou nebo před jedinečnou souhláskou: tag jo, **z** autem.
6. Typickým rysem je také podoba neurčitých zájmen. Místo českého něgdo, něco se setkáváme s tvrdým n: **neg**do, **neco**.
7. Jedním z nejtypičtějších znaků je tzv. moravská krátkost:
  - a) u podstatných jmen typu **blato**, **krava**
  - b) v I pl. zájmen typu **my**, **vy**: s **nama**, s **vama**
  - c) v infinitivu: **dat**, **psat**
  - d) kromě toho je ve většině středomor. nářečí (s výjimkou čuháckého) jen krátké i a u , takže se setkáme i se slovy jako **mliko**, **kuň**, **vubec**
8. Nejtypičtějším znakem znojemského úseku je, že z původního i vznikla polosamohláska ($tʰ\acute{a}cho$), nebo zcela zanikla (kaplčka)
9. Hojněji se objevuje také protetické h : **halmara**.⁶⁰

⁵⁹ Ty leží asi 20 km severovýchodně od Jiratic.

⁶⁰ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 154.

Tvaroslovné znaky

10. Zachovalo se zde *-l* v příčestích po souhlásce. Např. **vezl**, **nesl**, **spadl**. Na rozdíl od většiny českých nářečí v užším slova smyslu nezaniklo a tvoří slabiku jako ve spisovné češtině.
11. Dochází zde k rozlišení životnosti
- a) neboť tvar N pl. muž. živ. tvrdých příd. jmen a rodových zájmen se většinou liší od tvaru neživotného, např. **tí staří chlapi**, **koně** x **ti starí domi**
  - b) u číslovek ve tvarech N muž. rodu: **dvá** (muži) x **dva** (domi)
12. K rozlišení také dochází na rozdíl od českých nářečí v L a I sg. muž. a střed. rodu při skloňování přídavných jmen: o **starém** muži x se **starím** mužem.
13. Ukazovací zájmeno *ten* se skloňuje následovně: bez **teho**, k **temu**, o **tech**, ...
14. Mužská životná jména v I sg. končí na *-em*, např. s **Frantem**, **tat'kem**.
15. Sloveso být
- a) v přítomném čase má tvary **su**, **seš**, **sme**, ...(tzv. existenciální význam)
  - b) jako pomocné se v minulém čase objevuje ve tvaru (já) **sem**, (ty)'s: **já sem** to viděl, **ti's** to viděl
16. Oproti českým nářečím v užším smyslu má příčestí trpné tvary složeného skloňování: máme všecko **dodělani**.
17. Tvary imperativu ve 2. osobě sg. končící na *-i* (řekni, modli) mají v 1. a 2. os. pl. zakončení na *-ime*, *-ite*, např. **řekni**, **modli**, **řekňte**, **modlite**.
18. Na jihozápadě středomoravské skupiny se v G, D a L sg. žen. rodu u přídavných jmen a zájmen setkáme s koncovkou *-í*: **dám to tí malí holce**.⁶¹

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

19. Měkké skloňování:

- a) u substantiv se slovním základem na *-s(-sa/-so)*, *-z (-za/-zo)*, *-l(-la/-lo)*:
do **mise**, v **misi**, do **puse**, f **pusi**, do **škole**, ve **školi**
- b) u podst. jmen rodu mužského typu **host'**, **kořeň**
- c) u podst. jmen rodu ženského typu **pekár'na**, **kúl'ňa**

⁶¹A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 155.

2.6 Charakteristika jihozápadočeské podskupiny

Tato nářečí sousedí na severovýchodě s nářečími středočeskými, na jihovýchodě pak přecházejí do jihozápadního cípu Moravy za Třešť, Telč a Dačice.⁶² A. Lamprecht⁶³ sem Dačice nezařazuje, dle něj už tato oblast patří do českomoravské podskupiny, hranici jihozápadočeské podskupiny pak klade na Pelhřimovsko. I. Bogoczová (↑) tuto oblast kolem Dačic zařazuje k podskupině jihozápadočeské východní.⁶⁴

Vzhledem k tomu, že se Jiratice nachází od Dačic necelých 18 km, nalézají se zde několik rysů, které jsou společné pro obě podskupiny. Z toho důvodu opět uvádím typické znaky celé této oblasti a následně rysy, které jsou charakteristické pro jihovýchodní úsek této podskupiny. To vše ve stejné struktuře a za použití stejné literatury jako u kapitol předchozích.

Společné znaky

Hláskoslovné znaky

1. Velice častá je disimilace zubnic, např. slova typu zaplajje.
2. Vedle středočeského *ej* se zde objevují zbytky *í* po ostrých sykavkách: *cířit*, *vozík*.
3. Podoby místních a rodinných jmen typu **Novákojc**, **Budějce**.
4. U starší generace se můžeme setkat s výslovností *a* místo *e* u slov typu *fčala*, *jahla*.⁶⁵

Tvaroslovné znaky

5. Dochází zde k vyrovnání koncovky L sg. muž. a stř. rodu měkkého skloňování rodových zájmen se skloňováním tvrdým: vo **našom**, f **čom**, vo **ňom**.
6. Sloveso *být* má ve funkci spony i osobního morfému ve složených formách min. času ve 2. os. sg. tvar **si**.
7. Časté jsou nesklonné tvary příd. jmen přivlastňovacích: tařínkovo bratr.
8. Zachování rozdílu mezi tvary G, D a V sg. žen. rodu tvrdého skloňování příd. jmen a zájmen – **s tí druhí strani x na tej druhej straňe**.

---

⁶² J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 224.

⁶³ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 40.

⁶⁴ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 59

⁶⁵ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 40.

9. N pl. končí dlouhým *í*: klucí, černoší.⁶⁶

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

10. Ve slovesných tvarech 3. os. pl. se objevuje soustava koncovek *-ou, -í, -ají* (*-ají/-aj*): nesou, kupujou, prosí, umí, volají.

Jižní a východnější úsek:

Hláskoslovné znaky

11. Vyskytuje se tu nejen již zmiňovaná disimilace zubnic, ale také sykavek a polosykavek. Např. poj tím, uj zas, pojte, bejzubej.

12. Uchovává se výslovnost slabiky *mě* jako *mje*, tedy **mjesto**, **mjeli** sme.⁶⁷

13. Hojně se tu objevuje rozložená výslovnost měkkých retnic **poupjata**, **holoubjata** – jev typický pro jzčes. podskupinu.

Tvaroslovné znaky

14. U sloves, jejichž 2. os. sg. končí na *-i* se při použití rozk. způsobu v 1. a 2. os. pl. se lze setkat s příponami *-ime* a *-ite*, např. pošl**ime**, pomodl**ite** se.

15. Stále se zde drží u podst. jmen v A pl. rodu mužského životného typ **hrajou si na páňi**.

16. Sloveso *být*

a) má v imperativu podoby **bit'**, **bit'me**

b) se vyskytuje jak ve funkci spony, tak ve funkci významového slovesa ve 2. os. sg. ve tvaru **seš**

17. U nedokonavých, resp. násobených sloves typu hází–házet existují podoby s koncovou souhláskou slovního základu vyrovnanou podle odpovídajících dokonavých sloves jako hodí–hodit, např. háďí–háďet, vobrat'í–vobrat'et.⁶⁸

18. V L sg. stř. rodu u rodových zájmen jsou typické podoby: na **čim**, na **našim**.

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

19. U rozk. způsobu sloves typu prosit se často lze setkat s podobou proš, vož; proš**te**, vož**te**.

⁶⁶ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 62.

⁶⁷ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 42.

⁶⁸ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 10 – 13.

2.7 Charakteristika českých nářečí v užším smyslu

Na závěr uvádím rysy českých nářečí v užším smyslu, protože ty tvoří základ obecné češtiny, která se v mluvě především mladší generace objevuje stále častěji. Vycházím z publikace I. Bogoczové.⁶⁹

Hláskoslovné znaky

1. Došlo zde ke splnutí y a i.
2. Vyskytuje se zde samozřejmě diftong *ou* místo staršího *ú*, který je typický pro východomoravská nářečí. Např. s **toudlectou tetou**, **jedou kousek**. Na začátku slova (např. **ouplněk**) je tato podoba považována za nespisovnou.
3. Diftong *ej* za *y/í*: **malej**, **strejda**, minulej **tejden**.
4. *Í* vzniklé úžením ze staršího *é*: **kiselí mlíko**, to je **d'ivní**.
5. Typicky česká je skupina *št'*: **šť'estí**, **šť'ípat**.
6. Skupina *sh* je vyslovována jako *sch* – **naschledanou**, **schoda**.
7. Skupina *mň* před *e* (psaným *ě*): na **mňesíc**, pro **mňe**.
8. K nejtypičtějším znakům patří náslovné neboli protetické *v*: na **vobjet**, **nevoblíbenej**.
9. Vynechávání jednotlivých hlásek či skupin hlásek v proudu řeči (např. zánik *j* na začátku slov: **eš'e**).

Tvaroslovné znaky

1. Splnutí
  - a) L a I sg. muž. a stř.rodu: **vo/se starím/starim**
  - b) živ. a neživ. tvarů příd. jmen: **ti velkí kluci**, **králíci**, **holki**, **mňesta**
2. Při užití komparativu příslovcí se objevuje koncové *-jc*: **dolejc**, **čast'ejc**, **vobičejnějc**.
3. Častá je jednotná koncovka *-(a/e)ma* v I pl. u všech mluvnických jmen: s **t'ema** **vostatníma učitelama**. Je však typická i pro dialekt středomoravský.
4. Došlo zde také k zániku koncového *-l* po souhlásce u přičestí minulého v mužském rodě: **pomoh**, **řek**.
5. Sklon vynechávat sloveso *být* jako pomocné ve tvaru minulého času: **já to viděl**.

---

⁶⁹ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 63 – 65.

6. Tendence k užívání konstrukcí s trpným participiem, ve kterém došlo ke změně *-eno* > *-éno* > *-íno*, např. mám ukliz**íno**, zamet**íno**, napeč**íno**.
7. Byla zde provedena přehláska *a* > *e*, *u* > *i* a *ú* > *í*, např. naše čepice, naš**í** čepic**i**, pod čepic**í**.
8. Sjednocení G, D a I sg. u adjektiv a zájmen ženského rodu. Vyskytuje se zde homonymní koncovka *-í*: bez/k/vo t**ý** čern**ý** kočce.
9. Sloveso *být* má ve 2. os. sg. ind. prez. tvar:
  - a) **si** – v západní části
  - b) **seš** – ve východní části
10. U sloves 2. třídy se v přičestí minulém často vyskytuje kmen s *-nu*: dřep**nul**, pad**nul**.
11. Posesivní adjektiva jsou zčásti skloňována jako adjektiva vzoru mlad**ý**: u taťinkov**ího** auta.

Morfologizované jevy hláskoslovné povahy

12. Ve 3. os. pl.ind. prez. mají slovesa zakončení na *-ou*, *-ejí/í*, *-ají/í*: nesou, menujou se, prosej(i), hledaj(i).

2.8 Metodologie teoretická

V této kapitole vycházím z již mnohokrát zmiňované publikace I. Bogoczové.⁷⁰

Metodologie je nauka o vědeckých metodách. Metoda je způsob, postup či nástroj, s jehož pomocí se dosáhne pravdivého poznání.⁷¹ Metodologie pak reflektuje vhodnost a použitelnost těchto postupů. V dialektologické praxi to znamená, že pro dosažení spolehlivých a právoplatných výsledků je třeba získat kvalitní nářeční materiál v dostatečném množství.

I. Bogoczová vyděluje 3 fáze jazykového výzkumu: (1) přípravnou, (2) poznávací/empirickou, (3) analytickou a prezentační.

2.8.1 Fáze přípravná

V přípravné fázi si explorátor vytyčí, co bude zkoumat, stanoví si předběžné pracovní domněnky a postupy. Je důležité si uvědomit, že při dialektologickém výzkumu se nikdy nepracuje s celou populací, ale pouze s jakýmsi reprezentativním vzorkem respondentů, který z toho důvodu musí být vhodně vybrán. Pozornost je nutno věnovat věku, pohlaví, vzdělání, profesi atd. Jen tak může být postihnut nářeční stav v celé jeho složitosti.

Než se výzkumník pustí do realizační fáze, měl by provést tzv. pilotáž, která slouží k odhalení nedostatků, jež by jinak mohly být v nadcházejícím výzkumu překážkou (např. nevhodně formulované dotazy, nesrozumitelnost aj.).

2.8.2 Fáze poznávací

Při vlastní exploraci je základní metodou studia nářečí písemný záznam zvukové podoby promluv vybraných respondentů. To má samozřejmě své výhody i nevýhody. Výhodou je autenticita nebo možnost zprostředkování nahrávky širší veřejnosti např. na CD. Jednou z překážek při nahrávání mluvené řeči může být ostych informátora. Ten však může být minimalizován nahráváním na skrytý diktafon, dodatečně však musí být vyžádán souhlas dotazovaného ke zveřejnění záznamu. V neprospěch může hrát také to, že mluvčí se snaží svůj projev „vylepšovat“, mluví spisovně, to je však pro dialektologický výzkum bezcenné. Východisek je však několik, např. přizvat k rozhovoru osobu informátorovi důvěrně známou, mluvit s ním v jeho nářečí, aby se cítil přirozeně nebo nechat mluvčího jednoduše rozmluvit a až poté začít se samotným nahráváním.

⁷⁰ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 126 – 152.

⁷¹ Jiří KRAUS a kol., *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2008, s. 517.

Všestranně výhodné je vést s informátorem řízený rozhovor. Otázky je třeba si připravit předem s ohledem na to, kdo bude dotazovaný. Při samotném nahrávání pak nemusí docházet k improvizaci a vše je pod kontrolou. Výhodou je také ničím nerušené prostředí, které dotazovaná osoba zná a cítí se v něm bezpečně. Na závěr je nutné si zjistit několik informací, jako je přibližný věk dotazovaného, jeho místo narození, bydliště (trvalé, případně i přechodné), původ jeho rodičů, dosažené vzdělání, profese. V žádném případě se neuvádí jméno ani adresa informátora. Cenné je pro výzkum také datum pořízení nahrávky, popis prostředí či celkové atmosféry.

Metoda přímého pozorování je proveditelná jen při dlouhodobé účasti dialektologa, především v okruhu jeho rodiny či přátel. Je sledován vývoj komunikačních a jazykových schopností osob.

O dalších metodách, které se používají v exploračních výzkumech, se zmíním jen okrajově, protože je ve své práci neužívám, jedná se o metodu dotazníku, metodu studia dokumentů a metodu experimentu. Při použití dotazníkového výzkumu je možné získat v poměrně krátké době mnoho nářečního materiálu. Zde je důležité, aby byly otázky kladeny jasně, u zadavatele je vyžadována znalost zkoumané oblasti a u vyplňovatele pečlivost a spolehlivost. Proto je nutné podrobně respondenta seznámit s tím, jak dotazník vyplnit. Pro potřeby dialektologického výzkumu je výhodné rozlišovat mezi dotazníkem („vyplňovatelem příslušného tiskopisu je dialektolog nebo explorátor, tedy tazatel, nikoli dotazovaná osoba“⁷²), obsahuje totiž typ úkolů, na něž sám informátor nedokáže odpovědět) a anketou („tiskopis je možno respondentovi nějakým způsobem doručit a umožnit mu, aby se vyjádřil samostatně a beze svědků“⁷³). Tam, kde se užívá psaná forma jazyka (starší úřední listiny, slohové práce dětí aj.) mohou být prováděny rozborů těchto textů. Metody experimentu se užívá např. při zkoumání diglosie („nářeční mluvčí se dostává do společnosti osob, které nářečí neovládají, anebo je ovládají jen pasivně, a dialektolog nahrává informátorovo přepínání kódů a míru interference z nářečí do spisovného útvaru“).⁷⁴

2.8.3 Fáze analytická

V této fázi výzkumu se provádí samotné zpracování a prezentace nářečního materiálu. Ten je představován širší veřejnosti prostřednictvím monografií, antologií, slovníků a jazykových atlasů.

---

⁷² I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 131.

⁷³ Tamtéž, s. 134.

⁷⁴ Tamtéž, s. 135.

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Metodologie praktická

Základní výzkumné metody dialektologie jsem uvedla v poslední kapitole teoretické části. Na tomto místě popisuji svůj vlastní postup.

3.1.1 Fáze přípravná

V přípravné fázi jsem si vymezila oblast své badatelské aktivity. Hlavním cílem bylo popsat běžnou mluvu tří generací⁷⁵ obyvatel v obci Jiratice. Vzhledem k malému počtu obyvatel v místě výzkumu jsem byla postavena před problém, jakým způsobem vybrat reprezentativní vzorek informátorů. Nakonec jsem se rozhodla pro svoji práci využít šest členů své rodiny, dva zástupce od každé generace. Stručné informace o nich (pohlaví, věk, vzdělání, zaměstnání, aj.) uvádím v kapitolách týkajících se jednotlivých generací. Tento výběr mi velice ulehčil následující práci. Všech šest respondentů velmi dobře znám, proto bylo jednoduché vymyslet pro ně otázky k řízenému rozhovoru tak, abych je jimi zaujala. V rámci možností jsem se snažila klást podobné dotazy, aby bylo možné následné porovnávání z hlediska lexikálního. Jednalo se o otázky, které se týkaly vzpomínek na dětství, zážitků ze školy, seznámení s partnerem, informací o zaměstnání aj. Důležitý byl také výběr prostředí, ve kterém jsem s respondenty vedla řízený rozhovor a jejich odpovědi nahrávala na diktafon. Snažila jsem se o to, aby se každý z nich cítil co nejpřirozeněji, ale také aby byly nahrávky co nejkvalitnější (bez venkovních šumů), proto nahrávání probíhalo v jejich domácím prostředí.

3.1.2 Fáze poznávací

V této fázi příprav jsem si také začala systematicky zaznamenávat různé morfologické a lexikální zvláštnosti, se kterými jsem se setkala při kontaktu s obyvateli Jiratic.

Po těchto nezbytných přípravách jsem mohla přejít k fázi poznávací. Jako základní metoda mi posloužil záznam zvukové podoby promluv vybraných respondentů, pro doplnění jsem pak používala metodu tzv. přímého pozorování. K aplikaci druhé metody mě opravňoval fakt, že sama pocházím z Jiratic a mám tak příležitost dlouhodobě sledovat místní jazykovou situaci. Zmíněné nahrávky, které přikládám k bakalářské práci na CD, jsem pořídila na diktafon v říjnu roku 2013.

---

⁷⁵ Nejstarší generace: 56 let a více, střední generace: 26-55 let, nejmladší generace: do 25 let.

Velkou výhodou bylo to, že všichni nahrávaní lidé jsou zvyklí si se mnou povídat, proto pro ně nebyl diktafon příliš velkou překážkou a svým vyprávěním mi poskytli cenný materiál pro výzkum. Aby se respondenti cítili přirozeně, mluvila jsem s nimi v našem nářečí. Ačkoli jsem s nimi vedla řízený rozhovor, v některých situacích jsem do monologu nezasahovala, a to zvláště tehdy, když se dotyční rozmluvili a nemluvili spisovně.

3.1.3 Fáze analytická

V poslední fázi výzkumu jsem se zaměřila na přepis nahrávek a analýzu sebraných jevů. Nahrávky jsem přepsala na počítači (všechny otázky a odpovědi k nim uvádím v příloze). Vzhledem k tomu, že jsem získala od každého informátora dlouhé a obsáhlé nahrávky, dovolila jsem si proto některé části vynechat. Jedná se především o texty, které obsahovaly méně nářečních znaků, nebo o informace, které už byly zmíněny. Analyzované části jsou zhruba stejně dlouhé, což je výhodné pro porovnávání výskytu nářečních jevů u jednotlivých generací.

Při prepisování získaných nahrávek jsem se držela zásady, kterou definoval František Cuřín, že „při transkripci píšeme bez ohledu na spisovný pravopis jen ty hlásky, které byly skutečně vysloveny, a pro jednu hlásku užíváme vždy téhož znaku“⁷⁶. Jako základ transkripce mi posloužily České nářeční texty od Arnošta Lamprechta⁷⁷. U některých případech jsem si však zvolila pravidla jiná, proto zde krátce uvádím specifika vlastní transkripce.

Tzv. oslabenou výslovnost některých hlásek vyznačuji povýšením nad řádek (např. *ňe'ak*). Odlišuji od sebe podle výslovnosti znělé a neznělé souhlásky. Měkkost souhlásek *d'*, *t'*, *ň* označuji háčkem nad konkrétním znakem pro souhlásku (např. *d'eda*, *ňic*). Vzhledem k tomu, že se ve zkoumané oblasti ve zbytcích zachovalo *y*, rozhodla jsem se jej zaznamenat i v přepise. Délku samohlásek vyznačuji klasickou českou čárkou, krátkost (která je zde častá) neoznačuji specifickým znakem, ale ponechávám pouze klasické označení konkrétního grafému. Oproti spisovnému psanému projevu, kde se píše *ě*, zapisuji podle výslovnosti *je*, *ňe* (např. *mjesto*, *mňe*) nebo *e* (s vyznačením měkkosti předcházející souhlásky, ↑). Všechna dlouhá *ú* označuji systematicky čárkou.

S ohledem na srozumitelnost a jasnost textu jsem byla nucena provést některé změny. V případech, v nichž dochází k nez dvojené výslovnosti stejných hlásek na

---

⁷⁶ Fr. CUŘÍN, *Vývoj*, s. 168.

⁷⁷ A. LAMPRECHT, *České nářeční texty*, s. 7–9.

rozhraní dvou slov (např. *tam mjeli, von nám*) a při spojení předložky se jménem (např. *vod desíři, pot řim*) jsem napsala oba grafémy. Také při výskytu artikulační spodoby jsem naproti vyslovovanému *c* psala *ds* či *ts* (např. *vot sedmi, před sebou, pořát se*), naproti *č* pak *dš* (např. *nadženi, před školou*). Zadopatrové *n* označuji znakem η .

Beze změny jsem však ponechala jevy, které souvisí s tím, že jde o mluvenou formu jazyka, např. eliptičnost vyjádření, opakování jednotlivých slov, vycpávková slova, parataxi převažující nad hypotaxí apod. Nevyznačovala jsem intonaci, slovní přízvuk, vdechové pauzy, ráz ani spojitou výslovnost mezi slovy, naproti tomu jsem kvůli přehlednosti rozčlenila zaznamenané výpovědi do vět a interpunkci jsem doplnila podle současného pravopisu. Podle pravopisu jsem psala také velká písmena.

Charakteristické hláskoslovné, tvaroslovné, lexikální a syntaktické rysy, které jsem získala analýzou přepsaných nahrávek. Pro přehlednost postupuji podle bodů, které jsem si vymezila v části teoretické, rozlišuji tedy jevy hláskoslovné, tvaroslovné a morfologizované jevy hláskoslovné povahy.

U jednotlivých jevů uvádím příklady s odkazem na přepsanou promluvu (např. P1) a řádek (např. 36. ř.), ve kterém se daný jev vyskytuje. Většinou uvádím výčet všech prvků, které jsou obsaženy v jednotlivých promluvách, pokud se však některé prvky objevují velmi často, zmiňuji jen výběrový výčet příkladů.

Co se týče syntaktické stránky, rozhodla jsem se na závěr každé kapitoly shrnout celkové vyjadřování respondenta, zmínit např. vycpávková slova, nepravidelnosti ve větné stavbě, typické kontaktní prostředky apod.

Z hlediska lexikálního jsem se zaměřila nejen na slova specifická, která mluvčí užili ve svých promluvách, ale zmiňuji také slova, která jsem získala svým přímým pozorováním. Z důvodu bohatosti nářečních slov jsem na závěr praktické části připojila slovníček, ve kterém jednotlivé výrazy vysvětluji, uvádím jejich etymologii, zařazení k útvaru národního jazyka a informace o jejich výskytu.

3.2 Nejstarší generace

Mluvu této generace reprezentují dva rozhovory s mými prarodiči (dědeček z otcovy strany a babička z matčiny strany).

V promluvě č. 1 jsem hovořila s dědečkem Františkem. Ten se narodil v roce 1934. V Jiraticích prožil celý svůj život, základní školu navštěvoval v 2 km vzdálené Polici. Po absolvování povinné školní docházky začal pracovat v jiratickém JZD. V současnosti je v důchodu.

Rozhovor pro promluvu č. 2 mi poskytla babička Jana, která se narodila v roce 1953. Dětství prožila také v Jiraticích, základní školu navštěvovala v Polici. Poté se vyučila na pánskou krejčovou. Po svatbě se s manželem přestěhovala do Radotic, které jsou od Jiratic vzdáleny také pouze 2 km. Krátce pracovala jako pánská krejčová, pak jako vedoucí prodavačka. Během zaměstnání si dálkově dodělala maturitu. Nyní je v důchodu.

3.2.1 OBECNĚ ČESKÉ RYSY

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Diftong *ej* za *í/ý*

Zmíněná diftongizace je obecně českým rysem, který přechází částečně i na Moravu.⁷⁸

V základu slova; P1: *leta začali ubejvat* (6. ř.), *vejmjer dodávek* (36. ř.), *na vejkrm* (47. ř.), *vejfuk* (64. ř.), *bej(t) dobri* (68. ř.), *umejval nádobi* (77. ř.), *strejc* (125. ř. a 137. ř.), P2: *vimejšleli* (51. ř.), *tejden* (70. ř.), *vejlet* (73. ř.), *na vejlet'e* (75. ř.), *nebejval* (105. ř.), *bejt* (112. ř.), *nebejvala* (115. ř.), *bejvala* (116. ř.), *zasejpala* (134. ř.), *f tejdn* (141. a 150. ř.), *bejval* (167. ř.), *bejt* (181. a 183. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování; P1: *nákej* (36., 78., 89. a 125. ř.), *dobrej posudek* (51. ř.), *vzdušnej prostor* (55. ř.), *propálenej* (64. ř.), *přivotrávenej* (65. ř.), *ten druhej* (77. ř.), *žádnej* (88. ř.), *celej večír* (96. ř.), *osmej den* (105. ř.), *postříženej* (115. ř.), *nas'ehovanej* (127. ř.), *každej rok* (141. ř.), *takovej* (145. a 150. ř.), P2: *z velikejma nohama, velikejma rukama* (9. a 10. ř.), *takovej* (13., 40. ř.), *ňákej dobitek* (26. ř.), *dobrej zážitek* (38. ř.), *f takovejch* (43. ř.), *od vrat od našejch* (54. ř.), *druhej den* (67. ř.), *dobrej pocit* (71. ř.), *celej den* (106. ř.), *bramborovej salát* (119. ř.), *bil zviklej na takovej spúsop života, kerej* (124. ř.), *velkej hrnec* (132., 152. ř.), *horkejch* (134. ř.), *takovej upl'ne ohromnej* (155. ř.), *každej* (167. ř.), *takovej docela*

⁷⁸ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 32.

šikovnej (192. ř.), *takovej černej heskej chlapec* (199. ř.), *ňákej takovej ten budovatelskej film* (217. ř.), *celej den* (223. ř.), *vobjet spálenej* (225. ř.).

Diftong *ú* v *ou*

Jev typický pro obecnou češtinu, nediftongizované *ú* je charakteristické pro východomoravská nářečí.⁷⁹ V Jiraticích se objevuje systematicky, jen ne na začátku slova.

P1: *z nepořizenou* (13. ř.), *s ňou* (14. ř.), *náhodou* (51. ř.), *jakou* (60. ř.), *schrouřil* (65. ř.), *za mnou* (68. ř.), *opsluhou* (76. ř.), *zhodou* (84. ř.), *kobilou* (128. ř.), *sou* (129. ř.), P2: *černou* (6. ř.), *takovou* (7. ř.), *hadrovou* (9. ř.), *kaplou* (77. ř.) *jezdějou* (79. ř.), *pod kolňou* (86. ř.) aj.

Úženi *é* v *í*

Tato změna proběhla v Čechách a v nářečích středomoravských.⁸⁰ Ve zkoumané oblasti došlo ve většině případů i ke krácení.

V základu slova: P1: *f chlífkách* (9. a 42. ř.), *večír* (96. ř.), *klíšťama* (108. ř.), P2: *muselo vivist* (101. ř.), *polítku* (108. ř.), *čočková polifka* (116. ř.), *zlitl do vesmiru* (218. ř.). Projevuje se zde také tendence k užší výslovnosti *e*, P2: *vařičkou* (133. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování: P1: *do pjetaštiřicátího roku a v pjetaštiřicátím* (20. a 25. ř.), *fšechno bilo volni* (29. ř.), *každího vobili* (36. a 37. ř.), *g bojovímu útvaru* (54. ř.), *takovi nešťestí* (63. a 73. ř.), *vozidlo, kerí bilo* (63. ř.), *takovi středňi vohodnoceňi* (98. ř.), *dobri, to bude dobri* (107. ř.), *d'ecku, kerí je mu neska sedum let* (132. a 133. ř.), *bez mi pomoci* (121. ř.), *mali kolo* (137. ř.), *prase, kerí* (151. ř.), *uzeni maso* (164. ř.), P2: *na svi d'ectví* (2. ř.), *jeden přez druhího* (5. ř.), *neco takovího víimečňího* (35. a 36. ř.), *cobi mali d'it'e* (69. ř.), *nič jiniho* (80. ř.), *něco suchího* (99. ř.), *černí, to zlati prasátka* (108. ř.), *jako mali d'it'e* (116. ř.), *oblíbeni jídlo, miho tařinka ... kiselí zeli ... takovi ... z bramborovího řesta* (126.–127. ř.), *uvařeni kiselí zeli* (128. ř.), *něco podobňího* (129. ř.), *takovi maliňki zahradňictvi* (171.–172. ř.), *ze selskího staveňi* (180. ř.), *do jiniho kluka* (201. ř.), *to bilo takovi moderňi* (213. ř.), *kino, kerí bilo* (215. ř.).

⁷⁹J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 103.

⁸⁰I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 33.

Skupina šč je nahrazena novější šť

Zde se projevuje tendence k přechodu k obecně české skupině *šť*. Ani v mluvě nejstarší generace jsem nezaznamenala výslovnost *šč*. Už Slavomír Utěšený v 50. letech charakterizuje tento typicky moravský jev jako silně ustupující.⁸¹

P1: *ešť'e* (35., 66., 100., 158. ř. aj.), *hnojňišť'e* (45. ř.), *šť'estí* (53. ř.), *nešť'estí* (63. a 73. ř.), *u jevišť'e* (93. ř.), *klíšť'ama* (108. ř.), P2: *ešť'e* (3., 6., 8., 15., 16. ř. aj), *šť'edrou večerou* (105. ř.), *poušť'eli* (217. ř.) aj.

Znělostní asimilace

Nejčastěji se v češtině objevuje regresivní spodoba znělosti,⁸² ve zkoumané oblasti je tomu tak také. Pokud se však *s/z* objeví před samohláskou bývá často vysloveno zněle – P1: *zebrali* (41. ř.), P2: *a ze fšim* (23. ř.), *pitel ze senem* (55. ř.). Stejně tak skupina hlásek *sh* se v Jiraticích vyslovuje nesystematicky zněle, jako na Moravě, i nezněle, jako v Čechách (↓).

Protetické v

Příčinou velké odolnosti proteze je zřejmě to, že patří k nejrozšířenějším nářečním jevům. Protetické *v* zpravidla nebývá ve slovech cizího původu (např. okupace, organizace) nebo ve slovech, na jejichž podobu měla zvláštní vliv spisovná čeština (např. otec, ovoce).⁸³ Nejstarší generace tento jev užívá ještě častěji než generace střední a nejmladší.

Na začátku slova; P1: *vona* (10., 84., 96. ř.), *votat/d* (15., 25. ř.), *vono* (16., 74., 147., 152., 153. ř.), *voctoupila a vláda vodleřela* (17. ř.), *voňi* (18., 20., 58., 75., 100. ř.), *voctoupit* (22. ř.), *vopsad'ili* (22., 24. ř.), *vobili* (34., 36., 38., 41., 42. ř.), *před voknama* (45. ř.), *vot/d* (31., 46., 51., 78., 115., 134. ř.), *von* (64., 72., 117., 125. ř. aj.), *vostařní* (70., 119. ř.), *vobrus* (71. ř.), *vobá* (90. ř.), *vohodnoceňi* (98. ř.), *vopustit* (104. ř.), *vopsloužil* (144. ř.), *vokolo* (146. ř.), *vopařilo* (154. ř.), *vodevzdávat* (155. a 156. ř.), *vobjedi* (163. a 165. ř.), *vona* (12., 158., 159., 179. ř. aj.), P2: *vopravdu* (49., 64., 75., 107. ř. aj.), *vono* (53., 149., 150. ř.), *vod/t* (19., 54., 101., 146., 168. ř.), *vodejit* (71. ř.), *vobešlo* (81. ř.), *votpoledne* (84. ř.), *vodvest* (88. ř.), *vobili* (92. ř.), *votcházeli* (98. ř.), *vopstarat* (106. ř.), *vobjet* (107., 225. ř.), *voňi* (149., 182., 225. ř.), *vobnášet* (156. ř.),

⁸¹ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 207.

⁸² Bohumila JUNKOVÁ, *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie*, České Budějovice 1991, s. 60.

⁸³ J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 76.

vokolo (174. ř.), *vo pouři* (189. ř.), *vopušťáku* (190. ř.), *von* (192. ř.), *votpoledňi* (206., 207., 208. ř.), *šla votáto prič* (222. ř.).

V základu slova; P1: *povotrávil* (64. ř.), *přivotrávenej* (65. ř.), P2: *navobjedvala* (208. ř.).

Vynechávání hlásek

V dnešní době je typické pro většinu českého i moravského území. V proudu řeči dochází velice často k elizi různých hlásek ať už na začátku slova, na jeho konci či ve slovním základu.

Vynechávání náslovného *j* před *e*; P1: *ešće tadi bil* (35. ř.), *es(tl)i chceme* (68. ř.), *ešće* (100. a 158. ř.); P2: *ešće* (3., 8., 16., 59. ř. aj.), *nevím es(tl)i hrubá* (135. ř.).

Vynechávání různých hlásek na začátku slov; P1: *neska* (4. a 133. ř.), *spominám* (4. ř.), *diš* (6., 8., 14., 51. ř. aj.), *skvétalo* (28. ř.), *neska* (111. ř.), *spomeneš* (132. ř.), P2: *diš* (11., 23., 38., 61., 153. ř. aj.), *neska* (31. a 79. ř.), *cerka* (181. ř.), *dicki* (181., 216., 221., 222. ř.), *spominám* (31. a 39. ř.), *ten se menoval* (201. ř.), *zlitl* (218. ř.).

Vynechávání hlásky *t* na konci slov; P1: *patnác* (32. a 52. ř.), *bej* (68. ř.), *dese* (81. ř.), *dvace* (119. ř.).

Vynechávání hlásek uprostřed slov; P1: *misim* (60. ř.), *keri* (63. ř.), *náki* (52. ř.), *kerim* (83. ř.), *do Kosňik* (91. ř.), *take* (2., 98., 106., 108. ř. aj.), *já neim* (119. ř.), *kerí* (132. ř.), *do Jemice* (133. a 134. ř.), P2: *misim* (8., 43., 46., 101., 184., 226. ř.), *rozlobila* (11. ř.), *keri* (31., 37., 60., 215. ř.), *kuli tomu* (40. ř.), *kerej* (65. ř.), *na eletriku* (87. ř.), *jesli* (221. ř.), aj.

Haplologie (vynechání jedné ze dvou stejných nebo podobných slabik ve slově, zejména při rychlém toku řeči)⁸⁴; P1: *nákej* (36. ř.), P2: *prže* (178. ř.), *ňák* (177. ř.).

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

Splynutí L a I sg. muž. a stř. rodu

V tomto případě se jiratická mluva orientuje na oblast českých nářečí v užším slova smyslu a vymezuje se tak vůči moravskému odlišení L a I sg. (o dobrém x s dobrým). Jedná se samozřejmě, stejně jako u vyrovnávání koncovky *-í* v G, D a L sg. fem. adjektiv a rodových zájmen, o jev způsobený úžením. V této oblasti se jedná o úžení, které je spojeno se ztrátou kvantity.

⁸⁴J. KRAUS a kol., *Nový akademický slovník*, s. 296.

P1: *rozešel, f dobrým* (88. ř.), *f takovím stavu* (104. ř.), P2: *bidlela sem f takovím velkím selskím baráku* (6. ř.)

Splynutí živ. a neživ. tvaru 1. os. pl. adjektiv a rodových zájmen

Stejně jako v předchozí situaci zde nedochází k rozlišení životnosti (ťi staří muži x ti starí domi), je tu tedy vidět příklon k českým nářečím. Navíc se zde projevuje, jako v příkladu výše, i krátkost především koncových samohlásek, to je naopak rys moravský.

P1: *ňekeri –lidé–* (22. a 24. ř.), *bili ustanoveni plnomocníci* (35. ř.), *esi chceme bej dobri* (68. ř.), *lid'i, keru mjeli* (142. a 143. ř.), *tam už bili připraveni lyd'y* (160. ř.), P2: *gdíš budeme hodni* (57. ř.), *bili sme strašně načeni* (62. a 63. ř.).

Vyrovnnání koncovky -í v G, D a L sg. fem. adjektiv a rodových zájmen

P1: *do ti Jaromjeře* (80. ř.), *do čtvrti mješt'anki* (99. ř.), *bez mi pomoci* (121. ř.), *d'ecka s cel'i fsi* (137. ř.), P2: *z velk'i rod'ini* (2. a 3. ř.), *f ti černi kuchiňi* (13. a 14. ř.), *d'iki ti panence* (14. ř.), *f ti maštali* (47., 89. ř.), *do ti maštale* (88. ř.), *f ti dobje* (96. ř.), *vod tí dobi* (101. ř.), *do ti horki pári* (134. ř.), *s tí spaření mouki* (136. ř.), *f tí chalupje* (152. ř.), *f tí dobje* (161. ř.), *s tí školi* (174. ř.), *f tí poledňi přestáfce* (175. ř.).

Jednotná koncovka -(a/e/i)ma v I pl. u všech mluvnických jmen

Spisovná koncovka *-mi* je užívána pouze v některých slezských a východomoravských nářečích. Na ostatním území převládají koncovky z někdejšího dvojného čísla zakončené na *-ma*.⁸⁵

P1: *za Uherčicama* (11. ř.), *vrátila se za d'efčatama* (93. ř.), *musíš jit za d'efčatama* (95. ř.), *mje brali klíš'tama* (108. ř.), P2: *z dvouma vintofkama* (62. ř.), *vidlema nahazovalo* (100. ř.), *s t'ema buchtama* (142. ř.), *bejt domácima paňima* (183. ř.).

Tendence k užívání konstrukcí s trpným participiem, ve kterém došlo ke změně -eno> -éno> -íno

Zkoumaná oblast je typická krácením, proto i v tomto případě *-ino* místo *-íno*.

P2: *ne bilo uvařino, ne bilo uklid'ino* (224. ř.), *nezatopino* (225. ř.), *nakoupino* (226. ř.).

U sloves 2. třídy se v přičestí minulém často vyskytuje kmen s -nu

Tento jev jsem v nahrávkách nezaznamenala, mohu však na základě osobní zkušenosti konstatovat, že se v Jiraticích vyskytuje, např. dřepnul, padnul.

---

⁸⁵ J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 161.

Jednotné zakončení N, A a V pl. u adjektivního a zájmenného skloňování

Opět se zde projevuje tendence ke krácení.

P1: *ňekeri* (22. a 24. ř.), *bili rozepsani dodáfki* (33. ř.), *bili ustanoveni plnomocníci* (35. ř.), *mali telata* (47. ř.), *na náki skrátka práce* (52. ř.), *esi chceme bej dobri* (68. ř.), *liďi, keri mjeli* (142. a 143. ř.), *mjeli mali prasata* (144. ř.), *tam už bili připraveni lyďy* (160. ř.), *vobjedi žádni nebili* (165. ř.), P2: *žádni hračky* (51. ř.), *různi zábavi* (52. ř.), *gdiš budeme hodni* (57. ř.), *brusle, keri se přid'elali* (60. a 61. ř.), *bili sme strašně načeni* (62. a 63. ř.), *sou ti záhoňki ud'elani* (77. ř.), *ingredience, keri bili* (90. ř.), *to sou ti zlati prasátka* (113. ř.), *žádni řiski* (116. ř.), *jaki sme jedli jídla* (123. ř.), *(jídla) takovi zajimavi* (123. ř.), *škubáňki, keri* (129. a 130. ř.), *brambori bili hodně vařeni* (132. ř.), *takovi nočki, kteri se* (137. ř.), *d'elali sme maliňki koláče povidlovi* (143. ř.), *to sou takovi ti kadlátká, keri nejdou* (146. ř.), *na puďe bili navješeni špagáti* (148. ř.).

3.2.2 ČESKOMORAVSKÉ RYSY ODLIŠNÉ OD OBECNÉ ČEŠTINY

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Krátké samohlásky

Co se týká krátkých a dlouhých samohlásek, většina českých nářečí v užším smyslu se vyznačuje ve shodě se spisovností délkou. Pokud jde o zkoumanou oblast, příznačným rysem je krácení, které je typické pro středomoravská nářečí (tzv. moravská krátkost). Nejčastěji se jedná o krácení v infinitivu, v dvouslabičných substantivech typu *rana*, *mak* a v 7. pádě zájmen typu *s vama*, *s nama*. V mnoha případech se také jedná o polodélku či úplné zkrácení samohlásek *i* a *u*.

V infinitivu sloves; P1: *začit* (2. ř.), *mohli vzít* (21. ř.), *zustat* (99. ř.), *kteri se chcelo zabíjat* (151. ř.), *musela stahnout* (156. ř.), P2: *jest* (39. ř.), *užit ledu* (53. ř.), *vodejít na internát* (71. ř.), *ňigde spat* (72. ř.), *muselo dat seno* (99. ř.), *muselo vivist* (101. ř.), *stmívat* (109. ř.), *začali mívat* (118. ř.) aj.

V základu podstatných jmen; P1: *chvilu u nich, chvilu u nás* (5. ř.), *mjeli sme dřítku* (8. ř.), *nejlepší leta bili* (26. ř.), *dodáfki, jak mlíka* (33. ř.), *hrávali na písku* (138. ř.), *kuža* (156. ř.), *povjesilo na rinu* (157. ř.), *na puďe* (148. ř.), *chvilu* (172. ř.), aj.

Kvantita ú a í realizována jako polodélka – na různých pozicích ve slově; P1: *dvacet kusu dobitka* (9. ř.), *vobili* (34. ř.), *vubec* (44. ř.), *šedesát lidí* (62. ř.), *sem jel domu* (81. ř.), *f takovím stavu* (104. ř.), *mali kolo* (137. ř.), P2: *svi d'ectví* (2. ř.), *ze fšim* (23. ř.), *tím*

asi, že (51. ř.), vobili (92. ř.), kiselí zeli (126. ř.), po ní zd'ed'ila (185. ř.), na prvňim vopušťáku (190. ř.), tím jak vona (222. ř.), v mim živoře (226. ř.) aj.

V instrumentálu plurálu zájmen *my, vy*: s **nama**, s **vama** – tento prvek jsem v nahrávkách nezaznamenala, ale v běžné mluvě je pravidelně užíván.

Vynechávání hlásek

To je typické jak pro české tak pro moravské území. Specifická je však elize *j* před *i*, která je hodnocena jako moravská a zaznamenala jsem ji u všech tří generací.

Vynechávání náslovného *j* před *i*; **P1**: *tak im to (17. ř.), co im říkala (94. ř.), že nemusim it (99. ř.)*, **P2**: *inak bich (13. ř.), vlímečního (36. ř.), nigde inde nespala (69. ř.), se im to dávalo (96. ř.)*.

Výslovnost skupin *sch* a *zh* se objevuje nesystematicky v obou podobách

Na základě přímého pozorování mohu konstatovat, že je zde častější tendence k neznělé výslovnosti oproti moravské znělosti.

P1: *zhodou okolností (84. ř.) x já sem se schrouřil (65. ř.)*, **P2**: *teda schořela fti černi kuchiňi (14. ř.)*.

Disimilace zubnic

Rys, který je jedním z nejtypičtějších pro jihočeskou oblast je *i* v českomoravských nářečích zachován velmi důsledně. Rozloženou výslovnost měkkých retnic jsem tu již nezaznamenala, ale v 50. letech se na Jemnicku i Dačicku ve zbytecích též vyskytovala.⁸⁶

P1: *nej sem šel do škole (45. ř.)*, **P2**: *u náj začínali štedrou večerou (105. ř.)*.

Depalatalizace

Tento typicky moravský rys se vyskytuje v předponové části neurčitých zájmen, kde je depalatalizována předpona *ne-*. K zmíněnému ztvrdnutí hlásky došlo i u ukazovacího zájmena *tím* (zde je příznačné i krácení, proto podoba *tim*). Na druhou stranu se zde však objevuje i palatalizace, ale její frekvence je nižší.

Depalatalizace; **P1**: *nekeri tam šli (24. ř.), nákej chlap (26. ř.), přišel nákej vod dráhi (78. ř.), nákej kluk z Marhátic (89. ř.), nákej strejc Jirka (125. ř.), tam se neak nepohodl (126. ř.), musel negdo držet (142. ř.)*, **P2**: *tim, že (28., 45., 163., 165. ř.), tak tim asi, že sme nemjeli (51. ř.), se ovoce uchovávalo tim způsobem (145.–146. ř.), pudeš nekam d'elat (169. ř.), tagže tim, nák jako mamijka uznala (177. ř.), tadi s timto zrovna rozešla (204. ř.), tím jak vona (222. ř.)*.

⁸⁶ S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 176–177.

Palatalizace; P1: *ňeak* (5. ř.), *ňekeri* (22. ř.), *ňejak* (105. ř.); P2: *ňeco* (99. ř.), *ňegdo* (138. ř.), *ňegde* (204. ř.), *ňegdi* (141. ř.).

Dloužení kmenové samohlásky v některých slovech

Dochází k němu z několika důvodů, může se jednat o nesystémové přesmyknutí a dloužení, např. z *Merhátic* (P1, 89. ř.), dloužení a úžení, např. *večír* (P1, 96. ř.) či pouhé úžení *é>í*, např. *klišťama* (P1, 105. ř.). Typické je také analogické vyrovnávání s ostatními pády, např. *s tejh zát* (P1, 156. ř.), dloužení pod přízvukem, což je obecně český jev, např. *dólu* (P2, 54. a 56. ř.) nebo dloužení v důsledku haplogogie, např. *ňák* (P2, 177. ř.).

Předsouvání *h-* před *u-* nebo *ou*

Zmíněný jev je zde zachován jen ve zbytcích, jedná se spíše o lexikalizovaná slova typu *hud'it*, *huzel*. Již S. Utěšený považoval tento znak spíše za okrajový.⁸⁷

P1: *tak se potom uhud'ilo* (164. ř.).

Záměna *t'*, *d'* za *c*, *z* ve slovesných tvarech

Jedná se pouze o slovesa 4. třídy. Tato alternace souhlásek se vyskytuje především na jihozápadní Moravě a ve východních Čechách kolem Polné.⁸⁸

P1: *sem vichád'el* (102. ř.).

Zbytky *y*, popř. široká výslovnost *i*

Tento jev se objevuje v různém rozsahu místy i v Čechách (např. v bývalém národnostním ostrůvku stříbrském, na Doudlebsku i na jihu kolem Českých Budějovic). Hojněji, jak uvádí J. Bělič, se *y* vykytuje v jižních částech na východním pomezí českých nářečí v užším smyslu (konkrétně kolem Jihlavy, Dačic a Jemnice).⁸⁹

P1: *tisícdevjecetřicetčtíry* (3. ř.), *Bedřych* (4. ř.), *hraly* (5. ř.), *s tym* (10. ř.), *v lesy* (11. a 53. ř.), *leta utíkaly* (83. ř.), *f dobrym* (88. ř.), *lyďy* (160. ř.), P2: *velkym selskym* (6. ř.), *kuchyň* (7, 14. a 15. ř.), *muselo vyvist* (101. ř.), *rybi filé* (119. ř.).

Vkladné *j*

Objevuje se především v západních a severních Čechách a v jižním úseku českomoravských nářečí.⁹⁰

---

⁸⁷S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 159.

⁸⁸J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 188.

⁸⁹J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 33.

⁹⁰J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 188.

P1: *nejňi* (3. ř.).

Skupina *mň-* i *mj* před *e*

Na severovýchodní Moravě a ve Slezsku je příznačná artikulace *mj*, v Čechách se většinou říká *mň*.⁹¹ Pro nejstarší generaci je v tomto případě typická výrazná rozkolísanost. Často dochází k nevýrazné neutrální výslovnosti uprostřed mezi oběma typy. Zkoumaná oblast byla už v 50. letech typická vzájemným stýkáním typu *mj* i *mň*.⁹²

Mje; P1: *pro zemjed'elstvi* (3. ř.), *mjeli* (8., 40., 41., 42., 53. ř. aj.), *tak mje* *vzala* (11., 108., 130. ř.), *zemjed'elci* (31. a 32. ř.), *f kanemolomje* (53. ř.), *mjel* (53., 63., 64. ř. aj.), *pomjerňe* (86. ř.), P2: *sme mjeli* (16., 17., 20., 21. ř. aj.), *v maštali mje* (18. ř.), *mje* (35., 155. 193. ř. aj.), *nemjeli* (51. ř.), *mjel rospjeťi* (65. ř.), *neumjela sem zastavit* (66. ř.), *musel mje taťinek* (67. ř.), *nemjela dobrej pocit* (71. ř.), *umjet* (72. ř.), *mjela* (78. a 154. ř.), *uš mjeli* (96. ř.), *uš mjel* (97. ř.), *mjeli* (99. ř.), *po tmje* (114. ř.), *tancovat neumjela* (191. ř.), *umjel dobře* (192. ř.), *ten mjel* (202. ř.), *mjesic* (217. ř.) aj.

Mňe; P1: *mňeli* (131. ř.), P2: *nemňe li* (8. a 9. ř.), *mňela* (9. ř.), *mňe ji spálila* (13. ř.), *pro mňe zázitek* (13. ř.), *mňe ... utkvjela f pamjeťi* (15. ř.), *gdiš mňe* (17. ř.), *mňe li* (23. ř.), *diš mi vlasňe bilo* (23. ř.), *pro mňe* (35. ř.), *pro mňe* (36. ř.), *mňe to nechutnalo* (39. ř.), *nemňela moc ráda* (130. ř.), *mňe se tam* (175. ř.).

Vyrovňávání ve prospěch nepřehlasovaného *a/á*

Ve shodě se spisovným jazykem došlo ve většině českých nářečí v užším smyslu k vyrovňání ve prospěch přehlásky. Jedná se o slovesa, která původně patřila k 5. třídě. Podoby s *a/á* je možno najít na pomezí střmor. a výchmor. nářečí.⁹³ Ve zkoumané oblasti jsem zaznamenala výskyt nepřehlasovaného *a* pouze jednou, a to u nejstarší generace, domnívám se proto, že se jedná spíše o lexikalizovaný výraz.

P1: *keri se chcelo zabijat* (151. ř.), P2: *gdiš se zabijalo třeba prase* (34. ř.)

Aji

Tento ekvivalent spojky *i* je užíván pouze v nářečních oblastech Moravy a Slezska.⁹⁴

P2: *f kuchiňi aji na dvoře* (48. ř.).

⁹¹ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 46.

⁹² S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 180.

⁹³ J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 123.

⁹⁴ Nářeční výrazy v češtině [online] 17. 3. 2014 [cit. 2014-03-17]. Dostupné z WWW:

<http://cs.wikiversity.org/wiki/N%C3%A11%C5%99e%C4%8Dn%C3%AD_v%C3%BDrazy_v_%C4%8De%C5%A1tin%C4%9B>.

Užití jiného jazykového prostředku než je obvyklé

P2: *poprvni seznámila* (200. ř.); *vono to tak jako ščvrklo* (150. ř.) – zde se projevuje snaha o expresivní vyjádření; *sme tam došahli* (93. ř.) – měkčí výslovnost, časté u jzčes. podskupiny, zde se jedná spíše o lexikalizovaný výraz.

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

V sg. muž. rodu příč. minulého sloves 1. třídy s kmenem zakončeným na souhlásku existuje podoba s -l

Na rozdíl od většiny českých nářečí v užším smyslu nezaniklo koncové -l ve střmor. a výchmor. nářečí. V Jiraticích rovněž nejstarší generace užívá pouze podobu s -l. S. Utěšený zde však během svého výzkumu zaznamenal ještě obě podoby.⁹⁵

P1: *co sem vivedl* (59. ř.), *sem vilezl* (65. ř.), *lezl ven* (65. ř.), *já sem ji řekl* (88. ř.), *jak sem mohl vopustit rodiče* (104. ř.), *abi prolezl* (116. ř.), *co sem mohl* (118. ř.), *nepohodl a von votat utekl* (126. ř.), *jak bich ti to řekl* (128. ř.), *ji tam zavezl* (134. ř.), *jak bich ti to řekl* (147. ř.), *zmáčkl* (152. ř.), *tak mu propichl, tadi to přerizl* (154. ř.), *tak to rozřizl* (157. ř.), *rozřizl ho na pulku* (158. ř.), *stahl se špek* (159. ř.), *schladl* (160. ř.), P2: *pekl chleba* (7. ř.), *vezl do nemocnice* (68. ř.), *tak tařinek řekl* (164. ř.), *zlitl do vesmiru* (218. ř.).

V 1. a 2. os. pl. imperativu sloves, která ve 2. os. imperativu ve spisovném jazyce končí na -i, existují tvary končící na -ime, -ite

Oproti spisovné podobě -eme, -ete, která je typická pro většinu českých nářečí v užším slova smyslu a pro výchmor. nářečí, stojí tvary končící na -ime, -ite, ty jsou charakteristické pro jzčes. podskupinu a střmor. nářečí.⁹⁶

P1: *Řekňte nám, prosim vás* (78. ř.).

Tvary G, D, L a I ukazovacích zájmen v plurálu jsou *tejch, tejm, tejch, tejma*

Jedná se tedy o adjektivní skloňování, to má však silné (ale ustupující) zastoupení pouze u nejstarší generace.

P1: *f tejch lesich* (15. ř.), *f tejch štiřech letech* (137. ř.), *s tejch zát* (156. ř.), P2: *při tejm při tom svjetilku* (112. ř.), *do tejch horkejch* (134. ř.).

⁹⁵S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 135.

⁹⁶J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 193–194.

Sloveso být

Jako pomocné se v minulém čase objevuje ve 2. osobě ve tvaru (ty)´s a ve významu existenciálním v podobě *seš*. To je typické pro střmor. a východnější střčes. nářečí. Stejně jako ve střmor. nářečích v 1. os. existuje pomocné sloveso být ve tvaru *sem*, v existenciálním významu pak ve tvaru *su*.⁹⁷

P1: *za to, co ´s pro tu baterii u´delal* (80.–81. ř.), P2: *su manuelně zručná* (185. ř.).

Tvar podmiňovacího způsobu v 1. os. sg (já) *bisem*, v 1. os. pl (my) *bisme*

Ačkoli jsem v nahrávkách tvar *bisem* nezaznamenala, na základě přímého pozorování mohu konstatovat, že se v jiratické mluvě se vyskytuje nesystematicky vedle spisovné podoby *bich*. V 1. os. pl se objevuje novotvar *bisme*, který převažuje ve většině českých nářečí v širším slova smyslu s výjimkou jz. Čech, střmor. oblasti a pol.-čes. smíšeného pruhu.⁹⁸

P1: *abisme viděli* (108. ř.), *abisme bili dřif hotovi* (110. ř.).

V L sg. muž a stř. rodu měkkého skloňování rodových zájmen dochází ke skloňování tvrdému

Tento jev se objevuje jak ve střmor. nářečí tak v některých přilehlých jzčes. nářečích.

P2: *sem na ňom jezdila* (82. ř.).

V I sg. u všech podst. jmen životných mužských je koncovka *-em*

Ta sem přesahuje z jižnějších střmor. nářečí a ve zkoumané oblasti je důsledně užívána. Příznaková je tato koncovka u vzoru předseda.

P2: *z d'edem* (118. a 221. ř.).

Číslovka *dvá* pro rozlišení životnosti

Tento rys spojuje českomoravskou podskupinu se střmor. nářečími, ve kterých k rozlišování životnosti dochází.

P1: *vobá bili chudáci* (P1, 90. ř.).

V 1. os. pl. ind. prez. sloves je koncovka *-m* vedle spisovného zakončení *-me*

Výjimkou je 4. a 5. třída, kde je *-m* v 1. os. sg. Tento jev je hodnocen jako hovorový.⁹⁹

Tvar s *-m* má v běžné mluvené češtině asi 65% zastoupení, naopak koncovku *-me* užívá poze 35% mluvčích.¹⁰⁰

⁹⁷ J. Bělič, *Nástin*, s. 242.

⁹⁸ Tamtéž, s. 199.

⁹⁹ Jan BALHAR (ed.), *Český jazykový atlas* 4, s. 424.

P1: *nemužem* (52. ř.), *nedostanem* (173. ř.). Větší frekvenci užívání jsem však zaznamenala u zakončení *-me*. P1: *pojedeme* (61. ř.), *chceme* (68. ř.); P2: *budeme* (57. ř.), *deme* (85. ř.).

Vlastní jména

U příjmení se v nejstarší generaci většinou v N sg. objevuje koncovka *-u* – P1: *Beďa Karásku* (90. ř.), P2: *Kopru z Radořic* (198. ř.), *Jarda Mácu* – vedle základního spisovného tvaru (*Karásek, Kopr, Máca*). V ostatních pádech převažuje skloňování složené (*s Beděm Karáskovým, k Bed'ovi Karáskovým*), nad jmenným (*s Karáskem, ke Karáskovi*). V N pl. je u běžných příjmení koncovka *-ovi*, v ostatních pádech se skloňují dle deklinace složené, v G je však častější zakončení *-u/ú* – P1: *u Karásku* (130. ř.), *tadi u Mácu bil Máca* (150. ř.).

MORFOLOGIZOVANÉ JEVY HLÁSKOSLOVNÉ POVAHY

Neprovedení přehlásky *a>e* a *u>i* výrazně sblíží tvrdou a měkkou deklinaci¹⁰¹

Utěšený dodává, že je to hlavní znak českomoravských nářečí. Zmiňuje také odlišnost názorů Gebauera, který se kloní k tomu, že je to výsledek restituce podle koncovek tvrdých vzorů, a Hoška, který tuto problematiku označuje jako přímé pokračování starých nepřehlasovaných typů.¹⁰²

Feminina; P1: *chvilu u nich, chvilu u nás* (5. ř.), *přes Lubňicu* (11. ř.), *chvilu mje nesla na zádech, chvilu já sem šel* (14. ř.), *prasňica* (47. ř.), *taková d'efčica* (93. ř.), P2: *mezi kaplou a silňicou*¹⁰³ (77. ř.), *tuhletuto prácu d'elala* (102. ř.), *začínali š'edrou večerou* (105. ř.), *před večerou* (110. ř.), *š'edrovečerňi večera* (115. ř.), *slavnostni večera* (119. ř.), *spařená krupica* (127. ř.), *v neđelu... každou neđelu* (140. ř.), *zahradňicu* (170. ř.), *že mám chvilu* (172. ř.).

Maskulina; P1: *jak pšěnice, tak žita, tak ječmena* (37. ř.), *Fanouša nezachránil* (122. ř.), *musel negdo držet kanca* (142. a 145. ř.), P2: *násvisazoval na koňa* (19. ř.).

Stejně tak u ženských zájmen dochází k vyrovnávání tvrdých a měkkých skloňovacích vzorů, což je spojeno s neprovedením přehlásky

¹⁰⁰ Václav CVRČEK a kol, *Mluvnice současné češtiny I. Jak se píše a jak se mluví*, s. 262.

¹⁰¹ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 70.

¹⁰² S. UTĚŠENÝ, *Nářečí*, s. 90.

¹⁰³ V důsledku neprovedení přehlásky zde později mohlo dojít k diftongizaci, stejně tak u příkladu *š'edrou večerou*.

Proto zde také mohlo dojít k diftongizaci (*s ňou*). Častější je deklinace tvrdá místo měkké.

P1: *já sem šel s ňou* (14. ř.), *naša vláda vjed'ela* (16. ř.), *pro našu vládu* (55. ř.), *s ňou tak ně'ak rozešel* (87. ř.), *sem s ňou jezd'il* (132. ř.).

Měkké skloňování podst. jmen, jejichž slovní základ končí na -s, -z, -l, -ň

Hlavním výskytem jevu je typická oblast střmor. nářečí a výchmor. nářečí.¹⁰⁴ Nejstarší generace důsledně skloňuje podle deklinace měkké, u generací mladších je zřejmá nesystematičnost.

P1: *do škole* (46., 48., 100., 101. ř.), *máme ve stodoli* (128. ř.), P2: *že se ze stodole* (85. ř.).

Skupina substantiv, kolísajících mezi vzory „růže“ a „píseň“, ve kterých jsou diferenčními pády jen N a A sg.

Slovník spisovné češtiny povoluje tvar kuchyně i kuchyň, jedná se však spíše o výjimku, ve většině případů se substantiva ženského rodu končící na *-yně* skloňují pouze podle vzoru *růže*.¹⁰⁵ V Jiraticích se však spíše drží zkrácená podoba, tedy dle vzoru *píseň*.

P1: *přes Polic* (11. ř.), *kuchiň* (63. a 127. ř.), *hospodiň* (165. ř.). P2: *kuchiň* (7., 14. a 15. ř.).

Nepravidelné sloveso *chtít*

V 1. os. sg. slovesa *chtít* se vyslovuje podoba bez přehlásky: (já) *chcu*. Ve 3. os. množ. č. je tvar *chcou* (podle *nesou*). V minulém čase analogicky s přítomným tvarem dochází k vyrovnávání tvarů ostatních (*chcel/a/o*, *chceli*). V infinitivu pak existuje podoba *chcet*. Hranice *chci* x *chcu* probíhá v pomezím pásu české nářeční skupiny proti nářečím středomoravským.¹⁰⁶

P1: *chcel sem za každou cenu* (120. ř.), *keri se chcelo zabijat* (151. ř.).

Ve 3. os. pl. sloves 4. třídy se objevuje koncovka *-ijou*.

Na rozdíl od spisovné češtiny je tato koncovka vyrovnána, ale nestejným způsobem. V západních a jižních Čechách (až po Dačice) je nejčastější koncovka *-í*, na jihozápadní Moravě (kolem Třeště) a ve středních Čechách vládnou koncovky *-ejí/-eji*. Naproti

¹⁰⁴ J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 146–147.

¹⁰⁵ Opět na Ruzyň [online]. 24. 2. 2014 [cit. 2014-02-24]. Dostupné z WWW:< <http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7703>>.

¹⁰⁶ J. BĚLIČ, *Nástin*, s. 202–203.

tomu střmor. nářečí je typické zakončením *-ijó*. V nemonoftongizované formě *-ijou* žije tato koncovka v českomoravském nářečí kolem Jemnice a také v městské mluvě Třebíče a Velkého Meziříčí. Zmíněná podoba *-ijou* se ve skupině středomoravské stává jakýmsi interdialektem, vyskytuje se totiž především u osob, které postupně opouští nářečí.¹⁰⁷

P1: *esi nevíjou, kde je Matějka, že nevíjou* (12. a 13. ř.), *jak chodíjou neska* (111. ř.), P2: *d'ecka jezdíjou* (79. ř.).

Některá zájmena a příslovce jsou typická značnou proměnlivostí. Mnoho z nich vykazuje nářeční rysy, jiná se vyskytují i jinde

P1: *fšady* (18. ř.), *votat* (15., 25., 126. ř.), *neak* (126. ř.), P2: *hnetka* (45. ř.), *teřkam* (50., 76. ř.), *tadito krmeňi, tadito s toho žlabu* (97., 98. ř.), *tuhletuto* (102. ř.), *tenhleten* (106. ř.), *pozdejš* (117. ř.), *takovito vjeci* (184. ř.), *tadi s timto* (204. ř.), *hnetkam* (212. ř.), *jináč, jinači* (214. ř.), *buřto* (213. ř.), *votáto prič* (222. ř.).

3.2.3 SYNTAKTICKÝ ROZBOR

Promluva č. 1:

Mluvčí mi díky svým mnohaletým zkušenostem a zážitkům poskytl zajímavé a barvitě vyprávění prolnuté různými frazeologismy, např. *fšecho skvétalo* (28. ř.), *vimetli* (vykradli) *nám loch* (42. ř.) aj. Vzhledem k tomu, že jsem se ho ptala především na informace, které se týkají minulosti, spíše přemýšlel nad konkrétními událostmi a nezabýval se tím, jak vystaví svoji promluvu. V jeho případě jsem tak zaznamenala mnoho nářečních rysů mj. díky tomu, že mluvil přirozeně.

Ze syntaktického hlediska se zde vyskytuje velmi často přímá řeč, např. *řikal*: „*Maťejka máš jít do kanceláru*“, *já sem si řikal*: „*kudla co sem vivedl*“ (58. a 59. ř.), ale také různé nepravidelnosti ve větě stavbě. Velmi častý je anakolut (vybočení z větěné vazby), např. *tenkrát bila ta doba pro zemjed'elstvi, nebila doceňená* (3. ř.), *to prase, kerí se chcelo zabíjat, tak se mu dala* (151. ř.) aj. Z důvodu nepřipravenosti jsem ve zmiňované promluvě našla mnoho opravování, např. *zabralo, Rus, přijeli Rusi a začalo* (29. ř.), *tak přijel doktor, a nebo takle, diš já sem se narodil* (105. a 106. ř.), a převrácený slovosled, např. *začalo tadi se hospodařit* (18. ř.). Typické jsou také tzv. falešné starty, např. *mi sme, to bili rozepsani dodáfki* (33. ř.), a nedokončení výpovědi, např. *tak každej rok..., gdo mjel... tadi bilo deset* (142. ř.), *no a začal se..., ta jedna*

---

¹⁰⁷J. Bělič, *Nástin*, s. 190–191.

štvrtka se vzala (158. ř.) aj. Oproti dalším promluvám jsem zde zaznamenala minimum tzv. parazitních slov, větší frekvenci užívání mohu doložit pouze u slova *skrátka* (21, 28, 39, 58, 77. ř. aj.).

Informátor často končil svou výpověď buď neurčitým závěrem, např. *že se toho skrátka bojím a, no, to* (88. ř.), ustáleným výrazem, např. *bilo fšelijak* (15. ř.), nebo částicí *jo* (5., 18., 41., 62. ř. aj), kterou se ujišťoval, že ho poslouchám. Přestože mluvčí vedl v některých případech spíše monolog, používal mnoho kontaktních prostředků, kterými se obracel přímo na mě, např. *diš si spomeneš* (8. ř.), *jak bich ti to řekl* (128. ř.), časté bylo také přitakávání, např. *nó to si dobře pamatuju* (28. ř.).

Promluva č. 2:

Informátorka mluvila pomalu, promyšleně a uceleně. Díky její pečlivé výslovnosti mi tato promluva poskytla nejčinnější materiál pro výzkum.

Nepřavidelnosti, které se u ní vyskytují, ukazují na nepřipravenost mluveného projevu. Oproti promluvě č. 1 se zde více projevuje eliptičnost (elipsa, neboli výpustka), např. *a to bila moje oblíbená –panenka–* (10. ř.), *to dalo vopravdu –hodně– práce* (143. ř.), či opakování části nebo celé mé otázky na začátku výpovědi, např. *no na svi d'ectvi* (2. ř.), *jaki sme jedli jídla?* (123. ř.) aj. K nejčastějším odchylkám od pravidelné větné stavby patří apoziopse (nedokončení výpovědi), např. *nevjed'ela sem, jesli mám brečet nebo...* (222. ř.). Typická je pro promluvu i ztráta větné perspektivy, např. *protože tim, že se muselo dopoledne nebo celej den vopstarat tenhleten dobitok, tagže se bježně krmilo, akorádže se teda fpoledne nevařil vobjet* (107. ř.), a opravy z důvodu přeřeknutí, např. *proč s nim nech, neto, proč před' nim uřikáš?* (195. ř.).

Z kontaktních prostředků lze zdůraznit pouze přitakávání, např. *nó, něco podobniho* (129. ř.), a reagování na moji promluvu, např. *to ne, škubánki* (131. ř.). V rozboru jsem zaznamenala větší frekvenci vycpávkových slov než u předchozího mluvčího, nejčastěji jsou užívána slova: *vlasně* (4., 23., 37. ř. aj), *vopravdu* (27., 49., 75., 107. ř. aj.), *teda* (14., 115., 127. ř. aj). Z ustálených spojení bych ráda zmínila *sem bila f Otavanu cobidup* (186. ř.). Pro konec větných celků nejsou příznakové žádné specifické prostředky, výjimkou mohou být neukončené výpovědi, např. *aňi třeba u doktora nebo jo...* (154. ř.), *no a potom už sme spolu začali chod'it a...*(220. ř.).

3.3 Střední generace

Jako reprezentantky mluvy střední generace jsem si vybrala 2 ženy.

Promluvu č. 3 jsem získala od tety Marie, která se narodila v roce 1965. Od mládí žije v Jiraticích. Po absolvování základní školy v Polici studovala gymnázium v Telči, kde byla na internátě. Po svatbě pracovala v Jemnici – půl roku v kanceláři v Horáckém autodružstvu, poté 2 roky v kanceláři u Lesů ČR a 6 let jako prodavačka. Po mateřské dovolené začala pracovat jako dělnice v jemnickém Motorpalu.

V promluvě č. 4 jsem rozmlouvala s maminkou Dagmar. Narodila se v roce 1972, svoje dětství prožila v nedalekých Radoticích. Po absolvování povinné školní docházky v Bačkovcích a následně v Polici studovala Střední ekonomickou školu v Telči. Pak pracovala krátce jako pomocná kuchařka. Po svatbě se s manželem přestěhovala do Jiratic, kde žije dodnes. Odtud 8 let dojížděla pracovat do radotické prodejny jako vedoucí prodavačka. Následně pracovala 2 roky v Polici na poště, poté získala práci na jemnické poště, kde v současné době působí jako vedoucí doručovatelů.

3.3.1 OBECNĚ ČESKÉ RYSY

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Jak je vidět na následujících stranách, hláskoslovné znaky obecně české jsou všechny velmi frekventované.

Diftong *ej* za *í/ý*

V základu slova; P3: *bejvala* (6. a 27. ř.), *bejvávali* (11. a 12. ř.), *f tejdnu* (27. ř.), *bejvalo dobře u ní* (33. ř.), (70. ř.), *bejt* (90. a 119. ř.), *bejval nechal* (126. ř.), *musel bejvat po škole* (132. ř.), P4: *bejvali z bábi* (11. ř.), *už bejvalo* (33. ř.), *špatře dejchalo* (37. ř.), *do vejmiňki* (42. a 45. ř.), *přemejšlela* (47. ř.), *gdíž bejvala* (73. ř.), *tejden* (94., 95., 160., a 170. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování; P3: *bil votočenej* (6. ř.), *ten druhej* (25. ř.), *dvouposchod'ovej dort* (39. ř.), *nákejch šest nebo sedum let* (58. ř.), *bezvadnej kluk* (70. ř.), *pozvanej na řízek* (78. ř.), *vostřihanej* (85. ř.), *takovej* (94., 105., 164. ř.), *malinkej* (98. ř.), *trošku jinej* (108. ř.), *vjekovej rozdíl* (111. ř.), *vjekovej rozdíl a aji ten rozumovej* (113. ř.), *svejmd'eřim* (120. ř.), *viválenej f blatě* (143. ř.), *ňákejch třicet dva let* (199. ř.), *rodínej tip* (199. ř.), P4: *různejch jarů* (6. ř.), *ňekerejch takovejch zbitkú* (7. ř.), *ňákej takovejch papirů* (8. ř.), *strašně hodnej* (40. ř.), *radořickej*

(41. ř.), *takovej* (44., 92. ř.), *takovej obrofskej stůl* (63. ř.), *ňigdo jinej* (70. ř.), *každej* (72., 79. a 160. ř.), *necelej rok* (113. ř.), *dobrej* (129. ř.).

Diftong *ú v ou*

Kromě pozice na začátku slov došlo k diftongizaci u všech tří generací.

P3: *s koptkou* (12. ř.), *dlouho* (16. ř.), *za ňou* (26. ř.), *vezmou* (45. ř.), *kerou* (59. ř.), *Báječnou* (67. ř.), *s tou* (83. ř.), *takovou* (146. ř.), P4: *Vaňurovou* (17. ř.), *šestou* (59. ř.), *za kaplou* (78. ř.), *pomocnou* (112. ř.), *pustijou* (145. ř.), *ukážou* (146. ř.) aj.

Úžení *é v í*

Zmíněné úžení je ve většině případů spojeno s krácením *í v i*.

V základu slova; P3: *zalizali* (13. ř.), *večir* (24., 143., 185. ř.), *litala* (35. ř.), *převlíct* (75. ř.), *o rok díl do školi* (107. ř.), *utíct z domu* (115. ř.), *vodnist* (131. ř.), *lítají* (205. ř.), P4: *lítali* (22. ř.), *zalivali sme* (81. ř.), *přenist* (96. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování; P3: *chovávali každiho* (13. ř.), *šestího nebo sedmiho záři* (62. ř.), *poprvi sme si dali rande* (80. ř.), *veškeri pohodličko* (100. ř.), *bilo dobri* (100. ř.), *tak je to taki ini* (101. ř.), *kteriho ti už nepamatuješ* (118. ř.), *každiho se vozí do škole* (145. ř.), *sami seno, sami blato* (148. ř.), *to bilo taki krásni* (175. ř.), *na každi pismenjo* (189. ř.), *takovi tele* (203. ř.), P4: *z dřeva poskládaniho* (4. ř.), *taki docela zajimavi* (22. ř.), *jak mjel ňeaki astma* (36. a 39. ř.), *jakiho sem znala* (40. ř.), *mje to přišlo takovi* (44. ř.), *zakáskovi krejčovstvi pánski* (61.–62. ř.), *bilodobri jit do Telče* (85. ř.), *bavilo takovi to* (85. ř.), *mňesto našťestí nebilo tak veliki* (91. ř.), *to zvládnú taki* (118. ř.), *to bilo ini* (133. ř.), *zažit takovi to* (145. ř.), *poprvi* (156. a 164. ř.), *takovi chozeňi* (169. ř.).

Skupina *šč* je nahrazena novější *št'*

P3: *ešť'e* (10., 11., 12., 15. ř. aj.), *vaše schodišť'e* (19. ř.), *šť'asná* (32. ř.), *nepoušť'el* (130. ř.), *šť'ekot* (164. ř.), *našť'esti* (91. ř.) aj.

Protetické *v*

Na začátku slova; P3: *bil votočenej* (6. ř.), *vostaňi* (7., 130. ř.), *vona* (11., 15., 28., 39., 86., 180. ř. aj.), *nevodváželo* (18. ř.), *voňi nechávali pořát vovedřiti dveře* (21. ř.), *vono* (25., 79., 85. ř. aj.), *von* (25., 64., 84., 105., 128. ř. aj.), *voňi* (29., 76., 87., 131. ř. aj.), *vo* (39., 96., 107., 110. ř. aj.), *voje* (39. ř.), *vobjet* (77. ř.), *vostřihanej* (85. ř.), *voblek* (85. ř.), *vocoudřili* (88. ř.), *vochránce* (106. ř.), *nevoctrkovali* (130. ř.), *vodnist* (131. ř.), *vodbili* (135. ř.), *vodešly* (138. ř.), *vobilí* (166. ř.), *nevobjevili* (168. ř.), *vopak* (201. ř.),

P4: *vod* (6., 7. ř.), *vosum* (14., 121., ř.), *vona* (33., 47., 51., 67., 115., 118. ř.), *von* (36., 50., 53., 162., 165. ř.), *voňi* (42., 69., 76., 77., 84., 124., 166. ř.), *vo* (51., 58., 101., 123. ř.), *votviralí* (58. ř.), *vono* (73., 91., 103. ř.), *vostaťni* (75. ř.), *vod/t* (96. ř.), *vosprchovat* (97. ř.), *votať* (127. ř.), *votcházela* (128.–129. ř.), *vocat'* (130. ř.), *votkuť* (157. ř.).

Vynechávání hlásek

Vynechávání náslovného *j* před *e*; P3: *ešće* (12., 17., 24., 83., 116. ř. aj.), P4: *ešće* (41., 60., 93. ř.), *esi bich* (117. a 166. ř.)

Vynechávání různých hlásek na začátku slov; P3: *dicki* (12., 13., 24., 140., 185. ř. aj.), *dibi* (126. a 128. ř.), *tak du* (95. ř.), *doví* (167. ř.), *diš* (32., 86., 121., 134., 177., 192. ř. aj.), *diť* (204. ř.), *neska* (93., 101., 145., 194. ř. aj.), P4: *stávat* (101. ř.), *jak se to menuje* (23. ř.), *spomenout* (61. ř.), *že uš dem* (35. ř.), *dicki* (9., 11., 20., 53., 74. ř. aj.), *diš* (18., 25., 32., 44., 51. ř. aj.).

Vynechávání hlásky *t* na konci slov; P3: *patnác* (59. ř.), *možnos* (95. ř.), *utic z domu* (115. ř.).

Vynechávání hlásek uprostřed slov; P3: *kerou* (6., 59. ř.), *poala* (16. ř.), *šťasná* (32. ř.), *támle* (34. ř.), *zamjesnáni* (54. ř.), *esi* (69. ř.), *poá* (70., 72., 76. ř.), *nákejch* (58., 199. ř.), *do Kosňik* (70. ř.), *čovek* (99. ř.), *čtla* (184. ř.), *misiš* (203. ř.), P4: *ňekerejch* (7. ř.), *že pudu* (131. ř.), *vlasně* (27., 60., 69., 108., 116. ř. aj.), *šesnác* (148. a 170. ř.), *aspoň* (111. ř.), aj.

Haplogogie; P3: *prže* (25. ř.), *ňák* (29., 37., 72. ř. aj.), P4: *ňák* (47., 59., 66., 95. ř. aj).

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

Obecně české tvaroslovné rysy jsou, až na výjimky (↓), užívány důsledně a ve větší míře než u generace nejstarší.

Splynutí L a I sg. muž. a stř. rodu

P3: *ve štvrtim ročniku* (48. ř.), *f Horáckim autodruštvu* (55. ř.), *v nákim takovim středňim mňesťe* (94. ř.), P4: *v nákim menšim mňesťe* (138. ř.).

Splynutí živ. a neživ. tvaru 1. os. pl. adjektiv a rodových zájmen

P3: *mi sme bili dost zamjestnani* (3.–4. ř.), *vid'ešení f domňeňi* (167. ř.), *jak maji ti umjelci* (196. ř.), P4: *vipisovali různi takovi ti formuláře* (87. ř.), *takovi ti vjeci* (163. ř.).

Vyrovnnání koncovky -í v G, D a L sg. fem. adjektiv a rodových zájmen

P3: *f ti sedňici* (18. ř.), *u ti bábi* (28. ř.), *u ti svi tchiňe* (28. ř.), *do sedmi třidi* (49., 51., 52. ř.), *f ti dobje* (50., 84., 99. ř.), *po ti druhi zábavje* (89. ř.), *vod tí dobi* (161. ř.), P4: *do ti peňeženki* (10. ř.), *na jedni noze* (25. ř.), *do ti vejmiňki* (45. ř.), *s ti postele* (46. ř.), *z mateřski školki* (57. ř.), *do ti školki* (65. ř.), *do každi ruki* (80. ř.), *bábi radoňickí* (115. ř.), *f tí Polici* (125. ř.), *do ti dobi* (130. ř.), *z ti vojni* (154. ř.), *na druhi nebo na třeti zábavje* (155. ř.), *na ňáki zábavje* (161. ř.).

Jednotná koncovka -(a/e/i)ma v I pl. u všech mluvnických jmen

P3: *pracovat z d'eťima* (50. ř.), *ňic z d'eťima d'elat* (52. ř.), *počítali sme z d'eťima* (57. ř.), *patnáct let doma z d'eťima* (P3, 59. ř.), *potkal za Jiraťicama* (74. ř.), *rande za Jiraťicama* (80. ř.), *bitvi mezi Kosňikama, Polici a Jiraťicama* (139. ř.).

Ve většině případů se vyskytoval také tvar s ňima, kde se tato jednotká koncovka projevuje – P3: *jezd'ila za ňima* (31. ř.), P4: *s ňima já sem začala* (150. ř.). Typický je pro jihozápadní polovina Čech a jihozápadní Moravu.¹⁰⁸ Jednou jsem zaznamenala také podobu *s ňema* (P4, 47. ř.). Tato forma je utvořena analogicky podle zájmených tvarů *těma*, *všema*, jedná se tedy o tvrdé skloňování. Vyskytuje se především na Novoměstsku, ve východní polovině středomoravských nářečí a na Znojemsku.¹⁰⁹

Tendence k užívání konstrukcí s trpným participiem, ve kterém došlo ke změně -eno> -éno> -íno

V nahrávkách tento rys zaznamenán nebyl.

U sloves 2. třídy se v přičestí minulém často vyskytuje kmen s -nu

P4: *fšimnul* (156. ř.).

Na základě vlastní zkušenosti mohu říci, že zde dochází k nesystematičnosti. Je zde možno slyšet i podoby bez -nu (např. *fšiml*, *spadl* apod.).

Jednotné zakončení N, A a V pl. adjektivního a zájmeného skloňování

Spojeno také se ztrátou kvantity.

P3: *mi sme bili dost zamjestnani* (3.–4. ř.), *tam bejvávali takovi velki kamna* (12. ř.), *nechávali pořát vodevřiti dveře* (21. ř.), *vo ňáki voje* (39. ř.), *fšichňi nosili dlouhi vlasi* (85. ř.), *mjeli sme stejni názori* (110. ř.), *mjel takovi svi názori* (114. ř.), *vid'ešení f*

¹⁰⁸ J. BALHAR (ed.), *Český jazykový atlas* 4, s. 364.

¹⁰⁹ Tamtéž.

domněni (167.–168. ř.), *mivali na ledňičce takovi pismenka magneticki* (187. ř.), *jak mají ti umjelci* (196. ř.), P4: *do něho takovi polički* (5. ř.), *mjeli sme i kulati peňize* (8. a 9. ř.), *sukňe různí takovi stari* (21. ř.), *takovi zážitki* (41. ř.), *dvje třilitrovi skleňice* (79. ř.), *do každi ruki* (80. ř.), *takovi ti velki* (skleňice) (80. ř.), *vipisovali různí takovi ti formuláře* (87. ř.), *bábi mjela náki zbiti* (87. ř.), *velki mňesta na mňe působijou* (138.–139. ř.), *náki dvje, tři náki zábavi* (151.–152. ř.), *takovi ti vjeci* (163. ř.).

3.3.2 ČESKOMORAVSKÉ RYSY ODLIŠNÉ OD OBECNÉ ČEŠTINY

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Krátké samohlásky

Stejně jako u dalších dvou generací je zmíněná krátkost užívána velmi pravidelně.

V infinitivu sloves; P3: *vihřivat* (16. ř.), *budeme chťit* (71. ř.), *převlíct* (75. ř.), *mohli utic(t)* (15. ř.), *jít* (115. ř.), P4: *řict* (35., 166., 167. ř.), *jít* (52. a 85. ř.), *dřivat* (74. ř.), *nabírat* (81. ř.), *nemohla vubec jako přeníst* (96. ř.), *mit prácu* (109. ř.), *podřivat* (142. ř.), aj.

V základu podstatných jmen; P3: *pozvanéj na řízek* (78. ř.), *na chvílu* (115. ř.), *ti rani museli vodnist* (131. ř.), *viválenej f blaře* (143. ř.), P4: *svoje peňize* (7. ř.), *jednu třídu* (72. ř.), *vubec* (168. ř.) aj.

Kvantita ú a í realizována jako polodélka – na různých pozicích ve slově; P3: *vic jak u ti svi tchiňe* (28. ř.), *u ti bábi* (28. ř.), *pul roku* (46. ř.), *k lesum* (56. ř.), *díl ze škole* (138. ř.), *ťim líp* (152. ř.), P4: *do ti peňeženki* (10. ř.), *takovi ti velki* (80. ř.), *poňd'eli* (96. ř.),

V instrumentálu plurálu zájmen my, vy: s nama, s vama; P3: *s nama si hráli* (12. ř.), *s nama diš si hrál šoliki, nebo von si s nama i hodne* (50. ř.), *von si s nama rát* (53. ř.), *jakože s nama* (50. ř.).

Vynechávání hlásek

Vynechávání náslovného j před i; P3: *taki inak* (99. ř.), *taki ini* (101. ř.), P4: *ešče inak* (23. ř.), *neco iniho* (112. ř.), *bili ini* (133. ř.)

Výslovnost skupin *sch* a *zh* se objevuje nesystematicky v obou podobách

To je jedna z klasických ukázek toho, že se zkoumaná oblast nachází v přechodovém pásu. V nahrávce jsem zaznamenala znělou výslovnost - P4: *začala zháňet vlasňe prácu* (123. ř.) – je tu tedy vidět příklon k nářečím moravským. Díky přímému pozorování

však mohu tvrdit, že by stejný mluvčí v jiné promluvě užil i variantu *scháňet* typickou spíše pro nářečí česká.

Disimilace zubnic

Překvapivě jsem v promluvách zaznamenala mnohem více příkladů disimilace u generace střední než u generace nejstarší.

P3: *tak aj du na gymnázium* (45. ř.), *von bil doj samotář* (114. ř.), *budu si ji čij sama* (186. ř.), P4: *kuj zahradi* (78. ř.).

Depalatalizace

Přestože jsem ji v nahrávkách několikrát zaznamenala, častěji se vyskytují i podoby s předponou *-ňe*, která je velmi progresivní.

Depalatalizace; P3: *prodávala nákejch šest let* (58. ř.), *hcela neco naučit* (182. ř.), *s tímhle* (175. ř.), P4: *bábi mjela náki zbiti* (87. ř.), *zežinu neco iniho* (112. ř.), *pak asi náki dvje, tři* (151. ř.).

Palatalizace; P3: *ňák* (3. ř.), *ňeco* (7. ř.), *ňegdo* (32. ř.), *ňejak* (36. ř.), *ňegde* (93. ř.); P4: *ňákejch* (8. ř.), *ňegde* (38. ř.), *ňák* (59. ř.), *ňegdo* (108. ř.), *v ňákim* (138. ř.), *ňáki* (161. ř.).

Dloužení kmenové samohlásky v některých slovech

Oproti nejstarší generaci je zde tento jev spíše ojedinělý.

P3: *jináč* (102. ř.)

Zbytky y, popř. široká výslovnost i

Tento jev se velice těžko rozeznává, záleží spíše na subjektivním zhodnocení posluchače. Přesto jsem však přesvědčena, že je v Jiraticích zmíněný rys stále silně zastoupen.

P3: *to jeden pykal* (6. ř.), *štyry dňi* (20. ř.), *uklyzet* (35. ř.), *štvrtym* (48. ř.), *libyl* (72. ř.).

Skupina mň- i mj- před e

Je zde podobnost s generací nejstarší – zastoupení skupiny *mj-* je zhruba dvakrát větší než skupiny *mň-*. Opět se zde projevuje přechodný charakter oblasti.

Mje; P3: *nemjeli* (4., 21. ř.), *mjela* (26., 51., 55. ř.), *mjeli* (29., 62., ř.), *sme nemjeli d'eti* (30. ř.), *že mje f pololeti vemou* (45. ř.), *nesmjel* (50. ř.), *mjel* (64.,), *pro mje* (67. ř.), *nerozumjeli* (109. ř.), *neumjel* (136. ř.), *samozřejmje* (159. ř.), *dva mjesice* (190. ř.), *umjelci* (196. ř.), *mje Pavel chráňil* (137. ř.), *mje taki bili* (144. ř.); P4: *mjeli* (4., 64.,

76., 101., 149. ř.), *mje to prišlo* (44. ř.), *každej mjel* (72. ř.), *zmjena* (91. ř.), *nemjela gde vosprchovat* (97. ř.), *mjesice* (109. ř.), *zřejmje* (155. ř.).

Mňe; P3: *mňest'e* (94. ř.), *mňeli* (110. ř.), *mňe si nigdo nefšimne* (206. ř.), P4: *nesmňela* (52. ř.), *mňesto* (91. ř.), *mňela prácu* (137. ř.), *co sem mňela* (134. ř.), *v menšim mňest'e* (137. ř.), *mňe* – akuzativ – (134., 156., 161. ř. aj.), *mňelipartu* (160. ř.).

Aji

Hláskovslovný rys, který je v mluvě všech generací velmi silně zakotven.

P3: *jezdřila hodřne*, *aji tagle* (24. ř.), *vjekovej rozdřil a aji ten rozumovej rozdřil* (113. ř.),

P4: *sme si aji hrávali nejenom na ten opchot* (86. ř.).

Užití jiného jazykového prostředku než je obvyklé

P3: *Do kanceláři* (54. a 56. ř.) – jedná se o výpůjčku, která se v této oblasti u některých jedinců ujala v mužském rodě. *Bila pout* (77. ř.) – depalatalizace na konci slova.

P4: *Zeřinu neco iniho* (112. ř.) – zde se jedná o užší výslovnost *e*, ke které dochází po měkké souhlásce.

Předsouvání *h-* před *-u* nebo *-ou*, stejně tak jako **záměna *t',d'* za *c, z* ve slovesných tvarech**, **vkladné *j* či vyrovnávání ve prospěch nepřehlasovaného *a/á*** nejsou v nahrávkách doloženy a tato generace je již neuzívá.

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

V sg. muž. rodu příč. minulého sloves 1. třídy s kmenem zakončeným na souhlásku existuje podoba s *-l*

V rychlé řeči je výjimečně možné setkat se i s redukci *-l*, to je však způsobeno nepečlivou výslovností.

P3: *ředitel řekl* (49. ř.), *mohl bejt můj* (90. ř.), *co človjek utloukl* (142. ř.), P4: *si sedl na sluňičko* (39. ř.), *mohl sed'et na gauči* (75. ř.).

V 1. a 2. os. pl. imperativu sloves, která ve 2. os. imperativu ve spisovném jazyce končí na *-i*, existují tvary končící na *-ime, -ite*

Zmíněnou tendenci jsem v nahrávkách nezaznamenala, na základě přímého pozorování však mohu konstatovat, že i u příslušníků střední generace je zřejmá.

Tvary G, D, L a I ukazovacích zájmen v plurálu jsou *tejch, tejm, tejch, tejma*

Ačkoli jsem jeden příklad zaznamenala, jedná se spíše o krajní užití a na základě nahrávek je zřetelný sklon k používání tvarů *těch, těm, těma*.

P3: *tejch lumpáren* (171. ř.).

Sloveso být

Jako pomocné se v minulém čase objevuje ve 2. osobě ve tvaru (ty)´s a ve významu existenciálním v podobě *seš*. V 1. os. existuje pomocné sloveso být ve tvaru *sem*, v existenciálním významu pak ve tvaru *su*.

P3: *ti´s musela dobjehnout* (8. ř.), *f ti dobjes nesmňela nič z d'etima d'elat* (52. ř.), *já su učitelka, já su učitelka* (173. ř.), *ale viš, že´s tehkrát dala dobri základi Jaňiňe?* (179. ř.), *já stejňe nejsu rod'inej tip* (199. ř.), *jak su já* (204. ř.), *ti seš normálňi* (204. ř.), P4: *prostě tam seš* (145. ř.).

Tvar podmiňovacího způsobu v 1. os. sg (já) *bisem*, v 1. os. pl (my) *bisme*

P3: *že bisme s ňim trávili* (117. ř.), P4: *bisem ch'ela prostě vid'et* (144. ř.).

V L sg. muž a stř. rodu měkkého skloňování rodových zájmen dochází ke skloňování tvrdému

Přestože není tento rys v nahrávkách zaznamenán, stejně jako i u dalších dvou generací je užíván systematicky.

V I sg. u všech podst. jmen životných mužských je koncovka *-em*

Další z rysů, které jsou ve zkoumané lokalitě silně zakotveny.

P3: *z d'edem* (116. a 118. ř.), P4: *z d'edem* (18. a 52. ř.).

Číslovka *dvá* pro rozlišení životnosti

Ačkoli se jedná z hlediska slyšitelnosti o nepatrný rys a mluvčí si jej ani neuvědomují, užíván je zcela automaticky u všech tří generací.

P4: *bili jakobi dvě učitelé* (69. ř.), *jenom voňi dvě f ti škole učili* (72. ř.).

V 1. os. pl. ind. prez. sloves je koncovka *-m* vedle spisovného zakončení *-me*

Zde je vidět individuální styl mluvčích. Zatímco v promluvě č. 4 jsem zaznamenala pouze varianty s koncovkou *-m*: *že uš dem* (35. ř.), *že se budem* (52. ř.), *pudem* (169. ř.), mluvčí v promluvě č. 3 užívala pouze obměnu s koncovkou *-me*: *pozveme* (70. ř.), *budeme* (71. ř.), *pudeme* (75. ř.), *dojedeme* (75. ř.), *vjenujeme* (119. ř.).

Vlastní jména

Stejně jako u nejstarší generace se u příjmení většinou v N sg. objevuje koncovka -u (↑). Např. P4: *tam bil tenkrát Kája Malu* (158. ř.).

MORFOLOGIZOVANÉ JEVY HLÁSKOSLOVNÉ POVAHY

U následujících dvou rysů se všechny tři zkoumané generace jednoznačně shodují v jejich systematickém užívání. Je zde vidět jejich silná zakotvenost.

Neprovedení přehlásky *a>e* a *u>i*, což výrazně sblíží tvrdou a měkkou deklinaci¹¹⁰

Feminina; P3: *pod televizou* (11. ř.) *velká sedňica* (19. ř.), *na chvílu* (115. ř.), *čepicu* (147. ř.); P4: *třeba židlu* (38. ř.), *jak je kapla* (78. ř.), *mit prácu* (109., 111., 123. a 137. ř.), *špatná práca* (121. ř.), *maji nemocnicu* (146. ř.).

Maskulina; P3: *štekát srnca* (166. ř.).

Stejně tak u některých zájmen dochází k vyrovnávání tvrdých a měkkých skloňovacích vzorů, což je spojeno s neprovedením přehlásky a někdy i s následnou diftongizací

Častější je deklinace tvrdá místo měkké.

P3: *ňigo za ňou nechodil* (26. ř.), *sem s ňou jednou přišla* (148. ř.), *kluci sem za ňou* (205. ř.), P4: *mjeli svoju panenku* (64. ř.).

Měkké skloňování podst. jmen, jejichž slovní základ končí na -s, -z, -l, -ňa

U tohoto typu, narozdíl od předchozích dvou, dochází ke kolísání, střední generace stejně jako nejstarší ve většině skloňuje dle měkké deklinace, nejmladší generace už tak systematická není (↓).

P3: *do škole* (145. ř.), P4: *do kabele* (11. a 12. ř.), *dala si do puse ti zubi* (46. ř.).

Nepravidelné sloveso chtít

Nepřehlasovaná podoba je typická pro všechny zkoumané generace, zde je však oproti generaci nejmladší ustálené i analogické vyrovnávání v minulém čase s tvarem přítomným (*chcel/a/o, chceli*).

---

¹¹⁰ I. BOGOCZOVÁ, *Textová opora*, s. 70.

P3: *nechcu vo baráku aňi slišet* (96. ř.), *d'ecku mňe **chcou*** (164. ř.), *se **chcela** neco naučit* (182. ř.), *bi eš'ě **chcela** skusit* (195. ř.), *co **chcu*** (198. ř.), *já bich **chcela*** (201. ř.), *já bich je **chcela*** (203. ř.), P4: *co **chcu** d'elat* (84. ř.).

Ve 3. os. pl. sloves 4. třídy se objevuje koncovka -ijou

Koncovka je užívána systematicky stejně jako u generace nejstarší.

P3: *že tam chod'ijou d'ivočáci* (159. ř.), P4: *na mňe pusobijou depresivně* (139. ř.), *pusťijou ťe* (145. ř.), *jak bidlijou, jak chod'ijou* (146. ř.), *esi mňe pusťijou* (166. ř.).

Některá zájmena a příslovce jsou typická značnou proměnlivostí. Mnoho z nich vykazuje nářeční rysy, jiná se vyskytují i jinde

P3: *hnetka* (77., 79., 81. ř.), *uplňe jináč* (102. ř.), *fšady* (135. a 139. ř.), *tudle* (177., 201. ř.), *jak todle* (29. ř.), P4: *hnetka* (107. ř.), *hnetkam* (109. ř.), *znova* (122. ř.), *vocat'* (127., 128. ř.), *vocat'* (130. ř.), *teřka* (133. ř.), *tadle* (134. ř.), *votkut' je* (157. ř.).

Netypické skloňování pomnožných jmen

P3: *svejm d'eřím* (120. ř.).

Pozn.: podstatné jméno děti se skloňuje v N a G podle vzoru kost, ale ve frekventovaných pádech D a L došlo pod vlivem dlouhého í v N a G k zakončení *-ím, -ích* místo *-em, -ech*. Speciální je také forma instrumentálu, objevuje se zde totiž tvar *d'eřima* (kostima), který jako jediný převládá ve východním úseku jzč. nářečí s velkými přesahy do střč. dialektů a je také charakteristický pro západní polovinu Moravy.¹¹¹

3.3.3 SYNTAKTICKÝ ROZBOR

Promluva č. 3:

Tento text byl z dialektologického hlediska velmi přínosný. Vzhledem k výřečnosti mluvčí je možno v její promluvě nalézt mnoho odchylek a nepravidelností, které se týkají syntaktické stránky.

Ve složitých souvětích se objevuje obrácený slovosled, např. *abi támlu s nama si hráli* (120. ř.), anakolut, např. *ví, že esi teda dod'elá konzervatoř a vejšku, pak že bi eš'ě chcela skusit* (195. ř.), nebo neukončení výpovědi spojené se ztrátou větné perspektivy, např. *aji tagle, to eš'ě uš sem chod'ila do práce, tak dicki večir sem, prže vono, von tam bidlel ten Englman* (25. ř.).

¹¹¹ Jan BALHAR (ed.), *Český jazykový atlas 4*, s. 296.

Promluva byla po celou dobu nahrávání směřována ke mně, což se projevilo i v rozmanité škále kontaktních prostředků. Časté je užívání 2. os. sg, především při ozřejmování nějaké situace, např. *ti s musela dobjehnout* (8. ř.), *kteriho ti už nepamatuješ* (118. ř.), aby mě vtáhla do promluvy, převzala občas informátorka iniciativu a užívala zjišťovací, doplňovací i řečnické otázky, např. *pamatuješ si tu stoličku?* (10. ř.), *no a viš co mi tudle Lenka povídala?* (201. ř.); *co to je za školu, jak mají ti umjenci?* (196. ř.); *tagže si to pamatujete dobře* (156. ř.). Příznakovým se také může zdát užití kontaktního zájmena „ti“, např. *von ti štekal srnec* (165. ř.), *já ti sem se pak tak bála* (166. ř.).

Pro začátek jednotlivých promluv bylo užito především opakování části mé otázky, např. *na d'ectvi spominám* (3. ř.), reagování na moji promluvu, např. *no asi jó* (81. ř.) a hovorové částice *no* (61., 98., 137. ř. aj) a *tagže* (47., 97. a 156. ř.). Pro konec výpovědi jsou typické částice *jo* a *no* s antikadencí, kterými se mluvčí ujišťovala, zda ji vnímám, objevila se i kontaktní částice *ne*, např. *bila pout, ne* (77. ř.). Z různých důvodů jsou užívány i neukončené výpovědi, např. *ti d'ecka se taghle...* (140. ř.), a ustálená spojení, např. *a hotovo, no* (142. ř.).

V tomto obsáhlém a barvitě vyprávěním s minimem parazitních slov mluvčí mnohokrát použila přímou řeč doplněnou o gestikulaci a mimiku, které bohužel nejdou zaznamenat na diktafon.

Promluva č. 4:

Mluvčí mluvila velmi rychle, proto bylo obtížnější nahranou promluvu přepsat. Vzhledem ke zmíněné rychlé mluvě a také nepřipravenosti jsem zde našla mnoho odchylek od pravidelné větné stavby.

Typický je anakolut, např. *že sme u nich jakobi viložeňe f biře, protože voňi tam mjeli i bit f tom, tagže sme se tam chodili k ňim d'ivat* (76. a 77. ř.), apoziopese, např. *mje to prišlo takovi...* (44. ř.), nebo vynechávání slov v proudu řeči, např. *to snat bil nejhodňejši čovek, jakiho sem znala, to bil tak strašne hodnej –člověk–, von si s nama rát –vykládal–* (53. ř.). V tomto projevu jsem zaznamenala i postupné upřesňování: *tak mi sme mjeli na zahrad'e, nám d'eda udělal, z dřeva poskládaniho, do něho takovi polički* (4. a 5. ř.) a redundanci (zbytečné opakování slov): *a docela tam, tam se mi docela libilo* (127. ř.).

Vycpávková slova se v této promluvě objevují velmi často, a navíc je jich zastoupena široká škála, např. *normálně, prosťe, jakobi, hrozne, třeba, vlasne, právje, ňák, jako*.

Z výpovědi je zřejmé, že informátorka odpovídala spíše obecně na kladené dotazy, přesto v některých případech užívala kontaktné prostředky, šlo především o přitakávání *no jejda* (32. ř.), užití 2. os. sg při vysvětlování *hodíš do jednoho* (25. ř.) a uplatnění doplňovací otázky *jak se to menuje?* (23. ř.).

Většina výpovědí je uvozena částicemi *no* (16., 35., 64. ř. aj.), *tak* (3., 22., 49. ř. aj.), *to* (9., 13., 65. ř. aj.), nebo zopakováním části mé otázky, např. *z mateřski školki?* (57. ř.), *no tak seznámili sme se* (148. ř.). Mluvčí končí své povídání nejčastěji kontaktnou částicí *jo?* (11., 27., 49. ř. aj.), kterou se ujišťuje, zda rozumím a poslouchám.

3.4 Nejmladší generace

Pro výzkum v nejmladší generaci mi byl poskytnut rozhovor s jedním mužem a jednou ženou.

Promluvu č. 5 reprezentuje bratr Vojtěch, který se narodil v roce 1994 a od té doby žije v Jiraticích. Základní školu absolvoval v Polici a po jejím uzavření musel jeden rok dojíždět do školy v Jemnici. Poté se rozhodl pro Střední průmyslovou školu v Třebíči, obor elektronické počítačové systémy. V současnosti studuje v Brně na Vysokém učení technickém, obor Silnoproudá elektrotechnika a energetika.

Závěrečnou promluvu č. 6 jsem získala od sestřenice Lenky narozené v roce 1995. Lenka žije také stále v Jiraticích a stejně jako Vojtěch absolvovala základní školu v Polici a posléze v Jemnici. V současné době studuje 4. ročník Střední pedagogické školy ve Znojmě.

3.4.1 OBECNĚ ČESKÉ RYSY

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Jevy hláskoslovné povahy, které jsou obecně české, jsem zaznamenala všechny, bez výjimky.

Diftong *ej* za *í/ý*

V základu slova; P6: začalo bejt (28. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování; P5: sem bil malej (1. ř.), *na pár takovejch* (2. ř.), *ktorej* (10. ř.), *každej den stávali, každej* (17., 54., 59. ř.), *strašně malej* (24. ř.), *našejch zážitků* (34. ř.), *celej život* (37. ř.), *zapíchnutej špendlík* (48. ř.), *rostajenej na žličce* (50. ř.), *vorosenej stan* (80. ř.), *takovejch, takovejch těch vjecí* (95. ř.), *takovejch vspominek* (97. ř.), *jinej stil* (105. ř.), *naproti nákej* (114. ř.), *takovejch aktivit* (126. ř.), *takovejch těch překážek* (132. ř.), *ňákej* (135. ř.), *docela spokojenej* (138. ř.), *muj oblíbenej* (140. ř.), *ktorej* (142. ř.), *michanejma vajíčkama* (148. ř.), P6: velkej problém (4. ř.), *rodáckej sjest* (8. ř.), *takovej moc dobrej* (32. ř.), *takovej šok* (55. ř.), *stejne obor* (66. ř.), *ňákej učňák* (69. ř.), *jednoduchej* vjetám (77. ř.), *založenej tábor* (98. ř.), *ňákej* (100. ř.), *minulej rok* (103. ř.), *f těch Českejch Budejovicich je nákej obor* (114. ř.).

Diftong *ú* v *ou*

P5: *obejdou* (16. ř.), *se sestrou* (38. ř.), *na vitvarnou* (47. ř.), *kterou* (68. ř.), *objehnout* (73. ř.), *koukali* (91. ř.), *sou* (113. ř.), P6: *lidovou* (9. ř.), *dvou* (81. ř.), *vistoupeňi* (13. ř.), *takovou* (84. ř.), *doufám* (89. ř.), *ňákou* (111. ř.) aj.

Úženi *é* v *í* a to dále pak na *i*

V základu slova; P5: *vodvist do školki* (25. ř.).

V koncovkách adjektiv, zájmen a číslovek složeného skloňování; P5: *veškeri svoje d'ectví* (5. ř.), *ze spjetního hlediska* (9. ř.), *bez řidičského* (18. ř.), *to bilo taki strašně dobří* (42. ř.), *průměrní d'íte* (44. ř.), *ňákí d'ílo* (47. ř.), *na jiniho* (55. ř.), *soukromí školní visiláňi* (61. ř.), *velki náledí ... ňákí upozorňení* (66. ř.), *bilo to dobrovolni* (70. ř.), *zajimavi spestření* (73. ř.), *to bilo i zdravi* (74. ř.), *ňic takoviho nezažili* (79. ř.), *celí to krásni ráno* (80. ř.), *to bilo docela teščí* (88. ř.), *ňákího vječího mňesta* (110. ř.), *internetovi připojeňi* (128.–129. ř.), *různi nastavováňi* (130. ř.), *různi navrhováňi* (136. ř.), *moje oblíbení jídlo* (140. ř.), *richlí a strašně dobří ... takovi trošku speciálňi* (141. ř.), *takovi viborni jídlo* (148. ř.), *různi čínski kořeňi* (150. ř.), *pokažďi to má jinou chuť ... .to je na tom to dobří* (151. ř.), P6: *ňákí vystoupeňi* (14. ř.), *kažďi ráno* (22. ř.), *ňákího zemjed'elce* (62. ř.), *ňákí to pedagogické liceum* (64. ř.), *ňěco jiniho* (68. ř.), *zaprví* (96. ř.), *takovi to vařeňi* (102. ř.), *od kažďiho* (111. ř.).

Skupina *šč* je nahrazena novější *šť*

P5: *ješť'e* (18. ř.), *na piskovišť'i* (30. ř.), *ešť'e* (38. ř.), *poušť'el* (63. ř.), P6: *nafšť'evuju* (86. ř.), *příšť'i rok* (106. ř.).

Znělostní asimilace

Zde platí to, co jsem už zmiňovala u předchozích dvou generací (↑). Dokonce i jedno znělé vyslovení oproti spisovnému neznělému jsem zaznamenala – P5: *sem se zeznánil* (121. ř.).

Protetické *v*

Přestože je tento rys považován za jeden z nejtypičtějších pro současnou obecnou češtinu, z přeepsaných nahrávek vyplynulo, že jej starší a střední generace užívá mnohem častěji. Důvod je však možné shledávat ve sklonu ke spisovnému vyjadřování především mluvčí z promluvy č. 6.

Na začátku slova; P5: *vona uš bila taková* (24. ř.), *vodvist do školi* (25. ř.), *vo řech deset* (33. ř.), *vorosenej stan* (80. ř.), *voňi to prostě nigdi nedokázali* (90. ř.), *k vobjedu* (91. ř.), *voňi tomu vlasně nigdi nerozuměli* (93. ř.), *vohromni mňesto* (104. ř.), *hodně voleja* (142. ř.), *voňi se z nich stane prostě taková voda* (144. ř.), P6: *vopravdu zbitečni* (24. ř.), *vona taki* (27. ř.), *vona studuje* (30. ř.), *von nám dicki* (43. ř.), *vod malička* (63.a 73. ř.), *vo tom táboře* (95. ř.).

V základu slova; P6: *nevovlivňili* (59. ř.).

Vynechávání hlásek

V mluvě nejmladší generace se vyskytuje velmi často, především z důvodu rychlé a nepečlivé výslovnosti. Elize často postihuje stejná slova, lexikalizovaná, např. *spominám*, *dicki*, *diš* apod.

Vynechávání náslovného j před e; P5: *ešče* (38., 76., 101., 103., 124. ř.), P6: *ešče neš ta angličtina* (79. ř.).

Vynechávání hlásek na začátku slov; P5: *zbudit se* (80. ř.), *spominám* (1., 46., 81., 98. ř. aj.), *diš* (1., 8., 11., 26., 46., 72., 89., 146. ř. aj.), *stávali* (17. ř.), *co se menuje Barchan* (124. ř.) P6: *neska* (10. ř.), *si spomenu* (5. ř.), *dicki* (11., 12., 16., 23. ř. aj.), *stach* (25. ř.), *ždicki* (43. ř.), *spominám* (37. ř.), aj.

Vynechávání hlásky t na konci slov; P6: *možnos* (81. ř.), *fak* (33. ř.).

Vynechávání hlásek uprostřed slov; P5: *takle* (20., 21., 57., 113., 137. ř.), *misim* (61. ř.), *zúčasňovali* (71. ř.), *třea* (111. ř.), P6: *aš přide* (18. ř.), *čovek* (40. ř.), *takle* (41. ř.), *aspoň* (54. ř.), *šesnácti* (93. ř.), *účasník* (97. ř.) aj.

Haplologie; P5: *náki* (22., 66., 116. ř.), P6: *ňákou* (9. ř.), *prže* (29. ř.).

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

Všechny jevy tvaroslovné povahy (až na jednu výjimku ↓) jsou nejmladší generací důsledně užívány.

Splynutí L a I sg. muž. a stř. rodu

P5: *ve volním čase* (131. ř.).

Splynutí živ. a neživ. tvaru 1. os. pl. adjektiv a rodových zájmen

P5: *jed'ini vismáti* (40. ř.).

Vyrovnnání koncovky -í v G, D a Lsg. fem. adjektiv a rodových zájmen

P5: učitelka na dějepis, *keri sme řikali* (46. ř.), *po celi škole* (60. ř.), *f ti raňi upoutáfce* (67. ř.), *po ti další přestáfce* (69. ř.), *naproti ti naši vesňici* (104.–105. ř.), *v ňáki velki firmňe* (116. ř.), *v jedni mali opci* (122. ř.), *na jemňicki slavnosti* (124. ř.), *brigádu, na keri sem bil* (128. ř.), *od jedni internetovi firmi* (128.–129. ř.), *deska, na keri sou spojeni* (135. ř.), P6: *do šesti aš sedmi třidi* (3. ř.), *mateřski škole – genitiv – (6., 11., 12. ř.)*, *z ňáki maličkosti* (31. ř.), *nemám vubec žadni základi* (75. ř.), *f pokročili skupiňe* (76. ř.).

Jednotná koncovka -(a/e/i)ma v I pl. u všech mluvnických jmen

P5: *prožil s ňima* (6. ř.), *sme se vlasňe se fšema skamarádili* (36. ř.), *pjetadvaceťi žákama nebo pjetadvaceťi spolužákama* (77. ř.), *ať z nákupama* (113. ř.), P6: *hrála s panekama* (3. ř.).

Tendence k užívání konstrukcí s trpným participiem, ve kterém došlo ke změně -eno> -éno> -íno

V nahrávkách nebylo zaznamenáno, domnívám se, že u nejmladší generace není tato tendence nějak výrazná.

U sloves 2. třídy se v přičestí minulém často vyskytuje kmen s -nu

Vedle toho se však můžeme setkat i s podobou bez -nu. V rozhovorech však tento jev nebyl použit.

Jednotné zakončení N, A a V pl. u adjektivního a zájmenného skloňování

P5: *věci, keri mi utkvjeli f pamňeti, keri asi nejsou až tak důležití* (2. ř.), *takovi ti normální hri* (6. ř.), *chodili na různi víleti* (7. ř.), *takovi různi blbosti* (10. ř.), *podňikali různi vesňicki akce* (14. ř.), *náki vjeci pamatuju* (22. ř.), *takovi průšvihi* (26. ř.), *jedini vismáti* (40. ř.), *vistrašeni pohledi* (41. ř.), *takovi ti důležití akce, keri* (64. ř.), *jini lid'i* (105. ř.), *ti různi vjeci, keri sou s tim takle spojeni* (112. a 113. ř.), *takovi spiš ti počítačovi firmi* (118. ř.), *celi prážňini* (128. ř.), *pro takovi ti* (134. ř.), *sou spojeni fšechni součástki* (135. ř.), *takovi trošku speciální (vajička)* (141. ř.), P6: *takovi ti první léta* (21. ř.), *sme mjeli takovi ti kartički* (43. ř.), *nemám vubec žadni základi* (75. ř.), *veškeri víkendy trávim* (90. ř.), *mňe asi táhli takovi ti d'eti* (112. ř.).

3.4.2 ČESKOMORAVSKÉ RYSY ODLIŠNÉ OD OBECNÉ ČEŠTINY

Vyskytuje se zde mnoho rysů, které jsou typické pro českomoravskou oblast, oproti předchozím generacím však v mnohem menší kvantitě. Důvodem je zřejmě již zmiňovaný sklon těchto mluvčích k vyjadřování spisovnému nebo obecně českému. Z vlastní zkušenosti však mohu říci, že v běžné mluvě užívají mluvčí zachované nářeční prvky zcela systematicky.

HLÁSKOSLOVNÉ ZNAKY

Krátké samohlásky

Tento rys je jeden z nejsystematičtější se vyskytujících u všech zkoumaných generací.

V infinitivu; P5: vodvist (25. ř.), začít (51. ř.), začalo líbit (40. ř.), nebudu mít (107. ř.), V základu podstatných jmen; P5: do písku (30. ř.), vikopali díru (30. ř.), celá třída (40. ř.), P6: přebrala ulohu (104. ř.)

Kvantita ú a í realizována jako polodélka – na různých pozicích ve slově ;P5: kteri (2. ř.), příbuzni (4. ř.), veškeri svoje (5. ř.), takovi ti normální (6. ř.), bili mali (8. ř.), bili hodni (28. ř.), jako jedini (40. ř.), rostavenim (50. ř.), po celi škole (60. ř.), dovolni (70. ř.), vubec (93. ř.), P6: do šesti aš sedmi třidi (3. ř.), vysilání (37. ř.), uplne (39. ř.) mateřski škole (6. ř.) aj.

V instrumentálu plurálu zájmen my, vy: s nama, s vama – v nahrávkách nebylo zaznamenáno, ale s jistotou mohu říci, že v běžné mluvě stále užíváno.

Vynechávání hlásek

Vynechávání náslovného j před i; P5: k iné zubařce (39. ř.), P6: před idlem (99. ř.).

Výslovnost skupin sch a zh se objevuje nesystematicky v obou podobách

To platí i pro nejmladší generaci. Mohu potvrdit na základě přímého pozorování, v přespsaných nahrávkách bohužel doloženo není.

Disimilace zubnic

Ačkoli si toho mluvčí nejmladší generace nejsou vůbec vědomi, tento rys je i u nich zachován a v nahrávkách jsem jej několikrát zaznamenala.

P5: nej začínala škola (59. ř.), P6: nej sem šla do Znoima (55. ř.).

Depalatalizace

Zde se projevuje mnohem více než v předchozích generacích postupný přechod od depalatalizace k palatalizaci.

Depalatalizace; P5: *náki vjeci* (22. ř.), *náká d'ira* (32. ř.), *náká třeba ciklistická* (66. ř.), *nákejch třea deset kilometru* (111. ř.), *nákejm tem opcím* (114. ř.).

Palatalizace; P5: *ňeco* (16. ř.), *ňegdo* (32. ř.), *ň^eák* (44. ř.), *ňáká* (45. ř.), *ňáki* (47. ř.), *ňekomu* (89. ř.), *ňejak* (102. ř.), *ňákiho* (110. ř.), *ňeco* (116. ř.); P6: *ňegdi* (3. ř.), *ňák* (6. ř.), *ňákou* (9. ř.), *ňáki* (13. ř.), *ňákiho* (62. ř.), *ňeco* (68. ř.) aj.

Dloužení kmenové samohlásky v některých slovech, předsouvání *h* před *u* nebo *ou*, záměna *t'*, *d'* za *c*, *z* ve slovesných tvarech, vyrovnávání ve prospěch nepřehlasovaného *a/á* a užití vkladného *j* jsou rysy, které se při rozhovorech s mluvčími neobjevily, a nikdo z této generace je už neuzívá.

Zbytky *y*, popř. široká výslovnost *i*

Jak jsem již zmiňovala, jedná se spíše o idividuální rys, který je hůře zaznamenatelný, ale myslím si, že alespoň široká výslovnost *i* se v některých případech vyskytuje i u generace nejmladší.

P6: *šla do školy* (25. ř.)

Skupina *mň-* i *mj-* před *e*

Oproti nejstarší a střední generaci je zde jasná tendence k postupnému upouštění od užívání skupiny *mj-*. Přestože ji i mluvčí této generace několikrát užili, jednalo se spíše o výjimečné případy.

Mňe; P5: *f pamňeři* (2. ř.), *sem mňel* (4. ř.), *mňesto* (5. ř.), *mňeli* (11., 34., 41., 50., 56., 57., 62. ř. aj.), *mňela* (24. ř.), *mňe vodvist* (25. ř.), *průmňerni* (44. ř.), *mňel* (87., 126. ř.), *domňe* (110. ř.), *mňesice* (124., 127. ř.), *mňe bavi* (137. ř.), *mi utkvjeli* (2. ř.); P6: *mňe* (akuzativ a genitiv) – 6., 59., 92, 59. ř. aj.), *mňela přijet* (26. ř.), *mňesice* (87. ř.).

Mje; P6: *mje chitlo* (62. ř.), *sem mjela ráda* (63. ř.), *umjelecká škola* (82. ř.).

Aji

Hláskoslovný prostředek, který je důsledně užíván místo spojky *i*. Pouze v jednom případě bylo užito samostatné *i* – P5: *učila nás i vítvarnou výchovu* (47. ř.). Domnívám se však, že při nekontrolované mluvě by i zde mluvčí užil spíše *aji*.

P6: *no já dicki*, *aji do školi*, *aji do mateřski školi* (11. a 12. ř.).

Užití jiného jazykového prostředku než je obvyklé

P5: *kolik se nás tam višlo* (19. ř.) – redukováná výslovnost e, ke které dochází po měkké či obojetné souhlásce.

TVAROSLOVNÉ ZNAKY

V sg. muž. rodu příč. minulého sloves 1. třídy s kmenem zakončeným na souhlásku existuje podoba s -l

P5: *mohl jezdit na pionírovi* (18. ř.), *spadl* (33. ř.), *svedl na jiniho* (55. ř.), *řekl se svátek* (65. ř.), *gdiš sem řekl* (90. ř.).

V 1. a 2. os. pl. imperativu sloves, která ve 2. os. imperativu ve spisovném jazyce končí na -i, existují tvary končící na -ime, -ite

Ačkoli v nahrávkách nezaznamenáno, mohu tvrdit, že je znát tendence k užívání tvarů obou.

Tvary G, D, L a I ukazovacích zájmen v plurálu jsou *tejch, tejm, tejch, tejma*

Jev, který nejmladší generace neužívá.

Vyrovnaní koncovky L sg. muž. a stř. rodu měkkého skloňování rodových zájmen se skloňováním tvrdým.

Rys typický jak pro zkoumanou oblast, tak také pro podskupinu jihozápadočeskou. Postupně se rozšiřuje na celé území Čech.

P4: *nepamatuju na čom* (168. ř.).

Sloveso *být*

Jako pomocné se v minulém čase objevuje ve 2. osobě ve tvaru (ty)´s a ve významu existenciálním v podobě *seš*. V 1. os. se vyskytuje pomocné sloveso *být* ve tvaru *sem*, v existenciálním významu pak ve tvaru *su*

Tento jev v nahrávkách není nezaznamenán, patří však mezi ty, které jsou systematicky užívány. Je to vidět např. u spojení *ty´s*, které velmi často sama užívám při kladení otázek svým respondentům.

Tvar podmiňovacího způsobu v 1. os. sg (já) *bisem*, v 1. os. pl (my) *bisme*

P5: *že bisme druhí den šli třeba do školi* (86. ř.), *abisme to mňeli* (56. ř.).

V I sg. u všech podst. jmen životných mužských je koncovka -em

Toto je jev, který jsem v přeepsaných nahrávkách nenašla, mluvčí v těchto případech užívali spíše spisovné skloňování. Na základě vlastního pozorování však tvrdím, že zde hraje velkou roli komunikační situace. Ve spontánním projevu je tato koncovka i v generaci nejmladší stále používána.

Číslovka dvě pro rozlišení životnosti

P5: *jezdřili sme na tom klidně dvě* (19. ř.).

V 1. os. pl. ind. prez. sloves je koncovka -m vedle spisovného zakončení -me

Zde je možné se setkat s oběma variantami; P6: *nebudem* (44. ř.) x P6: *vibouchneme* (31. ř.).

MORFOLOGIZOVANÉ JEVY HLÁSKOSLOVNÉ POVAHY

Nářeční prvky, které jsou spojeny s neprovedením přehlásky *a>e* a *u>i* jak u podstatných jmen tak u zájmen se v nahrávkách neobjevily. Na základě vlastního pozorování však mohu konstatovat, že jsou u zástupců nejmladší generace v běžné mluvě užívány.

Měkké skloňování podst. jmen, jejichž slovní základ končí na -s, -z, -l, -ňa

P6: *do mateřski škole* (6. ř.).

Nepravidelné sloveso chtít

V nahrávkách se toto sloveso nevyskytlo, na základě vlastní zkušenosti mohu potvrdit, že se ve tvarech *chcu, chcou* běžně vyskytuje i v nejmladší generaci. Avšak analogické tvary podle přítomnosti (*chceli*) již mladší generace neuvžívá.

Ve 3. os. pl. sloves 4. třídy se objevuje koncovka -ijou

Z nahrávek je patrné, že i tento rys je stále užíván. Zjevná je však i tendence k obecně českému vyjádření –P6: *d'ěcka tam valej* (76. ř.). V tomto případě je zajímavé, že mluvčí užívala obecně českou koncovku u typicky moravského lexika.

P5: *gdo vubec nevijou* (134. ř.), *prostě hodijou* (144. ř.).

Některá zájmena a příslovce jsou typická značnou proměnlivostí. Mnoho z nich vykazuje nářeční rysy, jiná se vyskytují i jinde

P5: *teťka* (9., 10., 100., 103. ř.), *tidleti* (131. ř.), *tepraf* (25. ř.), P6: *teťka* (65. ř.), *kórtet* (71. ř.), *tohodle roku* (96. ř.).

3.4.3 SYNTAKTICKÝ ROZBOR

Promluva č. 5:

Mluvčí se snažil na mé otázky odpovídat co nejobsáhleji, proto může text působit především v úvodu poněkud těžkopádně. Avšak poté, co se přestal ostýchat, se rozmluvil a z obecné češtiny postupně přešel ke svému přirozenému vyjadřování.

Ze všech šesti informátorů byla právě u něj největší frekvence užití vycpávkových slov, která zřejmě souvisí s nepřípraveností projevu a se snahou o obsáhlou promluvu. Nejčastěji se vyskytují parazitní slova: *vasňe* (1., 3., 5. ř. aj.), *prostě* (4., 15., 23. ř. aj.), *docela* (10., 13., 26. ř. aj.), *jakože* (32., 50., 116. ř. aj) a *mislim si* (70. a 122. ř.).

Informátor odpovídal pouze na kladené dotazy, nezabíhal do detailů či k jinému tématu. Nezaznamenala jsem u něj výskyt žádných kontaktních prostředků, naopak je zde zřejmá snaha o barvitě vyjadřování spojené s užitím obrazných pojmenování, např. *ráno, jak se probouzelo* (80. ř.), *uš fakt docela přepískli* (13. ř.) aj.

Našla jsem zde mnoho nepravidelností, těmi nejčastějšími jsou ztráta větné perspektivy, např. *kterejm se teťka docela, mám strach, že nám to vubec rodiče dovolovali, že nám, že sme s toho mňeli docela průšvih.* (10.–11. ř.), anakolut, např. *ti vlasňe, co se normálně spolu stíkají, tak sme to hlavňe nesvedli na sebe* (56. ř.), nebo nedokončení výpovědi, např. *tagže tím sme vubec ...* (20. ř.). Ze syntaktického hlediska bych dále zmínila postupné upřesňování, např. *hlavňe si pamatuju, že mňe vlasňe sestra, sestra mňe vodřila* (23. ř.), eliptičnost, např. *se mi zase líbí s toho – důvodu –, že v dnešni dobje* (111. ř.) nebo kontaminaci (křížení vazeb), např. *ještě pořád nevím, jak mňe to tam čeká* (101. ř.). Netypická je také věta: *se svojí přítelkiňi sem se zeznánil něco před rokem* (121. ř.).

Z důvodu toho, že výpověď nebyla připravená, se mluvčí často opravoval, opakoval jednotlivé formulace a na počátku vět užíval hovorové *tak* (1., 22., 44. ř. aj) či *tagže* (126. a 140. ř.).

Promluva č. 6:

Informátorka, která mi poskytla promluvu č. 6., odpovídala na mé otázky stručně, užívala krátké věty spojené v souřadná i podřadná souvětí. Kvůli diktafonu položenému na stole se snažila mluvit spisovně, užívala spíše obecnou češtinu. Některé nářeční prvky typické pro danou oblast se u ní sice vyskytly, ale v menším množství.

Ve své rychlé mluvě si často pomáhala vycpávkovými slovy typu *prostě* (9., 29., 53. ř. aj.), *právje* (16., 47., 106. ř. aj.), *ňák* (6., 15., 62. ř. aj.), *vlasně* (45., 52., 96. ř. aj.) a užívala apoziopcezi, např. *tak jako trošku sportovně tohle ...* (45. ř.).

Oproti ostatním promluvám jsem zde však nezaznamenala větší množství nepravidelností ve větné stavbě, spíše docházelo k obrácení slovosledu, např. *do toho prostě spjevu vidí* (85. ř.), nebo k opravování či opakování již řečeného, př. *bjehem, nebo posledních asi, nebo bjehem dvou roků posledních, tak jako se mi, nebo sem získala tak jako možnost chodit* (80. a 81. ř.).

Neužívala specifické kontaktné prostředky, spíše mi přitakávala, např. *přesně tak* (51. ř.), *určíte, určíte* (103. ř.), *ano, nó, nonó* (109. ř.). Výpověď vždy začala reakcí na moji otázku a uzavírala ji především částicemi *no* (67., 79., 108. ř. aj.), *tak* (56. a 64. ř.) nebo neurčitým zakončením typu *diš to tak řeknu* (33. ř.).

Její promluva je velmi bohatá na různá ustálená spojení, např. *sem zatloukla ňáki vistoupeňi* (14. ř.), *mi uplňe ruplo f bedňe* (61. ř.), *rychlostí blesku* (77. ř.) aj.

3.5 Slovníček specifických výrazů

K sestavení slovníčku jsem použila výrazy z nahrávek (jsou označeny hvězdičkou a následně je naznačeno v jaké promluvě a na jakém řádku se dané slovo nachází) a také výrazy, které se v Jiraticích běžně užívají. Etymologii a zařazení slova k útvaru národního jazyka (nář., slang., ob. č.) následujících slov jsem zpracovala za pomoci *Etymologického slovníku jazyka českého*¹¹², *Slovníku spisovné češtiny*¹¹³ a *Jazykového atlasu jihozápadní Moravy*¹¹⁴. Informace pojednávající o výskytu slov a jejich užití jsem čerpala především z *Českých jazykových atlasů*¹¹⁵ a *Slovníku nespisovné češtiny*¹¹⁶.

Hesla jsou řazena abecedně, podstatná jména předkládám v jednotném čísle, slovesa v infinitivu a ostatní slovní druhy v základním tvaru. U podstatných jmen za čárkou uvádím koncovku 2. pádu sg., dále pak příslušnost slova k rodu naznačuji zkratkami (viz Seznam zkratek). U poznatků, které jsem čerpala z ČJA, odkazují na konkrétní stranu pro případné doplňující informace či nahlédnutí do jazykových map (některé uvádím jako ukázkou v příloze).

- ašant, -u, m. – označení pro arašidy, tedy plody podzemnice olejné.
- barák*, -u, m., ob. č., (P5, 9. ř.) – dům, z něm. *Barracke*, z fr. *baraque* (to ze šp. *barraca*).
- blboun, -a, m. slang. – knedlík z kynutého těsta plněný povidly; též hlupák, blbec.
- blbšulka*, -y, f. (P3, 128. ř.) – výraz pro zvláštní školu, vytvořeno analogicky z něm. *Schule* – škola.
- bordel*, -u, m., ob. č., (P2, 225. ř.) – nepořádek; též nevěstinec, z něm. *Bordell* (z fr. *bordel* – prkenná chatrč).
- buryna*, -y, f. (P2, 87. a 88. ř.) – krmná řepa. SNČ uvádí pouze slovo burgyňa jako moravismus. V ČJA je však zmínka i o buríně (jzčes. nářečí s přesahem na záp. Moravu) a burině (typické pro záp. Moravu) (ČJA 3, s. 284).
- být na nervy* (P1, 84. ř.) – být duševně postižený.
- cviboch, -u, m. – pečivo vyznačující se dlouhou trvanlivostí, které se dosahovalo jeho dvojím pečením, z něm. *Zwieback* (*zwei* – dvě, *backen* – péci).

¹¹² Václav MACHEK, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 2010, 868 s.

¹¹³ Josef FILIPEC a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Praha 2009, 648 s.

¹¹⁴ Libuše ČIŽMÁROVÁ, *Jazykový atlas jihozápadní Moravy*, Brno 2000, 446 s.

¹¹⁵ BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel (edd.), *Český jazykový atlas 1 a 2*, Praha 1992 a 1997; BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas 3, 4, 5* Praha 1999, 2002, 2005.

¹¹⁶ Jan HUGO a kol., *Slovník nespisovné češtiny*, Praha 2009, 501 s.

- čečulka, -y, f. – konec např. prstu nebo téměř hlavy.
- čudlík, -u, m. – malý výstupek, tlačítkový vypínač.
- čupnout – dřepnout si. SNČ hodnotí jako moravismus. ČJA uvádí výraz čupět (sedět na bobku) jako označení, které je typické především v moravských pohraničních městech (ČJA 1, s. 113).
- damazina/damazinka*, -y, f. (P2, 146. a 147. ř.) – švestky, které jdou hůře od pecky, z lat. *prunus damascena* (švestky z Damašku).
- děcko*, -a, n. (pl. děcka – hromadné oslovení dětí, z dětský (ts →c) (P1, 137. ř.; P2, 79. ř.; P3, 132. ř. aj). SNČ uvádí tento výraz jako brněnský, ČJA jako typický pro většinu Moravy (ČJA 1, s. 100).
- dekl, -u, m., ob. č. – víko, poklop, z něm. *Deckel* (zakrývat).
- deník, -u, m. – seník, od toho dále označení prostoru pod seníkem: „pod deníkem“.
- dívka*, -y, f. (P1, 8. ř) – označení pro služku.
- děvčica*, -e, f. (P1, 93. ř.) – označení pro děvče, slečnu.
- drtináče, -ů, pomn. – kamna, ve kterých se spalují napěchované drtiny (↓).
- drtina, -y, f. – pilina, stč. drt – prach z rozetřeného dříví nebo kamení. Tento lexém vytváří velké území na celé západní polovině Moravy (ČJA 2, s. 206).
- durch – promočený na kůži, z něm. *durch* (skrz).
- falář, -a, m. – lidové označení faráře, z něm. *Pharre*. Pro kněze se v Čechách a částečně také na Moravě užívá výraz farář, často v nářeční hláskové obměně falář. V dnešní době je zřetelná tendence k ústupu tohoto pojmenování na Moravě směrem na východ (ČJA 2, s. 408).
- fandla/fanka, -y, f. – zednická lžíce (na nabírání malty aj.), z něm. *Pfanne* (pánev, zednická naběračka). Výraz fanka se objevuje v SNČ jako zednická lžíce, ale pojmenování fandla je zde pouze v brněnském slangovém významu koruna, papírová mince.
- fechtl*, -u, m. (P5, 18. ř.) – malý motocykl, klasicky značky Jawa Pionýr, asi podle značky Fichtel&Sachs (od 30. let výrobce prvních mopedů v Evropě).
- forhaus, -u, m.– průjezd, z něm. *Vor* – přední, *Haus*-dům.
- foťáčka, -y, f. – lidové označení pro fotografku.
- furt*, ob. č., (P2, 164. a 223. ř.; P3, 48. ř. aj.) – stále, pořád; také výraz nelibosti, když je někdo obtěžován opakovanou žádostí (*No jo, furt, já na to myslím*), z něm. *Fort* (dále, stále kupředu).

- granec, -cu, m. – svazek hroznů; též chumáč ovoce. Toto pojmenování je považováno za regionalismus na jihozápadní Moravě, který se často vyskytuje v dubletě s krancem (ČJA 2, s. 58).
- hadrák*, -a, m. (P2, 10. ř.) – panenka, která je vyrobená z látky. SNČ uvádí tento pojem pouze ve spojitosti s míčem z hadrů.
- hrozně*, ob. č., (P2, 176. ř.; P3, 26. ř.; P4, 19. ř. aj.) – hodně, moc.
- hrozinka, -y, f. – rozinka. ČJA charakterizuje jemnický úsek společně s celou jižní Moravou jako typický pro lexém cibéba, který se často vyskytuje v dubletě právě s h/rozinkou (ČJA 2, s. 470).
- hypnout – bacit, tlouci, z něm. *Hieb* (úder). SNČ uvádí moravský výraz hýpnút.
- chvůjka, -y, f. – větev jehličnatých stromů. Tato podoba typická pro jihozápadní cíp Moravy vznikla obměnou kmenového o (ČJA 2, s. 192).
- jít snášet*(P2, 85. ř.) – odpolední činnost, během níž se připravilo vše, co bylo následně potřeba k večernímu krmení dobytka.
- kábl, -u, m., slang. – kabel, ohebný vodič pro přenos a rozvod elektrického proudu, z fr. *câble*.
- kačák, -u, m. – malý rybníček, obv. málo udržovaný.
- kadlátko*, -a, n.(P2, 146. ř.) – švestka. Varianta kadlátko (m.) tvoří souvislý pás, který zabírá Znojemsko, Třebíčsko a jižní úseky čm. nářečí i s Telečskem. Rodová varianta kadlátka (fem.) je typická pro zbylé oblasti střm. nářečí (ČJA 2, s. 52).
- kalička*, -y, f. (P2, 89. a 94. ř.) – nádoba, ve které se připravuje směs na krmení drůbeže, ta se pak nazývá kalenina (základem jsou vařené brambory, nasekané kopřivy a pomleté obilí). Celému procesu se říká kalení.
- kanička, -y, f., ob. č. – lidové označení pro tkaničku. S tímto označením je možno se setkat ve většině českých nářečí v širším slova smyslu (ČJA 1, s. 189).
- kopka*, -y, f.(P3, 12. ř.) – součást kachlových kamen (jejich zvýšená část). Volný prostor, který sloužil pro uskladnění dřeva. Toto pojmenování tvoří velký areál v českomoravském nářečí, ve většině střm. oblasti a také na území nářečí dolských (ČJA 1, s. 334).
- kolňa*, -ě, f.(P2, 86. ř.) – dřevník, bouda na dřevo při venkovské chalupě, od „kolo“ – přístřeší pro jednotlivá rezervní a stará kola nebo přístřeší pro „kola“ v starším významu, tj. pro vůz. Označení kůlna je spíše v Čechách, na Moravě pak dochází k morfologickým alternacím – ňa, ňe, ... (ČJA 1, s. 386).

- kór*, ob. č.,(P6, 71. ř.) – hodně, z něm. *Gar* (úplně, zcela, velice); v nahrávce ve významu navíc, natož, dokonce.
- kotouč*, -u, m. (P2, 89. a 100. ř.) – kolečko, ruční jednokolové vozidlo pro snadnou přepravu materiálu. Toto pojmenování se vyskytuje v jihovýchodním úseku Čech a na západní Moravě (ČJA 3, s. 376). Viz příloha s. 127.
- krajska, -y, f. – cirkulární pila. Zřejmě od něm. *der Kreis* (kruh, kolo).
- kredenc, -u, m. – skříň na nádobí, z něm. *Kredenz* (příborník), původně z lat. přičestí *credens*.
- kroužálek, -ku, m. – menší plátek (např. jablka, páрку), také pojmenování pro křížaly. Větší celky vytváří na Moravě pojmenování kroužaly a právě také jeho slovotvorná obměna kroužálky – především na Znojemsku a již. Brněnsku (ČJA 2, s. 474).
- krupón*, -u, m.(P1, 156. ř.) – nejkvalitnější část kůže z prasete. V SNČ je toto slovo hodnoceno jako patřící k moravským nářečím.
- krýgl, u/a, m. – skleněný püllitr na pivo s uchem, z něm. *Krúgel*.
- křídla /skřídla, -e, f. – poklička, odvozeno od slova krýt. SNČ i ČJA charakterizují jako moravismus. Nejčastěji se toto pojmenování objevuje v záp. části Moravy, ve východní pak v obměně skřídla (ČJA 1 s. 282).
- křidlica, -e, f. – střešní taška, odvozeno od slova krýt. SNČ hodnotí výraz jako moravismus. ČJA informuje o tom, že většinová podoba křidlice se vyskytuje především v záp. a střední Moravě. Ve Slezsku a ve východ. oblastech jsou častější podoby s/škřidlice/a. (ČJA 1, s. 376).
- kšandy, -0, pomn. – šle, z něm. *Geschirr* (popruh, kšíry). Zajímavý je protiklad většinového českého pojmenování kšandy (proniká postupně na celé území) a moravského označení šráky (ČJA 1, S. 192).
- kužka, -y, f. – vyčiněná králičí kůže.
- kužkař, -a, m. – výkupce kužek [kušek] – i v tomto případě neznělá hláska.
- kutchan*, -u, m.(P2, 137. ř.) – nízká nádoba na pečení a smažení, z něm. *Glutpfanne* (*Glut* – žár, *Pfanne*– pánev). Podle SNČ se jedná o moravismus.
- ledňák/ ledňáček, -u, m. – nanuk na dřívku či špejli.
- lógr, -u, m., ob. č. – kávová sedlina, z něm. *Lager* (usazenina).
- loch*, -a, m.(P1, 42. ř.) – sklep, z něm. *Loch* (díra). Dvojí označení loch/sklep zůstává v jzčes. oblasti, dosvědčeno bylo toto označení i v sv. Čechách. Obecně se

tu však označení loch užívá ve významu „sklep mimo dům“ a sklep jako označení klenuté místnosti např. v sýpce (ČJA 1, s. 364).

- lucerňák, -u, m. – vojtěška, z fr. *luzerne* (svítilna, důvod je v silně lesklých hnědých semenech, vznikl asi v semenářských obchodech). Pojmenování příznakové pro Znojensko (ČJA 3, s. 264). Viz příloha s. 127.
- luffák, -a, m., ob. č. – výletník z města, chalupář, kdo jezdí na luft, z něm. *Luft* (vzduch).
- maštal*, -e, f., ob. č., (P1, 9. a 41. ř.; P2, 16, 18. ř. aj.) – menší stavba při venkovské usedlosti, která sloužila pro ustájení dobytka, stáj, ze stněm. *marstal* (slož. z *mar* (kůň, mrcha) a *stall* (chlév, stáj)). Označení je charakteristické pro jzčes. podskupinu a pro jižní okraje Moravy (ČJA 3, s. 76).
- mražák*, -u, m. (P2, 145. ř.) – označení pro mrazák. Podobně např. zabrzděný x zabrzděný, změna typická pro jzčes. podskupinu.
- nabiračka, -y, f. – místní podoby naběračky. Výraz představuje rozdíl česko-moravsko-slezský. Základním pojmenováním je sběračka (celočeský název, v sev. polovině území častěji sbiračka) porůznu se vyskytuje s počátečním ž – žběračka, žbiračka). Odvozeniny s předponou na- (naběračka, nabiračka) hodnotí ČJA jako okrajové dublety užívané spíše v městské mluvě, ve Slezsku se však vyskytují běžně i na venkově. Pro Moravu je pak příznakové pojmenování š/žufánek (ČJA 1, s. 286).
- pekáč, -u, m. (mn. č. – pekáče) – tradiční placka z bramborového těsta pečená na plotně .
- pid'our, -a, m. – plevel.
- piják, -a, m.– klíště. Výraz charakteristický pro Moravu (ČJA 2, s. 164).
- pletýnka, -y, f. – houska. SNČ uvádí, že se jedná o moravismus. V ČJA je dále zmíněno, že v souvislosti s tímto označením je možno mluvit o česko-moravsko-slezské trichotomii. V Čechách se jí houska, na Moravě pletýnka a ve Slezsku bělka (ČJA 1. s. 270).
- pobřislo, -a, n. – místní označení pro povřísllo (svazek obilných stébel, který se používal ke svazování snopů). Tento výraz je typický téměř v celých Čechách a v záp. části Moravy (ČJA 3, s. 184).
- prézle, -í, pomn. – strouhanka, z něm. *Brösel*. SNČ zmiňuje tvar brezle jako typicky ostravský a tvar prézle jako typicky moravský.

- pucka, -y, f. – míč – většinou z látky. SNČ i ČJA hodnotí jako moravismus. Jako v Čechách se i ve zkoumané oblasti užívá výraz míč, ale stejně jako na Moravě se zde vyskytuje i označení pucka (ČJA 1, s. 114).
- rejža, -e, f. – lidové označení pro rýži. Typicky moravská koncovka -a.
- ryna*, -y, f. (P1, 157. a 158. ř.) – dřevo, na které se věší zabité prase.
- rýna/ryna, -y, f. – žlab pod střechou, okap, z něm. *Rinne*. SNČ i ČJA charakterizují výraz jako typicky moravský. Je zde zřetelná diferenciaci mezi žlabem (zaujímá téměř celé území Čech kromě oblasti mezi Klatovy a Strakonice), rynou (užíváno na Moravě i ve Slezsku), rýnou (výchmor. nářečí) a rynnou (česko-polský smíšený pruh) (ČJA 1, s. 380).
- řbitof, -a/u, m. – hřbitov. Výraz hřbitof i řbitof (zjednodušení souhl. skupiny hř→ř) je běžný v celých Čechách, nově proniká i na území Moravy a Slezska a převažuje hlavně v mluvě mladší generace a ve většině měst (ČJA 2, s. 412).
- řepák*, -u, m. (P2, 87. a 88. ř.) – nádoba na elektřinu určená na sekání a řezání řepy, která se následně dávala dobytku.
- sic, -u, m. – sedadlo na jízdním kole, místo k sezení, z něm. *Sitz*. SNČ hodnotí tento výraz jako brněnský.
- sichrlajska, -y, f. – spínací špendlík, z něm. *Sicherheitsnadel*. V ob. č. výraz sichrhajska.
- schovka*, -y, f., ob. č., (P3, 7. ř.) – hra na schovávanou.
- soutka, -y, f. – ulička mezi domy.
- spinátko, -a, n. – kolík na prádlo.
- struha, -y, f. – žlab pro odtok vody, zpravidla podél silnice. Je to pouze hlásková varianta strouhy vyskytující se především na záp. Moravě (ČJA 2, s. 330).
- šajtrpáka, -y, f.– řadicí páka, z něm. *Schalter* – přepínač. SNČ uvádí výraz šaltrpáka a také šaltrpáka, který hodnotí jako méně obvyklý.
- škop*, -a, m.(P1, 162. a 163. ř.) – válcovitá dřevěná nádoba se dvěma uchy, zužující se směrem dolů, z starohornoněmčiny *scaph*.
- šmorn, -u, m. zast. nářeční slovo – sladký pokrm z palačinkového těsta, které se po mírném opečení na pánvi roztrhá na několik kusů, nejčastěji podáváno s cukrem a kompotem, z něm. *Schmarrn* (drobky).
- šnitlik/šmidlink, -u, m. – pažitka, něm. *Schnittlauch*. Označení šnitlik je v SNČ jako typicky české, na Moravě je možno se setkat s výrazem šnytlich.

- špajska, -y, f. ob. č. – spíže, z rak. *Speis* (spíže), *Speise* (jídlo, potraviny).
- šprušla, -e, f. – příčka v žebřinách. Zajímavé je, že v jihovýchodním okraji Čech a v jihozápadní oblasti Moravy se vyskytuje mužský tvar (šprušel), ve zkoumané oblasti je to však femininum – jako např. v jzčes. nář. oblasti: špruše (ČJA 3, s. 296).
- štereják*, -u, m. (P1, 127. ř.) – vůz tažený koněm (zřejmě typ ze Štýrského Hradce) nebo jiným tažným zvířetem, který slouží k povrchové úpravě pole po orbě.
- štamprdla/šťamprdla, -e, f. ob. č. – malá sklenička na tvrdý alkohol, z rak. *Stamperl*. Vsouvání souhlásky d mezi r, l je časté (např. i štokrdle ↓). Závěrové l mělo vliv na to, že místo chvění jazyka se realizoval závěr (ČJA 5, s. 382). Díky koncovce -a je vidět příklon k moravským nářečím. V ob. č. štamprdle/štamprle, -ete, n.
- štangla, -e, f. – 1. šiška salámu 2. součást rámu kola, z něm. *Stangel* (tyč). Vzhledem k charakteristickému zakončení je možno považovat za moravismus. V ob. č. v obojím významu štangle.
- štokrdle, -ete, n., ob. č. – židle bez opěradla, z rak. *Stockerl* (stolička). Změna rl na rdl (↑).
- špagát*, -u, m., ob. č., (P2, 148. ř.) – provaz, motouz, z něm. *Spagat*, a to z it. *spaghetto*.
- šufle/šuple, -ete, n. – zásuvka, z něm. *Schublade* (posouvat). SNČ označuje toto slovo za typicky brněnské.
- šupka, -y, f. – nářeční pojmenování pro slupku. Je charakteristické pro Moravu a také pro část jižních Čech (ČJA2, s. 66).
- šurpa, -y, f. – lupy ve vlasech.
- trakač, -u, m. – lidový název pro trakař, z něm. *Tragen* (nést, trakař, kolečko). Zde je zřetelný protiklad mezi moravským trakačem a českým trakařem. Předěl mezi zmíněnými podobami probíhá západním směrem od staré zemské hranice (ČJA 3, s. 380).
- troky*, -0, pomn. (P1, 159. ř.) – necky, z něm. *Trog* (koryto, žlab). Tohoto výrazu se užívá na větší části Moravy, částečně také v jzčes. oblasti a ve Slezsku. Na většině území Čechy je běžný název necky (ČJA 1. s. 318).
- turkyňa*, -ě, f. (P3, 157. ř.) – kukuřice, ta se k nám nedostala přímo z Ameriky, ale prostřednictvím Turků ze středomoří přes Balkán, kdysi proto byla nazývána turecké obilí (lat. *Turcicum frumentum*, něm. *Türkisch Korn*). Zmíněný jev

hodnocen jako celomoravský (ČJA i SNČ), často se objevují i výrazy typu turkyň nebo turkyně.

- varhula*, -e, f. (mn č. varhule), (P5, 91. ř.; P2, 152. ř.) – knedlík z bramborového těsta plněný ovocem (nejčastěji švestkami), z něm. *Wargel* (knedlík, šiška). SNČ označuje za moravismus.
- vařejka/vařička*, -y, f. (P2, 133. ř.) – lidový název pro vařečku.
- vejminka*, -y, f. (P4, 42. a 45. ř.) – výměnek. Obydlí při statku, do kterého se přestěhoval majitel gruntu poté, co jeho grunt převzal jeho nástupce. Je to jakási forma zaopatření hospodáře na odpočinku. Jazykový atlas uvádí pouze výraz výminka, který je běžný na jihozápadní Moravě (ČJA 3, s. 52).
- vingl, -u, m., ob. č. – úhel, roh, z něm. *Winkel*.
- vintofky*, -vek, pomn. (P2, 60. a 62. ř.) – staré brusle, které se přidělávaly na boty. Vint = závit (SNČ).
- votápek, -u, m. – škraloup na mléku. Užíváno na Tábořsku, dále pak na Znojemsku a Třebíčsku, kde je častější spíše slovo otápek (ČJA 1, s. 220).
- zahumenka*, -y, f. (P3, 121. ř.) – záhumenek. Menší pozemek za stodolou, který patří k hospodářství. Původně pozemek, který měl v užívání člen zemědělského družstva.
- zaklepávaná*, -é, f. (P3, 5. ř.) – verze hry na schovávanou.
- zašprudlovat – rychle rozmíchat, smíchat (např. zašprudlovat s lahví, aby se v ní spojila šťáva s vodou), z něm. *Sprudel* (výtrysk, vyvření). Tento výraz je známý na většině území Moravy (ČJA 1, s. 292).
- zhasnout* (P1, 7. ř.) – vypnout televizi, rádio. Samozřejmě i ve smyslu zhasnout světlo.
- žila, -e, f. – pomlázka, bič. SNČ hodnotí toto slovo jako nářeční, ČJA dodává, že jde o typicky moravský jev (ČJA 2, s. 454).
- žižeň, -ě, f. – místní označení žízně. Kromě změny z→ž je zde výrazná moravská krátkost.
- žlička/žlica*, -ky/-ce, f. (P5, 50. ř.) – lidové označení pro lžičku/lžíci. U pojmenování žlica se jedná o moravismus díky příznakovému krácení (i) a zakončení (-a).
- Žlíbek*, -a, m. (P4, 19. ř.) – žlab, údolí, vyhloubené místo. V rozhovoru se jedná o pojmenování údolí v Radoticích.

4 ZÁVĚR

Cílem této bakalářské práce bylo zjistit, jaké charakteristické rysy a v jaké míře se vyskytují v běžné mluvě rodilých mluvčích pocházejících z Jiratic. Věnovala jsem pozornost současnému stavu místního dialektu s ohledem na vliv obecné češtiny.

Pro zjištění stupně zachovalosti nářečí jsem použila rozbor přepsaných nahrávek, které jsem získala od zástupců nejstarší, střední a nejmladší generace.

Přechodný a zároveň okrajový charakter oblasti mi umožnil přesněji se zabývat vlivem okolních nářečí (především skupiny středomoravské a podskupiny jihozápadočeské) na řeč komunikantů, která je řazena k jižnímu jemnickému typu českomoravské podskupiny

Zaměřila jsem se především na sledování hláskoslovných a tvaroslovných jevů, vydělila jsem také morgolofizované jevy hláskoslovné povahy. Neopomenula jsem ani stránku syntaktickou a lexikální.

Hláskoslovné rysy obecně české jako je **diftong *ej* za *í/ý*** (*vejkrm*), **úžení *é* v *í*** (*polířka*), **nahrazení skupiny *šč* skupinou hlásek *šť'*** (*šť'estí*), **protetické *v*** (*voťpoledne*) a **vynechávání hlásek** (*eš'te*) jsem zaznamenala u všech tří generací, dokonce i v obdobném kvantitativním zastoupení.

Jiná situace je u hláskoslovných rysů, které jsou od obecné češtiny odlišné. Jedním z nejsystematičtěji se vyskytujících znaků u zástupců všech generací patří **krácení samohlásek**, které se hojně vyskytuje v infinitivu (*dat*), v základu podstatných jmen (*chvilu*), v I pl. zájmen *my*, *vy* (*s nama*). Jedná se o tzv. moravskou krátkost. Krácení je často realizováno jako polodélka především v koncovkách příd. jmen (*mali*) a podst. jmen (*vobili*). Ztráta kvantity je patrná i u zájmen složeného skloňování (*v mim*), to je však rys obecně český. **Zbytky *y*, popř. široká výslovnost *i*** (*lyďy*) je rysem, jež se hůře zaznamenává, jsem však přesvědčena, že se projevuje i u mluvčích generace nejmladší. Hojně se objevuje i jihočeská **disimilace zubnic** (*nej sem šel*) a užití **aji** místo spojky *i*. **Dloužení kmenové samohlásky** (*s teřch zát*) je jev, který je zcela běžně užíván u generace nejstarší. U informátorů střední generace se sice objevil, ale je spíše ojedinělý. Nejmladší informátoři jej již neznají vůbec. **Předsouvání *h-* před *u-* nebo *ou-*** se objevilo pouze jednou (*uhud'ilo*), a to u nejstarších mluvčích. Domnívám se, že se v tomto případě jedná o jev lexikalizovaný. Za pozornost stojí hláskoslovné prvky

jako **záměna *t', d'* za *c, z* ve slovesných tvarech** (*vichád'el*), **vkladné *j*** (*nejňi*) a **vyrovnávání ve prospěch nepřehlasovaného *a/á*** (*zabijat*), protože ty jsem zachytila pouze u generace nejstarší.

Právě v rovině hláskoslovné je nejvíce patrná přechodnost zkoumané lokality. Markantní je totiž nesystematická výslovnost české skupiny hlásek **sch** (*schořela*) a moravské **zh** (*zhodou*), poněkud častější je tendence k výslovnosti neznělé. Podobně je tomu i u skupiny **mň** a **mj** před *e*, zde je s klesajícím věkem viditelný postupný přesun od upřednostňování *mj* (*mjesic*) k užívání obecně českého *mň* (*mňela*). Analogická je situace u jihozápadočeské a moravské **depalatalizace** (*nákej*), kterou postupně vytlačuje progresivnější obecně česká **palatalizace** (*ňegdo*).

Mezi obecně české rysy tvaroslovné, které jsem zaznamenala v nahrávkách a jsou společné pro všechny zkoumané generace, patří **splynutí L a I sg. muž. a stř. rodu** (*f takovim stavu*), **splynutí živ. a neživ. tvaru 1. os. pl. adjektiv a rodových zájmen** (*budeme hodni*), **vyrovnání koncovky -í v G, D a V sg. fem. adjektiv a rodových zájmen** (*bez mi pomoci*), **jednotná koncovka -(a/e/i)ma v I pl. u všech mluvnických jmen** (*domácima paňima*) a **jednotné zakončení N, A a V pl. u adjektivního a zájmenného skloňování spojené se ztrátou kvantity** (*takovi zajimavi*). V těchto příkladech se sice jedná o obecně české koncovky, ty jsou však obměněny v důsledku krácení. **Tendence k užívání konstrukcí s trpným participiem, ve kterém došlo ke změně -eno> -éno> -íno** (*nakoupíno*) byla zaznamenána pouze u nejstarší generace. **Kmen s -nu u sloves 2. třídy v přičestí minulém** (*padnul*) je užíván zřídka a spíše nesystematicky.

Jevy tvaroslovné, které se od obecné češtiny odlišují, jsou typicky moravské a zároveň byly zaznamenány ve všech generacích jsou **podoba s -l v sg. muž. rodu přič. minulého sloves 1. třídy** (*mohl*) a **použití číslovky *dvá* pro rozlišení životnosti**. Jednotná je u všech informátorů i podoba slovesa být a tvar podmiňovacího způsobu. Jako pomocné se **sloveso být** objevuje v minulém čase ve 2. osobě ve tvaru (*ty*) *ś* a ve významu existenciálním v podobě *seš*. V 1. os. je ve tvaru *sem*, v existenciálním významu pak ve tvaru *su*. Při užití **podmiňovacího způsobu** se v 1. os. sg. projevují tvary *bich* a *bisem*, v 1. os. pl. pak novotvar *bisme*.

Ačkoli jsem některé z následujících jevů v nahrávkách nezaznamenala, na základě vlastní zkušenosti mohu tvrdit, že jsou ve zkoumané lokalitě aktivně užívány. Jedná se především o středomoravskou **koncovku -em v I sg. u všech podst. jmen**

životných mužských (z *d'edem*), tvrdé skloňování v V L sg. muž a stř. rodu u rodových zájmen jinak měkké deklinace (na *ňom*) a tvary končící na *-ime, -ite* v 1. a 2. os. pl. imperativu sloves, která ve 2. os. ve spisovném jazyce končí na *i* (*řekňte*). Co se týče tvarů *tejh, tejm, tejma* u ukazovacích zájmen v plurálu, mluvčí nejstarší generace je aktivně užívají vedle spisovných tvarů *těch, těm, těma*, u generace střední se jedná spíše o výskyt okrajový a nejmladší zástupci již tento jev neznají.

I **příjmení** jsou v Jiraticích skloňována specifickým způsobem. V N sg. se vedle základního spisovného tvaru (*Bed'a Karásek*) objevuje koncovka *-u* (*Bed'a Karásku*) V ostatních pádech převažuje skloňování složené (*k Bed'ovi Karáskovému*), nad jmenným (*k Bed'ovi Karáskovi*). V N pl. je u běžných příjmení koncovka *-ovi*, v ostatních pádech se skloňují dle deklinace složené, v G je však častější zakončení *-u* (*u Karásku*).

Nesystematičnost se projevuje i u jednoho znaku tvaroslovného, jedná se o **1. os. pl. ind. prez. sloves**, kde záleží spíše na individuálním stylu mluvčího, zda užije spisovné zakončení *-me* (*pojedeme*), nebo obecně českou koncovku *-m* (*nedostanem*). Ačkoli např. Irena Bogoczová¹¹⁷ uvádí **splynutí N a A pl. živ. podst. jmen** (*hrát si na vojáci*) jako jeden z nejcharakterističtějších rysů pro Jemnicko, na základě vlastního výzkumu tvrdím, že ani generace nejstarší tento jev neužívá.

Vzhledem k tomu, že mnoho na první pohled tvaroslovných odlišností je způsobeno změnami hláskoslovnými, rozhodla jsem se vymezit tzv. morfologizované jevy hláskoslovné povahy.

Mezi nejmarkantnější znak patří **neprovedení přehlásky *a>e*** (*krupica*) a ***u>i*** (*ned'elu*), což výrazně sblížuje tvrdou a měkkou deklinaci. Zmíněný jev je společně s **vyrovnáváním tvrdých a měkkých vzorů** (což je spojeno právě s neprovedením přehlásky) u ženských zájmen (*naša*) společný všem generacím.

Co se týká **měkkého skloňování podst. jmen, jejichž slovní základ končí na *-s, -z, -l, -ňa*** (*do škole*), dochází tu ke kolísání, střední generace stejně jako nejstarší ve většině skloňuje dle měkké deklinace, nejmladší generace už tak systematická není. Jako velmi netypická se pro mluvčí z jiné nářeční oblasti jeví **koncovka *-ijou* ve 3. os. pl. sloves 4. třídy** (*chod'ijou*), která je stále aktivně užívána, ale u nejmladší generace se projevuje tendence i k obecně českému vyjádření (*d'ecka tam valej*¹¹⁸). Pro nepravidelné

¹¹⁷ I. BOGOCZOVÁ, Textová opora, s. 64.

¹¹⁸ V tomto případě se jedná o obecně českou koncovku u moravského slova.

sloveso *chtít* je charakteristické, že se v 1. os. sg. vyslovuje podoba bez přehlásky (*chcu*) a ve 3. os. množ. č. je tvar *chcou*, to je společné všem generacím. U mluvčích nejstarší a střední generace dochází v minulém čase analogicky s přítomným tvarem k vyrovnávání tvarů ostatních (*chcel/a/o*, *chceli*) a v infinitivu pak existuje podoba *chcet*.

Domnívám se, že právě nářeční specifika, která jsem zařadila do kategorie morfologizované jevy hláskoslovné povahy, budou mizet mnohem pomaleji díky stabilitě vokálního systému ve zkoumané lokalitě (neprovedení přehlásky, které má důsledky pro tvarosloví).

Mluva obyvatel Jiratic je velmi bohatá především po stránce lexikální. Na základě přiloženého Slovníčku specifických výrazů je možné konstatovat, že zástupci všech tří generací běžně užívají mnoho nářečních slov. Potvrdila se domněnka, že s klesajícím věkem jich bude ubývat. Jde především o výrazy spjaté s každodenním životem na vesnici (např. *cviboch*, *damazinka*, *kotouč*, *kuška*, *kutchan* aj.). Tato nářeční slova budou podle mého názoru patrně nejdéle odolávat procesu nivelizace. Důvod vidím ve skutečnosti, že se běžně neobjevují ve spisovných projevech, jejichž vlivu jsou nářeční mluvčí vystavováni (ve škole, v hromadných sdělovacích prostředcích), ale jsou používány především v okruhu rodiny, a tak jsou dále zachovávány pro další generace.

Ačkoli i nejmladší generace zná a užívá v běžné mluvě mnoho nářečních výrazů, je zde vidět tendence k většímu výskytu slov obecně českých či hovorových (*barák*, *fechtl*, *furt*) nebo výrazů přejatých z anglického jazyka (*microsoft*, *internetový*, *IBM*).

Z hlediska původu a územního rozšíření jsem došla ke zjištění, že většina výrazů je původu moravského. V některých případech je příznačná především moravská koncovka (např. *varhula*, *turkyňa*, *křidlica*), ve většině se však jedná o typické moravismy (*prézle*, *pletýnka*, *lucerňák*, *kadlátko*, *trakač* aj.). Slova jako *kotouč*, *vatápek* či *maštal* jsou užívána jak v moravském, tak v českém prostředí. Za pouze české jsou hodnoceny výrazy typu *šnitlik* či *kšandy*.

Mnoho výrazů je také původem z jazyka německého (např. *kutchan*, *krajska*, *loch*). Je to dáno zřejmě blízkostí zkoumané lokality k rakouské státní hranici a především k pohraničí, kde od roku 1945 převažovalo německé osídlení.

V rozboru syntaktickém jsem vždy stručně popsala celkový projev mluvčího a následně jsem se zaměřila na zhodnocení nápadných prvků. Obecně lze říci, že u mluvčích všech generací se kvůli nepřipravenosti promluvy vyskytlo mnoho

nepravidelností ve větne stavbě (zejména anakoluty), falešných startů, opakování, opravování a z různých důvodů i nedokončení výpovědi. U příslušníků generace nejstarší je jasně doložitelná bohatší slovní zásoba, barvitější vyprávění a z toho plynoucí častější přítomnost přímé řeči, frazeologismů a oproti generacím dalším minimum parazitních slov. Díky výřečnosti informátorek zastupujících generaci střední jsem v jejich promluvách objevila větší frekvenci kontaktních prostředků. Ty jsou naopak minimálně zastoupeny u komunikantů z generace nejmladší, naproti tomu je zde častým jevem užívání vycpávkových slov.

Co se týká vlivu jiných nářečních skupin, na základě informací, které jsem uvedla u jednotlivých rysů v předchozích kapitolách, lze shrnout, že v současnosti tvoří základ běžné mluvy obecná čeština, která postupně proniká dále na Moravu. Naopak jevy typicky moravské se drží pouze na východ od českomoravské zemské hranice a ve zkoumané českomoravské nářeční podskupině. Je pro ně však typická silná zakotvenost a progresivnost, proto se z nich stávají jakési interdialektické prvky moravské (*nosijou, sukňa*). Domnívám se tedy, že i v budoucím vývoji bude tato oblast stále charakteristická prolínáním českých a moravských nářečních rysů, které zde budou mít jasné a nezaměnitelné místo. Je také nutné zmínit, že kromě rozdílů českomoravských jsem zde zaznamenala i vliv jihozápadočeské podskupiny (např. disimilace zubnic).

Překvapujícím a velmi pozitivním zjištěním je pro mě fakt, že i generace nejmladší přes vliv silně působícího jazyka sdělovacích médií a přes zvýšený trend modernizace společenského vývoje je zvyklá při běžné komunikaci užívat místní dialekt, a to především díky silné zakotvenosti v rodině a ve vesnici.

Na závěr lze konstatovat, že i přes obecnou tendenci k postupné ztrátě nářeční osobitosti se ve zkoumané oblasti dosud vyskytuje značné množství dialektických jevů a výrazů, které unifikačním tendencím úspěšně odolávají.

5 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

Monografie

- BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel (edd.), *Český jazykový atlas 1*, Praha 1992.
- BALHAR, Jan – JANČÁK, Pavel (edd.), *Český jazykový atlas 2*, Praha 1997.
- BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas 3*, Praha 1999.
- BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas 4*, Praha 2002.
- BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas 5*, Praha 2005.
- BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas. Dodatky*, Praha 2011.
- BĚLIČ, Jaromír, *Nástin české dialektologie*, Praha 1972.
- BĚLIČ, Jaromír, *Přehled nářečí českého jazyka*, Praha 1976.
- BOGOCZOVÁ, Irena, *Textová opora ke studiu mluveného českého jazyka a dialektologie*, Ostrava 2009.
- CUŘÍN, František, *Vývoj českého jazyka a dialektologie*, Praha 1977.
- CVRČEK, Václav a kol., *Mluvnice současné češtiny I. Jak se píše a jak se mluví*, Praha 2013.
- ČIŽMÁROVÁ, Libuše, *Jazykový atlas jihozápadní Moravy*, Brno 2000.
- DAVIDOVÁ, Dana a kol., *Mluvená čeština na Moravě*, Ostrava 1997.
- FILIPEC, Josef a kol., *Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*, Praha 2009.
- HOLUB, Zbyněk, *Dialektická praktika*, České Budějovice 1996.
- HOSÁK, Ladislav – ŠRÁMEK, Rudolf, *Místní jména na Moravě a ve Slezsku I A-L*, Praha 1970.
- HUGO, Jan, *Slovník nespisovné češtiny*, Praha 2009.
- JUNKOVÁ, Bohumila, *Vybrané kapitoly z fonetiky a fonologie*, České Budějovice, 1991.
- KRAUS, Jiří a kol., *Nový akademický slovník cizích slov*, Praha 2008.
- LAMPRECHT, Arnošt, *České nářeční texty*, Praha 1976.
- MACHEK, Václav, *Etymologický slovník jazyka českého*, Praha 2010.
- NEKUDA, Vladimír, *Vlastivěda moravská. Moravskobudějovicko, Jemnicko*, Brno 1997.
- RŮŽKOVÁ, Jiřina, *Historický lexikon obcí České republiky 1869-2005 I*, Praha 2006.
- UTĚŠENÝ, Slavomír, *Nářečí přechodného pásu česko-moravského*, Praha 1960.

Webové stránky

- DATABÁZE ČESKÉHO AMATÉRSKÉHO DIVADLA [online]. [cit. 2013-12-13]. Dostupné z WWW: <<http://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=18624>>.
- HUBERTOVA JÍZDA [online] [cit. 2014-02-11]. Dostupné z WWW: <http://www.koniny.ic.cz/jizdanakoni/index_Page712.htm>.
- JIRATICE [online]. [cit. 2014-03-18]. Fotogalerie. Dostupné z WWW: <<http://www.jiratice.cz/index.php?page=gallery>>.
- MORAVSKÉ BUDĚJOVICE [online]. [cit. 2013-12-13]. Jiratice. Dostupné z WWW: <http://www.mbudejovice.cz/vismo/dokumenty2.asp?id_org=9890&id=430770&p1=24484>.
- NÁŘEČNÍ VÝRAZY V ČEŠTINĚ [online] [cit. 2014-03-17]. Dostupné z WWW: <http://cs.wikiversity.org/wiki/N%C3%A1%C5%99e%C4%8Dn%C3%AD_v%C3%BDrazy_v_%C4%8De%C5%A1tin%C4%9B>.
- OPĚT NA RUZYŇ [online]. [cit. 2014-02-24]. Dostupné z WWW: <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7703>>.
- REGIONÁLNÍ INFORMAČNÍ SERVIS [online]. [cit. 2013-12-13]. Jiratice. Dostupné z WWW: <<http://www.risy.cz/cs/vyhledavace/obce/detail?Zuj=550591>>.
- REGISTR KOMUNÁLNÍCH SYMBOLŮ [online]. [cit. 2014-03-18]. Symboly Jiratice. Dostupné z WWW: <<http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/fc8040cb-1d6b-4ac6-ac7d-775761c5556e>>.

Diplomové práce

- FANTOVÁ, Tereza, *Běžná mluva v obci Sudovo Hlavno*, České Budějovice 2011. Bakalářská práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky.
- JANEČKOVÁ, Lucie, *Analýza nářečí v obci Bechyňská Smoleč*, České Budějovice 2008, Bakalářská práce, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Fakulta filozofická, Ústav bohemistiky.

Ostatní

- Přednáška PhDr. Stanislavy Kloferové, CSc., na téma Dnešní čeština a její nářečí.
- Přednáška prof. PhDr. Jany Hoffmannové, DrSc., na téma Syntax mluvené češtiny a možnosti jejího výzkumu.

6 SEZNAM ZKRATEK A ZNAČEK

↑,↓ – viz výše, viz níže	něm. – z němčiny
A – akuzativ (4. pád)	neživ. – neživotný
č. – číslo	ob. č. – obecně české slovo
ČJA – Český jazykový atlas	os. – osoba
D – dativ (3. pád)	pl. – plurál (množné číslo)
ə - neurčitá samohláska	podst. jm. – podstatné jméno
f. – femininum (ženský rod)	pomn. – jméno pomnožné
fr. – z francouzštiny	préz. – přítomný čas
G – genitiv (2. pád)	příd.jm. – přídavné jméno
I – instrumentál (7. pád)	rak. – z rakouské němčiny
ind. – indikativ (oznamovací způsob)	rozk. – rozkazovací (způsob)
it. – z italštiny	sg. – singulár (jednotné číslo)
jzčes. – jihozápadočeský	slang. – slangové slovo
L – lokál (6. pád)	SNČ – Slovník nespisovné češtiny
lat. – z latiny	stč. – staročeština
m. – maskulinum (mužský rod)	stř. – střední
muž. – mužský	střmor – středomoravský
N – nominativ (1. pád)	střčes. – středočeský
n. – neutrum (střední rod)	svčes. – severovýchodočeský
např. – například	šp. – ze španělštiny
nář. – nářeční slovo	V – vokativ (5. pád)
	výchmor. – východomoravský
	vz. – vzor
	žen. – ženský
	živ.–životný

7 PŘÍLOHY

Promluva 1, Promluva 2 – Nejstarší generace

Promluva 3, Promluva 4 – Střední generace

Promluva 5, Promluva 6 – Nejmladší generace

Obrázek 1 – Jiratice na mapě ukazující nářečí českého jazyka¹¹⁹

Obrázek 2 – Jiratice na mapě nářečních oblastí na Moravě¹²⁰

Obrázek 3 – Mapa ukazující výskyt pojmenování pro kolečko na vožení hlíny¹²¹

Obrázek 4 – Mapa ukazující výskyt slova vojtěška a jeho nářeční podoby¹²²

Obrázek 5 – Velikonoce, chlupci se vydávají s pružinami a košíky na obchůzku¹²³

Obrázek 6 – Hubertova jízda¹²⁴

Obrázek 7 – Ochotnické divadlo, hra České nebe¹²⁵

Obrázek 8 – Jiratická lávka, jízda v neckách¹²⁶

Obrázek 9 – Masopustní průvod¹²⁷

Obrázek 10 – Pálení čarodějnic, točení s košťaty¹²⁸

Obrázek 11 – Ženské družstvo dobrovolných hasičů¹²⁹

Obrázek 12 – Obecní pečet¹³⁰

Obrázek 13 – Obecní znak¹³¹

Obrázek 14 – Část obce s kapličkou, kresba tužkou (osobní vlastnictví)

Obrázek 15 – Kaple sv. Floriana z roku 1865 (vlastní fotografie)

Obrázek 16 – Kříž před kaplí z roku 1904 (vlastní fotografie)

---

¹¹⁹ J. BĚLIČ, *Nástin*, nestránkováno.

¹²⁰ Dana DAVIDOVÁ a kol, *Mluvená čeština na Moravě*, s. 147.

¹²¹ BALHAR, Jan (ed.), *Český jazykový atlas 3*, s. 377.

¹²² Tamtéž, s. 253.

¹²³ Jiratice [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2014-03-18]. Fotogalerie. Dostupné z WWW: <<http://www.jiratice.cz/index.php?page=gallery>>.

¹²⁴ Tamtéž.

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Tamtéž.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Jiratice [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2014-03-18]. Průvodní zpráva k urbanistické studii obce. Dostupné z WWW: <http://www.hsrs.cz/mapserv/mor_budejovice/upd_texty/jiratice_1260226925.pdf>.

¹³¹ Registr komunálních symbolů [online]. 18. 3. 2014 [cit. 2014-03-18]. Symboly-Jiratice. Dostupné z WWW: <<http://rekos.psp.cz/detail-symbolu/id/fc8040cb-1d6b-4ac6-ac7d-775761c5556e>>.

PROMLUVA 1

1 (Tak třeba jesli mi mužeš říct celkovje jak spomináš na svoje d'ectvi? Já nevim, třeba
2 ňákou spomínku, nebo na rodiče.) *No, mužů začít takle. Já sem se narodil v roce*
3 *tisícdevjecetřicetčtířy. Tejkrát bila ta doba pro zemjed'elstvy, nebila doceňená a nejňi*
4 *doceňená aňi neska. Jako na d'ectví si spominám, že muj nejlepši kamarát bil Bedřych*
5 *Karásek, jo. A mi sme si skrátka hraly chvilu u ňich, chvilu u nás a bili sme tak ň^eak*
6 *jako bratři. Diš leta začali ubejvat, tak nejhorši pro nás bil rok tisícdevjecetřicosum,*
7 *gdi začala válka, jo. Otec, ^{po}čekj já to zhasnu, otec musel narukovat a matka tadi*
8 *zustala, mjeli sme d'ifku, čeled'ina a pasáka, jo? Matka tadi zustala sama, diš si*
9 *spomeneš, že bilo dvacet kusu dobitka ve chlífkách, dvacet kusú v maštali a tři koňe.*
10 *Matka nevjed'ela, co s tym, mňe bili štyřy roki a vona se dozvjed'ela, že otec je za*
11 *Uherčicama, v lesy, v kriťe. Tak mje vzala a šla pješki přes Polic, přes Lubňicu, za*
12 *Uherčice, za Mitrov do těch lesú a ptala se, esy, tam bili důstojňici, esy nevíjou, kde je*
13 *Matějka, že nevíjou. No a tak šla z nepořizenou spátki. (Tagže ste ho nenašli?) Ne,*
14 *chvilu mje nesla na zádech, chvilu já sem šel s ňou, diš si přectaviš tu dálku, (No to*
15 *teda.) Za Mitrovem aš f tejjch lesich a votat sem. Bilo fšelijak. (Tak ste to tadi museli*
16 *fšechno zvládnout bes ta'ijka.) No, ale vono to dopadlo tak, že naša vláda vjed'ela, že*
17 *Ňemecku nestačí jako odolávat a tak im to, tak voctoupila a vláda vodlet'ela do Londina*
18 *a začalo tadi se hospodařit. Skrátka, Ňemci mjeli fšady privilegia, jo. Voňi vodřizli*
19 *pohraňiči, jo. (Já vim, no.) To připadlo jako pod' Ňemecko a trvalo to celou válku aš do*
20 *pjetašyřicátihó roku a v pjetaštyřicátim roku vist'ehovali Ňemce s pohraňiči, jo. A voňi*
21 *si mohli vzít jenom, misim, asi třicet kilo na osobu a museli skrátka to pohraňiči*
22 *voctoupit a šli do Rakouska a dostali se ňekeri aš do Ňemecka. A to pohraňiči vopsad'ili*
23 *naši lid'i, kteří tadi bili jako čeled'ňi, jako sluški, tagže tadi Lubňice, Korolupi, Dešná,*
24 *Daňčovice, jo, to fšecko vopsad'ili naši lid'i. Nekeri tam šli jenom s toho důvodu, abi to*
25 *vikradli a utekli vota'. No to trvalo do pjetaštyřicát, to bilo jako f tom pjetaštyřicátim*
26 *roce a nejlepši leta bili pjetaštyřicet, šestaštyřicet, sedumaštyřicet jo, ti tři roki. (A to*
27 *tobje bilo kolik? To tobje bilo kolik let?) No, počkej (Jako pamatuješ si na to hodňe*
28 *živje?) Noo, noo to si dobře pamatuju, to skrátka to tak fšechno skvétalo, jo, fšechno*
29 *bilo volni, ale přišel rok tisícdevjecetštyřicosum, jo, zabralo, Rus, přijeli Rusi a začalo*
30 *fšechno podle jejichho vzoru, no ten systém bil tak pro zemjed'el, a začali propagovat:*
31 *zemjed'elci do pjeti hektaru bili mali zemjed'elci, do desiťi vod desiťi do patnácti bili*
32 *středňi zemjed'elci a gdo mjel vic jak patnác hektarú, tak bil zbohatlik a skrátka na*

33 *neho se d'ivalo, že vykořisťoval služebni. Mi sme, to bili rozepsani dodáfki, jak mlíka,*
34 *vajec, brambor, vobili. To, co sme na hektari mjeli, to naši splñili, ale přišla,*
35 *biliustanoveny plnomocñici jako v Kosñikách Valena, f Polici Navrátil, potom eš'e tadi*
36 *bil nákej chlap a ti na ten vejmjer dodávek napsali každiho vobili, jak pšeñice, tak žita,*
37 *tak ječmena, každiho vo dvacet metráku vic. To mi sme, to naši nemohli splñit, tak*
38 *dostali za to pokutu třicet tisíc. (To na tu dobu uš bili velki peñize.) Fšecho vobili,*
39 *brambori skrátka to, co se viprodukovalo, se prodalo a peñize šli do kampelički, do*
40 *záložni jako. A ti peñize prvne šli na pokuti. Tagže mi sme mjeli v chalupje sedum*
41 *korun. Jo. Plná maštal dobitka, jo. Tak nám vimetli pudu, zebrale nám fšecho vobili, mi*
42 *sme mjeli tadi nahoře bilo vobili, to fšecho, vimetli nám loch, mi sme mjeli dvacet kusu*
43 *ve chlífkách dobitka a zbili nám tam tři košiki brambor.*

44 (Co fšecho, gdišs bil malej, s čímś tadi musel pomáhat?)

45 *Tadi, tadi před voknama bilo hnojñiš'e, tam bila jímka na močku, já nej sem šel do*
46 *škole, tak sem musel vikidat vot dvaceři kusú hovjeziho dobitka, to bilo šest kraf, potom*
47 *bil dobitek na vejkrm a mali telata, ve chlífkách bilo dvacet prasat, prasñica, to fšecho*
48 *skrátka nej sem šel do škole sem musel ud'elat. Protože bili jenom rodiče, otec, matka.*
49 *Ta doba bila tak poznamenaná, že ñikomu bich nepřál, abi to prožil.*

50 (A řekneš mi ñeco o vojñe?)

51 *Diš sem přišel, náhodou, já sem dostal dobrej posudek vot opce a normálne, gdo mjel*
52 *vic jak řech patnác hektaru, tak musel jit bud'to do dolu anebo na náki skrátka práce*
53 *třeba v lesy anebo f kamenolomje, jo. Já sem mjel to š'esťi, že sem se dostal jako g*
54 *bojovimu útvaru, to bili prořiletadlofci, to bilo, to bili d'elostřelci a ten, mi sme mjeli za*
55 *ukol, jako ta jednotka, co sem k ñí já narukoval chráñit vzdušnej prostor pro našu*
56 *vládu.*

57 (A počkej, ale na vojñe, jak si říkal, já sem mislela, žes bil f kuchiñi, ne?)

58 *Počkej, to bilo tak. Skrátka voñi, přišel velitel, přišla služba a říkal: „Mařejka máš jit*
59 *do kanceláru“, já sem si říkal: „kudla co sem vivedl“, no a diš tam přidu, tak velitel*
60 *baterie říká: „jakou máš chuť“? a já říká“: „já misim, že normálñi“ „, tag zejtra deš do*
61 *kuchiñe a budeš se učit kuchařskimu řemeslu a aš se viučiš a mi pojedeme na cvičeñi,*
62 *tak budeš vařit pro šedesát lid'i u polñi kuchiñe“. A vijeli sme na Šumavu, jo. Já sem*
63 *mjel takovi neš'esťi, že sem, že ta kuchiñ bila přid'elená za vozidlo, keri bilo po*
64 *Ñemcich, polopás, a von mjel propálenej vejfuk a ten plin, co uřikal nás povotrávil. Já*

65 *sem vlezl, lezl ven s plachtou, já sem se schrouřil, no bil sem přivotrávenej, no ale tak*
66 *mi honem dali čaj, já sem se vizvracel no a vařil sem pro šedesát lidí. Eště skrátká tam*
67 *bil dustojník z ministerstva, ten chodil a kontroloval, jak se vaři, co se vaři, jo, jak to*
68 *fšecho jako je. Velitel baterie přišel za mnou a říká: „Hele, esi chceme bej dobri, tak*
69 *se musíš vjenovat tomu rozhočimu, mi si ho musime dobrim přístupem k němu a dobrim*
70 *jidlem získat, abi sme bili jako baterie dobrá.“ Tak vostaňní ťi rozhočí dostal ešus, tak*
71 *jak je, a jídelni nádobi, mi sme vozili sebou stolek, židle, vobrus, já sem naservíroval*
72 *pot stromem, jo, von se mjel a mi sme bili jako baterie viňikající. No, diš sme jeli domú*
73 *s toho cvičení s ti Šumavi, tak bilo takovi nešťestí, že u toho vagonu, mi sme bili*
74 *navagonovani, auta bili navagonovani na, ve vlaku, jo. A vono se tam zadržlo ložisko f*
75 *kole a voňi nevjedeli co s tim, voňi se nás báli zeptat, protože vjedeli, že nesmime nič*
76 *řict, jo. A tak tři dňi sem v Jižních Čechách na nádraží s opsluhou, jo f ti kuchiňi bili*
77 *topič, jeden umejval nádobi a ten druhej skrátká bil jako vedouci kuchiňe. Tak tři dňi*
78 *sme v Jincich čekali aš potom přišel nákej vod dráhi a říkal: „Řekňite nám, prosimvás,*
79 *kam vás máme poslat“, mi sme říkali: „, Mi sme z Jaromjeře“, jo, tak nás potom poslali*
80 *do ti Jaromjeře. No a diš sme tam přiejeli, tak velitel baterije říkal: „, Za to, cos pro tu*
81 *baterii ud'elal pojeděš domu na dese dňi“. Tak já sem jel domu jako za odmjenu.*

82 (A řekneš mi, jak ses seznámil se svou manželkou?)

83 *Leta uřikaly, já sem si našel d'efče, s kerim sme, diš sem višel školu ve štrnácti letech,*
84 *tak sem si našel d'efče, zhodou okolností aš sem to poznal, tak vona bila na nervi. Došlo*
85 *to tak daleko, že, vona bila s Pálovic a došlo to tak daleko, že musela jit do Jihlavi na*
86 *léčení. A bila tam pomjerne dost dlouho. Já diš skrátká naši mi jako nebráňili, nebo, ale*
87 *vjedel sem, že to nemá cenu, já sem se toho bál. No a tak sem se s ňou tak ně'ak rozešel,*
88 *v dobrym, já sem ji řekl, že se toho skrátká bojim a, no, to. Čas bila, jako žádnej si ji*
89 *neřsimál, aš potom se našel nákej kluk z Merhářic a vzal si ji a mjeli spolu dvje d'eti a*
90 *vobá bili chudáci, jo. Nevjedel sem skrátká co a jak no a Beďa Karásku, bili sme pořát*
91 *jako kamaráďi, tak našel si d'efče a říkal: „,Poř se mnou do Kosňik k muzice“, no tak já*
92 *sem s ňim šel. Diš sem tam přišel, tak sem stál u dveři a d'ival sem se takle a najednou*
93 *tam tak u jevišře višla taková d'efčica a takle se zaďivala a vrátila se za d'efčatama*
94 *spátki a co im říkala, to já sem nevjedel no a já sem šel pro ňi tancovat. No a (To bila*
95 *bábi?) diš sme vodtancovali, říkám: „,Musíš jit za d'efčatama?“ „,Nemusim.“,No tak sme*
96 *spolu bili celej večír no a vona to bila má manželka.*

97 (A třeba aspoň ve škole ňáki zážitki si pamatuješ? Ti's chodil do Police ne? do školi?)

98 *Takle, já sem mjel celkem takovi střední vohodnoceňi, jo a diš sem se dozvedel, že, diš*
99 *sem chodil do čtvrti mješťanki, že muži zustat doma na žádost rodičů, že nemusim it*
100 *ešće jako devátej rok do škoie, tak naši zažádali, voňi mi to povolili jo, no a tak sem*
101 *chodil jenom osum let do škoie a misto toho sem pomáhal doma rodičum. Známkí, diš*
102 *sem vichádel, tak sem mjel dvje trojki a vostaňni jedňički, dvojki.*

103 (A tos třeba nepřemejšlel, že bis šel studovat ešće dál?)

104 *Jak sem mohl vopustit rodiče, diš sem se já narodil, tak matka bila f takovim stavu, že*
105 *mjela termín, sedum dňi diš to vidrží po porodu, tak a diš to bilo osmej den, tak přijel*
106 *doktor, nebo takle diš já sem se narodil, tak bila porodňi bába, ta: „Bude to fšechno*
107 *dobri, bude to dobri.“ A diš už si nevjedela radi, tak zavolali doktora, přijel jeden*
108 *doktor a nevjedel si radi, tak mje brali klišťama, já sem mjel tadi to takle promáčkli.*

109 (A jak ste třeba slavili Vánoce?)

110 *No jak no, normálne, tak jak skrátka, ta riba bila, jo a napeklo se cukroví. Chodili po*
111 *koled'e, tak, jak chodijou neska, jo.*

112 (A potom, jak už ste tadi bidleli vlasne jenom z bábi a jakobi gdiš bil třeba taťka, teta,
113 ten Fanda, gdiš bili malí, tak jak to tadi bilo? to už bilo potom lepši?)

114 *No tak jó, právjje, to, ten. Mjeli sme z manželkou tři d'eti. Ten Fanouš, ten bil vod*
115 *malička tak ňejak postiženej, že aby prošel školu, tak fšechni ulohi, to fšechno sem*
116 *musel s ňim d'elat, diš sem chtel, abi prolezl. Diš ho vzali na vojnu, tak ho dali na*
117 *Slovensko, ale von tam, skrátka nervovje to nevidržel, von se tam zhrouťil. No a tak ho*
118 *poslali domu, léčil se. Já co sem mohl, tak sem pro ňeho d'elal, že jak taťka, tak teta,*
119 *aňi, já neim, aňi dvacet třicet procent, to vostaňni sem fšechno vjenoval jemu, abi ho, no*
120 *a bestak to špatně dopadlo. Já sem se mu vjenoval, skrátka chcel sem za každou cenu*
121 *mu pomost, že ti dva sem zanedbával a ti skrátka se dokázali protahnout bez mi pomoci,*
122 *no a bestak sem toho Fanouša nezachránil.*

123 (A třeba ešće, gdíbi sis vspomňel, gdišs bil malej, tak to ešće přece nebilo tolik hraček,
124 jak je teť, tak pamatuješ si, s čím sis hrával?)

125 *Takle, diš mi bili štyřy roki, tak tadi u nás misto čeledina bil nákej strejc Jirka a von se*
126 *vožeňil do Vostejkovic, tam se neak nepohodl a von votat utekl. Tam, jak maji Burdovi*
127 *kuchiň, tak tam von bil nasťehovanej a ve štyrech letech jel do Jemice ze šterejákem a*
128 *z jednou kobilou. (S čím?) No to bil, jak bich ti to řekl, tak jak máme ve stodoli, jak je*
129 *tam, jak sou na tom ti bráni, tak tomu se říkalo štereják a s ťim se jezďivalo do Jemice*

130 *nakupovat z jednou kobilou (Štariják?) No. Mje diš bilo osum, šest a nebo sedum let, tak*
131 *sme mñeli starou kobilu a já uš sem jezďil z bábi do Jemice f sedmi letech sem stačil tu*
132 *kobilu ukočirovat, tenkrát nejezdřilo tolik aut, jo, a diš si spomeneš, d'ecku, kerí je mu*
133 *neska sedum let, že si skrátka dojel do Jemice a stačil , nebo diš matka jela do Visočan,*
134 *no tak já sem z jednou kobilou ji tam zavezl, vot sedmi let sem s ňou jezďil do Jemice a*
135 *do Visočan.*

136 (No ale jaks řikal, že ste si tadi, s čím ste si teda hrávali, víš?)

137 *V tejh štiřech letech mi ten strejc koupil to mali kolo a to bilo, to d'ecku s celi fsi*
138 *chodřili se na tom kole vozit. U Karásku sme si hrávali na pisku.*

139 (A ešře třeba mi řekňi to, jak to probihalo, gdiš tadi bila zabijačka, tak co se fšechno
140 muselo nachistat a jak to fšechno bilo?)

141 *Takle, co si pamatuju, tak pokut se hospodařilo soukromně, tak každej rok, gdo mjel,*
142 *tadi bilo deset zem'edřelskejch usedlostř, a každej rok musel negdo držet kanca. A lidi,*
143 *keri mjeli prasňice, tak je vodřili a ten kanec skrátka bil jako, že se udržoval ten chot*
144 *řech prasat, skrátka, že ti prasňice ten kanec vopsloužil, že mjeli mali prasata. Diš jako*
145 *takovej zážitok, diš naši mjeli toho kanca, tak dyš uplinul ten rok, tak ho nechali viřezat*
146 *a vikrmili ho a diš ho zabili, tak naškvařili osumdesát litru sádla. Tagže von mjel vokolo*
147 *štirech metráku. No, jak bich ři to řekl, bila to pořádná zabiračka. Vono ta práca f tom*
148 *zemjedřelstvi dodneška. (A co fšechno se na ti zabijačce musi d'elat? Já si to tak ňeak*
149 *moc nepamatuju.) No tak diš se skrátka to prase vikrmilo do váhi vic jak dva metráki,*
150 *tak se pozval, tadi u Mácu bil Máca, von bil řezňik, tak přiřel, mjel takovej váleček, to*
151 *bila pistola, jo, to prase, kerí se chcelo zabijat, tak se mu dala na předňi nohu, uvázala*
152 *lana, vihňalo se ven, ten řezňik mu tu pistolu dal takle na čelo, zmáčkl, vono mu to*
153 *prorazilo lepku, vono se svalilo, tak ho za tu předňi nohu drželo, diš ho, abi mu vitekla*
154 *křef, tak mu propichl, tadi to přeřizl. No potom se vopařilo, bil pařák, sto litřú vodi, jo,*
155 *to prase se tam dalo, polilo se prvňe vlažňou vodou, vičisřilo a musel se vodevzdávat*
156 *krupon, s tejh zát ta kuža se musela stahnout a to se muselo vodevzdávat. No diš se to*
157 *stahlo, tak se povjesilo na rinu, jo, a diš se povjesilo na rinu, tak to rozřizl, vindal*
158 *střeva, potom rozřizl ho na pulku a ešře tu pulku na štvřtki a povjesil to na rinu. No a*
159 *začal se, ta jedna štvřtka se vzala na vál, stahl se špek, ten špek se nechal f trokách, von*
160 *schlادل, potom se to vzalo do kuchiňe, tam už bili přiřraveni lyďy, kerí to, to ten špek*
161 *pokřájeli na škvarkí, to se vyškvařilo a maso se, diš, dokutř se nezavářelo, tak se dávalo*
162 *do škopa, prosolilo, pročesňekovalo a diš bilo potom naleženi, tak se s toho škopa, bilo*

163 *to pot šroubem, jo, a tak se s toho škopa to maso bralo na vobjedi, na večere, co bilo*
164 *potřeba. Co zbito, tak se potom uhuďilo a bilo uzeni maso. No a bili škvarki, bilo sádlo,*
165 *bilo maso, no a tak, vobjedi žádni nebili, tak jak sou teť, jo, to fšechno musela hospodiň*
166 *zastat tu prácu fšechnu.*

PROMLUVA 2

1 (Mužeš mi říct, jak vzpomínáš na svoje d'ectví?)
2 *No na svi d'ectví vspomínám docela ráda, protože sem s pjeti sourozeⁿcú a pořát z velki*
3 *rod'ini. Pořát sme bili strašně moc lid'í f chalupje a gdiš sem bila malá, tak ešće s náma*
4 *bidlela vlasně babička z d'edečkem a nás bilo pjet, tagže sedum a dvje, devjet lid'í*
5 *v jednom baráku bilo strašně moc. Tagže pořát sme se pletli jeden přez druhího a*
6 *vlasně bidlela sem v takovim velkym selskym baráku, gde si ešće pamatuju černou*
7 *kuchyň, gde se pekl chleba a na tu černou kuchyň mám strašně takovou utkvjelou*
8 *fspomínku, kdi, teňkrát ešće moc hraček sme nemňeli a misim si, že aňi moc peňej sme*
9 *nemňeli, tagže sme hrački moc nedostávali a já sem mňela hadrovou panu z velikejma*
10 *nohama, velikejma rukama, prost'e hadráka. A to bila moje oblíbená a asi jak sem ji*
11 *pořát tahala, tak bili taki pjekně ušmudlaná a jednou teda maminka, diš uš se rozlobila,*
12 *diš uš sem tu panu v nečem vimáchala a vona bila vopravdu hnusná, tak tu panu vzala a*
13 *v ti černi kuchyňi mňe ji spálila. A to bil takovej prost'e pro mňe zážitek, jinak bich si asi*
14 *tu černou kuchyň aňi nepamatovala, ale d'iki tí panence, která teda schořela v ti černi*
15 *kuchyňi, tak mňe strašně ta černá kuchyň utkvjela f pamjeťi. No a pak si ešće pamatuju,*
16 *protože sme mňeli velkou maštal, gde bilo strašně moc zvířectva a ešće gdiš sem bila*
17 *malá, tak sme mňeli koňe doma. A moc heská spomínka je, gdiš mňe taťinek na toho*
18 *koňe visazoval, jako venku ne, ale v maštali mje vždicki visad'il na koňe, já sem, nebo*
19 *jednu po druhí, vod nejvječího do nejmenšího, jednu za druhim nás visazoval na koňa a*
20 *to bila moc heská fspomínka, ale já sem se teda koňe bála, to musim přiznat. Mjeli sme*
21 *prasata, mjeli sme kozi, mjeli sme ofce, mňeli sme krávu.*

22 (Tagže s tím fšim's vlasně musela doma pomáhat)
23 *Ano a mňeli sme králíki a ze fšim sem pomáhala. A gdiš, diš mi vlasně bilo asi pjet rokú*
24 *nebo šest, tak uš mamiňka začala krmit, nebo uš vlasně bilo v Jiraťicich založeno jezede*
25 *a tím pádem teda, protože sme mjeli doma velkou maštal, tak jezede tam přest'ehovalo*
26 *ňákej dobitek k nám do maštale a mamiňka teda jako začala pracovat, tim že teda*
27 *d'elala krmičku toho dobitka, no a to uš sme teda museli pomáhat vopravdu hodně,*

28 *protože to už bilo práce hodně. A tím že teda nebila žádná mechanizace, fšechno se*
29 *d'elalo ručně, tagže se na to krmeňi muselo navozit fšechno ze stodoli do maštale,*
30 *musela se řezat řepa, muselo se vozit sláma, muselo se d'elat krmeňi f kaličce a takovi*
31 *vjeci, kerí teda neska diš na ně spominám, tak obd'ivuju, že f tom vjeku sem to zvládla a*
32 *nebála sem se těch strojů.*

33 *(A pořádali ste doma třeba zabijački?)*

34 *Zabijački sme doma pořádali, jako gdiš se zabijalo třeba prase nebo tak, to to nebila*
35 *žádná pro mñe velká událos', pro mje bila událos', gdiš se zabijelo neco takoviho*
36 *víimečního, třeba jehně, nebo kúzle, což se teda taki zabíjelo a to teda pro mñe jako*
37 *protože to bilo vlasně žejo jakobi mimiňko, nebo to bilo zvířátko, kerí sme si jako d'eři*
38 *híčkali a potom teda gdiš to tařinek zabil, tak nebil to moc dobrej zážitek. A diš sme to*
39 *mñeli jest, tak teda nám to asi moc nechutnalo, nebo určíte si spominám, že mñe to*
40 *nechutnalo už jen kuli tomu, že sem vjed'ela, co to je. Tak to je taki takovej asi zážitek*
41 *s toho, s toho d'ectví.*

42 *(A jak říkáš pořát tařinek, maminka, taks mñela s rodiči dobrej vstah?)*

43 *Nó, to bich rači moc nerozvád'ela, já si spiš misim, že sem virústala víc f takovejch,*
44 *mamiňka s tařinkem na nás nemjeli čas, vubec, protože mjeli strašně moc poviností.*
45 *Tařinek tím, že gdiš se založilo jezede, tak hnetka začal d'elat funjki, d'elal zootechnika*
46 *a ta jeho práce bila taková docela misim si, že časovje náročná a tím že eš'e chťel*
47 *pomost mamince f ti maštali a nás teda bilo doma pjet, tagže a já sem bila druhá*
48 *nejstarši, tagže už sem musela pomáhat i f kuchiňi, aji na dvoře, na poli a fšude, tagže*
49 *na to hraňi vopravdu nebilo moc času.*

50 *(Taks mñela aspoň víhodu, žes mñela tolik sourozenců, ne?) Nó, a gdiš si tetkam*
51 *fspominám, tak tím asi, že sme nemjeli žádní hrački, tak sme si vimíš, vimejšleli různí*
52 *zábavi a jednou sme si teda taki vimisleli, že gdiš teda nemužem, nem, brusle sme*
53 *nejmli a chťeli sme teda si užít ledu, tak, a vono teda zrovna mrzlo, tak sme si vimisleli,*
54 *že si, protože od vrat od našejch vod baráku bil kopeček dólu, tak sme si vimisleli, že si*
55 *ud'eláme klouzačku, polili sme si cestu vodou a nacpali sme si pitel ze senem a na tom*
56 *pitli sme jezd'ili pjekně s kopečka dólu. A strašně moc sme se řešili na, až budou*
57 *Vánoce, protože rodiče nám slibovali, že gdiš budeme hodni, tak že nám Ježišek donese*
58 *brusle. Strašně sme se na to řešili a gdiš teda ti Vánoce přišli, tak ten Ježišek vo, to sme*
59 *asi eš'e na toho Ježiška i vjeřili a pod tím stromečkem bili dvoje brusle, ale to nebili*

60 brusle, že bili boti a brusle, to bili brusle, říkalo se jim vintofki, a to bili brusle, kerí se
61 přídělali na boti, tagže sme si, diš sme šli k ribňiku, tak sme šli z dvouma řema
62 vintofkama a vistříd, museli sme se střídat, každá, každá chvilku sme jezdřili a bili sme
63 strašně načeni, že máme brusle. No a na řech bruslich, ale to s, to sem bila ešře
64 vopravdu hoďně malá a diš na řech bruslich sem teda jezdřila, diš sem se na řnich učila,
65 tak na tom ribňiku v Jirařicich, kerej teda mjel rospjetři pjet metrú a asi sem se hoďně
66 rozjela a narazila sem teda na, na kraj a neumjela sem zastavit a zlomila sem si nohu.
67 Ošklivje nadvakrát a musel mje tařinek odvřst do nemocřnice, nebo druhej den ráno mje
68 teda vezl do nemocřnice a oři si mje tam nechali a to bil teda taki zážitěk, protože já sem
69 cobí mali d'itře řigde inde nespala než doma a toto uš mi bilo asi bich tak řekla sedum,
70 osum let a poprvři sem nespala doma, spala sem tejden v nemocřnici a vubec sem s toho
71 nemjela dobrej pocit. A gdiš sem mjela vodejit na internát, tak sem se bála, že nebudu
72 umjet řigde spat, protože sem řigde ^jinde nebila, než doma. Gdiš se jelo zeškolou na
73 vejlet, diš se jelo na jeden den, tak sme jeli a gdiš se jelo na dva dři, tak sme řigdi
74 nejeli, protože to nám naši nedovolili. Řigde sem nebila ze základřni školou na dva dři
75 na vejleře. Vřdicki jenom na jeden. Tagže sem vopravdu řigde ^jinde nespala než doma.
76 Diš uš sme pak bili vjeři a taki sme ešře choďivali pást, tak sme u kaple, tam jak teřkam
77 sou ti záhonki udřelani, tak mezi kaplou a silřnicou, tam sme hrávali vibijenou. Tak to bili
78 takovi naše d'eckí hri. Kolo? Mjela sem kolo, ale jako přez den sem na kole vubec
79 nesmjela jezdřit, tak jak neska d'ecká jezdřijou se projet na kole, tak gdepak to, to na to
80 nebil čas, mi sme museli aspoň pást ti husi, diš uš teda řic iniho, tak sme ale tagže, žejo,
81 vobešlo vopravdu na švihadlo, na mič (A tak na cos to kolo teda mřnela?) No jenom do
82 školi sem na řnom jezdřila. (Jo ajo)

83 (Pamatuješ si, jaki konkrěřni práce ste doma d'elávali?)

84 Gdiš sme chistali pro dobitek řřeba veřerři krmeňi, tak to obnášelo to, že votpoledne
85 maminka řekla: „Deme snášet“ A snášet znamenalo to, že se ze stodole navozilo do
86 maštale fšechno, co bude k tomu veřerřimu krmeňi potřeba. Pot kolřnou bila taková
87 připravná mistnosť, gde se řezala burina, na řepáku, řepák bil teda na eletriku, tagže do
88 toho řepáku se ta burina musela naházet, nažezat a vodvest do ti maštale na na, na
89 kotouči. No a f ti maštali bila velikánská kalička hliřená, krásná, kam se teda to, ti
90 fšechni ingredience, kerí bili potřeba dali. Nasipala se tam ta nařezaná řepa, potom se
91 tam nasipalo, nasipala se tam sláma, kerá bila nařezaná nakrátko, nasipalo se mezi to
92 vobili, kerí teda tařinek v tom šrořáku našrořoval a tim se to jakobi zasipalo. To fřdicki

93 *mamiňka nachistala a mi, uš keri, mi vječi, keri sme tam došahli, tak sme se museli*
94 *přetkloňit, přes, přes tu kaličku a prostě se to rukama promichalo a pak se to ešte*
95 *spařovalo horkou vodou a to bilo jakobi krmeňi teda, keri se potom dalo do kiblú a*
96 *roznášelo se to tomu dobitku jakobi do žlabu se im to dávalo. Ale f ti dobje uš mjeli jako*
97 *dobitek uš mjel napaječki, tagže vodu sme nenosili, jenom tadito krmeňi. No a diš*
98 *zežrali teda tadito s toho žlabu, tak ešte večir, neš sme votcházeli, tak se jim ešte muselo*
99 *dat seno, nahoru, abi mjeli teda ešte potom něco suchiho. A kidalo se, kidalo se taki*
100 *ručně, normálně vidlema naházovalo se to na kotouč a na dvoře bilo hnojňišťe do*
101 *keriho se to teda muselo vyvist a misim si, že vod tý dobi, co sem kotouč utahla, tagže*
102 *sem tuhletuto prácu d'elala denodeňe.*

103 (Jak ste slavili vánoce? Celkovje jako diš zhrneš ten den, vodrána až do večera, bil to
104 takovej sváteční den? Nebo ste to nák moc neprožívali?)

105 *Vánoce dřif u nás nebejval sváteční den. Vánoce u náj začínali štedrou večerou. Protože*
106 *tim, že se muselo dopoledne nebo celej den vopstarat tenhleten dobitek, tagže se bježně*
107 *krmilo. Akoráž se teda fpoledne nevařil vobjet a fpoledne sme vopravdu nedostali*
108 *nič k jídlu neš polířku, abisme vid'eli to černí, to zlati prasátka, tagže to se nevařilo a já*
109 *si vždicki pamatuju jenom to, že se choďivalo dřif krmít, sotva se začalo roze, stmívat,*
110 *tak uš mamiňka šla krmít, abisme bili dřif hotovi, protože se musel před večerou*
111 *pomodlit ruženec. Tagže to bilo púl hodini, tagže vždicki zhasla svjetlo a museli sme*
112 *teda bejt jenom při tejm, při tom svjetilku s těch kamen, kteri teda vopravdu tam ti zlati*
113 *prasátka ukazovali a to nám vždycky mamiňka říkala, že to sou ti zlati prasátka. A*
114 *přitom potmje sme se teda ten ruženec pomodlili a gdiš sme se pomodlili ruženec, tak*
115 *teda bila ta štedrovečerní večera, která teda taki nebejvala takle bohatá. Jako mali*
116 *d'itě, misim si, že sme nemivali aňi žádni řiski, nič, že bejvala jenom čočková polířka a*
117 *vánočka. (Aňi riba nebila?) Aš potom pozd'ejš, ale to uš sem bila vopravdu vječi, to uš*
118 *bábi z d'edem nežili, to uš sme bili fakt skoro dospjeli, tak potom sme začali mivat filé,*
119 *rybi filé na řiski a bramborovej salát. Tak to uš teda bila jako taková slavnostní večera,*
120 *ale dřif teda né.*

121 No a třeba normálně, gdiš prostě nebil žádněj svátek, ňigdo nemjel narozeňini, nebo
122 tak, tak jaki ste jedli jídla?

123 *Jaki sme jedli jídla? No, jídla sme jedli docela takovi zajimavi, misim si, že dneska bich*
124 *to aňi nejedla. Protože tařinek bil zviklej na takovej spúsop života, kerej teda tam*
125 *preferovala ta jeho matka, kerá bila taková dominantňi, a teňkrát se vařili ti jídla takovi*

126 *jinači. Třeba jeho oblíbení jídlo, miho taťinka, bilo šuliki a kiseli zeli. Šuliki bili takovi*
127 *jakobi nočki z bramboroviho řesta, navrch bila spařená krupica, která teda bila*
128 *vosolená a k tomu se jedlo uvařeni kiseli zeli.*
129 *(A jesi to neňi něco jak třeba sou teř haluški, ne?) Nó, něco podobniho, nebo škubánki,*
130 *keri sem se teda ňigdi nenaučila aňi vařit, protože sem to nemňela moc ráda. (A není,*
131 *nejsou to šuliki s mákem? Škubánki?) To ne, škubánki, to bilo takoví, mamijka vždicki*
132 *uvařila strašně velkej hrnec brambor a gdiš ti brambori bili hodně vařeni, hodně se*
133 *museli uvařit, aš uplňe aš se rozvářeli, tak vařičkou se f tom, f řech bramborách naďelali*
134 *dřiri a do toho se jakobi zasej, zasipala, do řejch horkejch, do ti horki pári se zasipala*
135 *jakobi mouka, nevím esi hrubá nebo polohrubá, to nevím, jaká mouka, prostě mouka a*
136 *jenom s ti spařeni mouki a řech brambor se uďelalo jakisi takovi řesto, keri se teda*
137 *nelepilo a s toho se potom vihazovali na kutchan takovi nočki, kteri se upekli f troubje.*
138 *A s čím se to jedlo? No právjže něgdo to d'elal jakobi s mákem naslatko, jak třeba se*
139 *d'elaji šuliki, ale u nás v Jirařicich se to d'elalo taki s kiselim zelim. Jako taki naslano.*
140 *(Ale bez masa?) Bez masa. Ale v neďelu sme mivali, každou neďelu sme mivali maso,*
141 *f sobotu jenom něgdi a f tejdnu uplňe scela výjimečně. Třeba f sobotu, gdiš sme bili*
142 *doma, tak sme museli pomáhat nejvic s řema buchtama, protože se třeba, koláče se*
143 *d'elali na pjet na šest plechú. A to dalo vopravdu práce a d'elali sme maliňki koláče*
144 *povidlovi z domáciho povidli. Nebo diš se třeba vařilo povidli, tak sme museli pomáhat,*
145 *museli sme zbírat. A teňkrát nebili mražáki a tak se třeba ovoce uchovávalo řim*
146 *spusobem, že třeba damazini, to sou takovi ti kadlátka, keri nejdou vot pecki, tak*
147 *damazijki sme museli natrhat vždicki dvje a dvje k sobje, abi mjeli stopečki, abi to bilo*
148 *takoví jako u sebe a na puďe bili navjeřeni řpagáti a tam sme ti damazinki navjesili no a*
149 *voňi tam vidřželi do Vánoc, protože vono tam moc nemřzlo. (A tak to uschlo ne?) Vono*
150 *to neuschlo, vono to tak jako ščvrklo se no a pak se s toho d'elali varhule f tejdnu.*

151 *(Bil to velkej skok, prostě jít ze záklatki f Polici a jakobi z Jirařic?) Pro mje strašně*
152 *velkej. Protože já sem bila zviklá vopravdu jenom v Jirařicich a f ti chalupje, to že sem*
153 *chodřila do školi, to uš bilo takovi , já si misim, že sem ňigdi třeba nebila, diš sem bila*
154 *jako dřiře, kromje toho, že sem mjela tu zlomenou nohu, aňi třeba u doktora nebo jo. Pro*
155 *mje to bil takovej uplňe ohromnej skok, já sem nevjeďela vubec do čeho du, kam, aňi*
156 *sem netušila, co to bude vobnářet, že zustanu na internáře, ale řim, že sem vlasně mňela*
157 *starři sestru, kerá teda uš rok na tom internáře bila a řždicki sem čekala, gdi teda f*

158 pátek přijede a jak bude viprávjet a vona s toho bila docela načená, diš Máňa, vona
159 bila taková docela taková svjetačka, tagže vona to nesla tak jako trošku lepší než já.

160 (Na jakim základě ses rozhodla, že pudeš zrovna do Slavoňic?) No já si misim, že sem
161 se nerozhodla, že to prostě, tenkrát f ti dobře, diš já sem vicházela školu, tak to bilo tak,
162 že první, nebo vječinou to bilo tak, že ten první s těch sourozenců musel jit do jezede a
163 tim,že mi sme bili fšichni holki a já sem se dobře učila, Máňa se dobře učila, Marta se
164 dobře učila, tagže mi sme bili furt jen holki, tak taťinek řekl: „Máňi, seš první, pudeš do
165 jezede“. Tim, že se dobře učila, tak „pudeš prostě do škole, uděláš si středni školu,
166 pudeš do Telče“, žejo tenkrát pracovat f kanceláři, to bila velká víhoda, to to,
167 žejo,nemuset pracovat rukama, to bi chťel bejval každej, no ale mje už to bohužel
168 umožněno nebilo, no a já, že sem bila teda druhá, tak teda vod mala mi říkali, a ti teda
169 pudeš nekam d'elat. No a gdiš teda sem teda vicházela tu školu a diš se teda začalo
170 mluvit vo tom, kam pudu a já sem chťela vždicki d'elat zahradňicu, mňe se strašně libilo
171 v zahradňictví. F Polici sem, diš sme šli ze školi, tak sme chod'ivali, tam bilo takovi
172 malinki zahradňictvi v zámku a gdiš sem vjed'ela, že mám chvilu čas, nebo že doma
173 nedostanem, protože mamijka taki kontrolovala, do kolika máme školu a gdi se vrátíme
174 s ti školi, tak sme přes to zahradňictvi chod'ili, nebo vokolo, já sem tam strašně ráda
175 nakukovala. Nebo f ti poledňi přestáfce sme tam šli a pod'ivali se tam. Mňe se tam
176 hrozně libilo. No ale naši řekli, že teda do zahradňictvi né, „V Jemňici je Otavan, tak
177 pudeš do Otavanu.“ Tagže tim, ňák jako mamijka sama uznala, že sem docela zručná
178 manuálně, což sem teda bila, přže já sem ráda šila, pletla, na panejki sem pletla, šila,
179 háčkovala, mamijka nás to fšecho naučila, vona bila taki docela manuálně zručná.
180 Vona gdiš vicházela, nebo diš višla ze školi, tak vona bila taki selská,ze selskiho staveňi
181 cerka a ti jako studovat, dicki říkala, že chťela bejt paňi doktorkou, ale že taťinek teda
182 řekl, že je ze selskiho, tak bude sedlačka, no a tak teda šla do kláštera a voňi se tam
183 učili jakobi bejt, nebo učili se prostě bejt domácima paňima, učili se tam vařit, šít,
184 vyšívát a tadi takovito vjeci a vona bila mamijka na to taki zručná, já si misim, že sem
185 to hodně po ňi zd'ed'ila a tagže tim,že teda su manuelně zručná, tak pudu šit a hotovo,
186 tak sem bila f Otavanu cobidup.

187 (Tak mužeš mi říct, jak ses seznámila se svim manželem?)

188 S manželem sem se seznámila na zábavje, ale ešče sme, ešče sme spolu nezačali chod'ít.
189 Bila sem na svi první zábavje v Jemňici vo pouťi. (Na Barchanu?) Na Barchánu a d'eda
190 tam bil asi na prvňim vopušťáku. Diš narukoval na vojnu, tak tam bil na vopušťáku, bil

191 *taki na zábavje a pořát pro mje chod'il tancovat. Já sem ešte moc tancovat neumjela,*
192 *ale von uš umjel dobře tancovat, von bil takovej docela šikovnej tanečnik. A já sem*
193 *vubec nevjed'ela, gdo to je a diš uš po mje, pro mje šel asi potřeři tancovat, tak sem*
194 *utekla. Tak sem se schovala a uš sem s ňim nešla a jedna kamarátka mi řikala: „A proč*
195 *ses schovala? Proč s ňim nech, neto, proč před' ňim utíkáš?“ Já řikam: „ Protože je*
196 *voják a já vojáki nemam ráda. A vona řikala: „ Viš vubec gdo to je?“ Já řikám:„ No*
197 *řikal mi, že se menuje Jirka.“ Vona řikala: „ Ale to je Radořák, to je z Radořic kluk.“*
198 *Řikám: „,Prosimt'e a či?“ No to prej je Kopru z Radořic. Tagže tak sem se teda*
199 *dozvjed'ela, že takovej černej heskej chlapec je Kopru z Radořic. Tak to sem se s ňim*
200 *poprvni seznámila a to sem mu fakt utekla a uš sem se, pak uš sem se mu neukázala. No*
201 *a asi po a meziřim teda potom sem se zamilovala do jiniho kluka, ten se menoval taki*
202 *Jirka a ten nebil voják, ten mjel modrou knišku, tagže na vojne nebil a s řim sem*
203 *chod'ila skoro dva roki. A meziřim tadi ten Jirka si dosloužil vojnu a přiřel z vojni a já*
204 *sem se tadi s timto zrovna rozeřla a tento se vrátil a ňegde v Jemňici sme se potkali f*
205 *kiře, to já uš sem bidlela v Jemňici na privát'e, protože sem f tom Otavanu pracovala a*
206 *já sem d'elala na smjeni, tagže mje autobus z Jirařic nejezd'il z votpoled'ni smjeni,tak*
207 *sem, diš sem mjela votpoled'ni, tak sem tam bidlela a ráno sem potom, diš sem se*
208 *vispala, tak sem jela domú, navobjedvala sem se a jela sem zase na kole na votpoled'ni,*
209 *tagže sem jezd'ivala jakobi na kole domú v léře, no ale musela sem tam ten bit mít. Ešře*
210 *z jednou kamarátkou sme tam bidleli. A tagže žejo, taki sme se tam ňegdi nud'ili, tak sme*
211 *třeřba šli do kina a tak f kiře sem ho poznala, nebo tam sem s ňim setkala no a tak ňeak*
212 *sme se tam dali do řeči, no a hnetkam, hnetkam sme si tak ňeak dali schusku a to žejo,*
213 *teņkrát do kina, to bilo takovi moderři to diš, se šlo buřto na zábavu, nebo do kina,*
214 *jinač, jinači kulturři vižiři na řech vesřicich aři nebilo, tagže f Polici se hrálo kino f ti*
215 *dobje (To bilo leřři ne? Kino?) Ne, to bilo normálne kino, keri bilo tam f Polici v zámku*
216 *(Vevňitř?) Vevňitř, tam i jako d'eři sme chod'ili zeřkolou do toho kina, dicki jednou za*
217 *mjesic nebo tak, na ňeakej takovej ten budovatelskej film, to nám pouřřeli nebo*
218 *Gagarina, žejo teņkrát zlitl do vesmiru, to bili takovi aktuální, tak na to sme chod'ili.*
219 *Tagže mje pozval do toho kina do Police, tak f Polici sme se seřli podruhi no a potom uš*
220 *sme spolu začali chod'it a ...*

221 *.... Já dicki, diš sem přijela s ti práce s,z d'edem, tak nevjed'ela sem, jesli mám breč'et*
222 *nebo...Dicki bich nejrači vzala Dášu do náruči a šla votáto prič, protože tim jak vona*
223 *furt plakala nebo se chřela chovat jo, jak já sem tu nebila, tak bábina teda celej den, abi*

224 *teda vona neplakala, tak i chovala, žejo, nebilo uvařino, nebilo uklid'ino, bilo fšude*
225 *bordel, nezatopino a voňi sed'eli teda u stolu a chovali se. A žejo, vobjet spálenej, žejo,*
226 *jest nebilo co, nakoupino, no no to bila misim si nejhorši doba v mim živo'e.*

PROMLUVA 3

1 (Tak mužeš mi říct něco o svim d'ectvi? třeba gde sis hrála? S kím? Nebo s čím si
2 muslea pomáhat? Prost'e něco, co si pamatuješ?)

3 *Na d'ectvi spominám spiš tak něák pracovně, protože mi sme si toho moc nehráli, mi sme*
4 *bili dost zamjestnani, ale nevidávali sme tolik televizi, tak jag vi, nemjeli sme počítač,*
5 *ale hrávali sme vibijenou u kaple, hrávali sme na zaklepávanou u kaple (To je co?) No*
6 *to jeden pykal, u kaple bil votočenej a k tomu bejvala řikaňka, kerou si nepamatuju a ti*
7 *vostat'ni se poskovávali po fsi (No jako na schofku?) No to bilo něco jako skofka, ale*
8 *řikala se tomu zapykáváná, jo a ti's musela dobjehnout skrátka ke kapli a zapikat se.*

9 (A pamatuješ si na svou bábi a na sviho d'edu?)

10 *Já si ji pamatuju, jak sedávala f kuchíni, pamatuješ si tu stoličku? Je tam ešte po^d*
11 *televizou, taková malá stolička a vona na ňi sedávala u kamen, tam bejvávali takovi*
12 *velki kamna s koptkou, ti já si ešte pamatuju, f tom bejvávali boti a mi sme dicki do toho*
13 *zalizali a skovávali se tam, jo. A vona nás dicki chovávala každiho na jednom koleňi,*
14 *ale vona bila hrozne hodná ta bábi. A pak sedávala tadi na zápraží a to si pamatuju,*
15 *normálně tadi sed'ela a furt, kdi vona umřela, f kvjetnu, ešte tam vid'ela prvni sluňičko,*
16 *tenkrát, a vona tenkrát poala: „Já už se tadi dlouho vihřivat nebudu.“ A vona fakt*
17 *hrozne brzo pak umřela. To mi jako d'ecká sme to tak ňeak nebrali, ale vona ešte*
18 *tenkrát se nevodváželo, tak bila doma, jako neboška už. Ležela tam f ti sed'nici, jak leži*
19 *d'eda, to bejvalo to, co vaše schodiš'te a ta sed'ница, to bejvala jedna velká sed'ница. A já*
20 *si pamatuju, jak tam ležela na prknech. Tři nebo štyry d'ni tam ležela. Mi sme tam jako*
21 *d'ecká nesmjeli, ale voňi nechávali pořát vdevřiti dveře, tagže sme ji tam vid'eli, já ji*
22 *vid'im dodneška normálně.*

23 (Za ňima vi ste třeba jezd'ivali na prázňini?)

24 *Za bábi já sem jezd'ila hodně, aji tagle, to ešte už sem chod'ila do práce, tak dicki večir*
25 *sem, prže vono, von tam bidlel ten Englman, jak už umřel, a ten druhej Englman, jak*
26 *nám zabijel, a von ňigdo za ňou nechod'il, ale bábi nás mjela hrozne ráda, já kolikrát*
27 *sem sedla na kolo a třeba dvakrát f tejdnu sem tam jela, vona tam bejvala Iva*
28 *Englmanova, pak se tam přifdala a vona u ti bábi bejvala vic jak u ti svi tchiňe, protože*

29 voňi taki ňák nevicházeli. Mjeli rači Marušku, jak todle, jak Ivu, tak Iva bila vic u bábi a
30 tak já sem tam jezďila, protože sme nemjeli d'eti, tak Iva tam choďila s Martinkem jo,
31 tak já sem tam jezďila za ňima, bábi bila hrozňe hodná. (Tak to bila taková jakože jak
32 naše bábi, ne?) A vona bila vďdicki šťasná, diš tam ňegdo přišel, vona bi ťi dala prvňi
33 posledňi. A mje tam bejvalo dobře u ní. Vona bila tip přesňe naši bábi, vona ňikomu
34 neubližovala, na to uklizeňi bila zrovna taki taková, vona rači šla támle po zahrad'e,
35 litala, d'elala fšecho, jenom nemusela uklyzet, ale bila hodná, bábi. Ďedu uš si tolik
36 nepamatuju, to mi bilo ale šest nebo sedum, ten umřel, toho si ňejak nepamatuju, řikaji,
37 že d'eda bil hodňejši, ešťe jak bábi. Ale já si ho ňák nepamatuju, pamatuju si ho jako
38 maťňe, jo, že sme tam s ňim sedávali, že mi dával třeba hobla si pamatuju, teňkrát mi
39 dovezli dvouposchod'ovej dort a dávali mi tadi vo ňáki voje hobla jo, ale jako moc si
40 toho nepamatuju

41 (A gdiš potom, ti's vicházela v devitce, ne?) F osmičce. (F osmičce? No a gdiš potom
42 ses rozhodovala, kam pudeš, tak to ses rozhodla sama, že pudeš na gymnázium, nebo ťe
43 ovlivňili rodiče?) Ne, já sem chťela jít do Telče na zemed'elku, jo. A jenomže já sem se
44 tam nedostala, já sem bila prvňi pod čarou uš a tak mi slibili, že f pololeti určite ňegdo
45 vipadne, tak aj du na gymnázium do Telče a že mje f pololeti na tu zemed'elku vezmou.
46 Jenomže já sem si za toho pul roku na tom gymnázium tak zvikla, že uš sem skrátka
47 přestoupit nechťela, jo. Tagže sem zustala skrátka na gymnázium. Po gymnázium sem
48 plánovala mateřinku, že si ud'elám a ve štvrtym ročňiku, diš sem si podala přihlášku, tak
49 ředitel řekl, že mi ji nepodepiše z důvodu, že sem nafšťevovala do sedmi třidi
50 náboženstvi. Skrátka f ti dobje, gdo chťel pracovat z d'eti, tak nesmjel, neuznávali mu
51 skrátka víru, nešlo to. A já sem mjela do sedmi třidi psani náboženstvi, tak mi přihlášku
52 nepodepsal. To f ti dobje's nesmňela ňic z d'eti d'elat.

53 (Tak ses rozhodla, že pudeš pracovat?) Tak sem se rozhodla, že pudu d'elat do
54 kanceláru. (No a gdes teda d'elala jako prvňi zamjestnáňi?) F prvňim zamjesnáňi sem
55 d'elala f Horáckim autodruštvu a to sem mjela na třištvrťe roku na zástup za
56 mateřskou, pak sem se dostala do kanceláru k lesum, to sem mjela taki na dva roki za
57 mateřskou, pak sem se vdala, no počitali sme z d'eti, ti nepřišli, tagže sem se pak
58 dostala do prodejni no a tam sem prodávala ňákejch šest nebo sedum let do mateřski.
59 No, po mateřski, kerou sem strávila patnác let doma z d'eti, jo, sem se dostala do
60 Motorpalu a d'elám tam dodneška.

61 (A řekla bis mi teda, jak ses seznámila se svým manželem?) *No, ze svim maňželem sem*
62 *se seznámila v záři, šestiho nebo sedmiho záři, to si normálně pamatuju, pak sme mjeli*
63 *za tři nebo za štiri roki svadbu a zeznámili sme se v Radočicích na zábavje. (A jak von*
64 *se dostal s Cidlini do Radočic?) No to bi ses d'ivila, protože von mjel vodjagživa rát*
65 *dechofki a jak hrál na kolik nástroju tak von jezd'il po kapelách, gde bilo hodně*
66 *hudeňich nástroju, hlavně dechofki. A vona tam bila pouťová, nevim, co tam teňkrát bilo*
67 *za kapelu a von tam na tu kapelu jel, jo a přišel pro mje tancovat zrovna na Bájěčnou*
68 *holku přišel, pak uš sme spolu tancovali aš do konce a to sem tadi mjela ešće kamarátku*
69 *Hanu, esi si ji nepamatuješ, vona tadi pak jezd'ila i s tou holčičkou k nám (jo, tak to*
70 *vim) a vona poala: „hele to je bezvadnej kluk, pozveme ho zejtra do Kosňik na čaj“ ae*
71 *jen tak ze srandi, jo, prže sme nevjed'eli, která ho jako budeme chtit, protože já sem tak*
72 *ňák nechťela se zařim vázat a vona poá: „ hele, mňe bi se i líbyl, tag ho pozveme“, tak*
73 *sme ho pozvali, no řikali sme ve dvje hoďini, von nepřijel, tak sme se šli taghle projít a*
74 *najednou von jel proti nám, a von nás tadi potkal za Jiračicama a ja řikam: „, nič, mi se*
75 *teda musime převlic^t a pudeme do řech Kosťňik“ a dojedeme tadi ke vratum a d'eda*
76 *zrovna z bábi viprovázeli Bud'ováki a voňi prej: „, gdo to je?“ A Hana z blbosti poá:*
77 *„ale to je její kluk“ a naši automaticki ho pozvali na vobjet, bila pout, ne,, tak bil hnetka*
78 *pozvanej na řizek, řikám no tak na poprvni mi se vid'ime a von uš se k nám dostal*
79 *hnetka do roďini (tijo tak to asi koukal, co?) A tak vono mu to aňi tak ňák nevaďilo, jo,*
80 *ale dodneška mi to vikládá, a řiká „No tak poprvi sme si dali rande za Jiračicama, já*
81 *sem se dostal hnetka do roďini,“ Jo. (No a pak ste spolu uš začali choďit?) No asi jó,*
82 *nebo sme se pak ešće jednou? Začali hele. Né choďit, jako von nás pak pozval, voňi pak*
83 *mjeli zase posvicenskou u ňich, tak to sem tam s tou Haňkou ešće jela a najednou Haňka*
84 *zist'ila skrátka, že to asi nebude její tip, protože von f ti dobje choďil nakrátko*
85 *vostřihanej a to fšichňi nosili dlouhi vlasi, nosil společenski vobleki na zábavi, vono u*
86 *ňich se to teda tagle nosi dodneška, jo, vona i jeho sestra, diš sem tam přišla, tak tam*
87 *bila f šatech a mi sme tam teňkrát z Haňkou přišli v riflich na pouťovou zábavu a voňi*
88 *nás tam fšichňi vocouďili, ne. Jo a tak Haňka teda jako zist'ila, že to asi nebude její tip,*
89 *tak po ti druhi zábavje sem si ho nechala já, teda, jo a vona mi to dodneška řiká:*
90 *„Vid'íš to, já sem ři ho teňkrát dohod'ila nebo nechala a mohl bejt můj.“*

91 (Přemejšlelas ňegdi, jakí bi to bilo, gdibis bidlela ňegde jinde?) *Rozhodně (A gde bis*
92 *třeba cht'ela bidlet? Nebo ňáki, já nevim, ideální bidleňi?) Všdicki sem cht'ela bidlet f*
93 *Praze, coš m'ě nevišlo a neska dibich ňegde cht'ela bidlet, tak asi f takoví Jihlavje nebo*

94 v ňákim takovim středním mňestě, pše mám takovej pocit, že sem se ta^di zahrabala. Né
95 že bich ta^di nebila úplně spokojená, ale dibich mjela jinou možnos, tak du. (A cht'ela bis
96 mit barák, nebo bit?) Ne, bit uš, nechcu vo baráku aňi slišet, protože barák, jag vidíš,
97 tak máme tři a fšechni naspadnuťi, tagže já aš budu jednou se rozhodovat, nebo i dibich
98 zustala sama, tak si vemu bit jedna plus jedna, maliņkej jo a bude pokoj. No, skrátka
99 čovek f ti dobje to vid'el inak a neska uš to vid'i asi taki inak, jo tenkrát, sem tadi vid'ela
100 veškeri pohodličko, nebo tak, jo, bilo dobri, že sme tadi třeba bidleli z bábi, že nám
101 d'ecká pohlidala, dibi sme bili sami, tak je to taki iní, jo. Neska uš bich se asi
102 rozhodovala úplně jináč, no.

103 (A řekneš mi třeba eš'e, jakobi gdiš ste bili mali, jak ste eš'e bidleli tadi fšichni jakobi
104 z bábi a z d'edem, tak jaki's mňela vstahi jakobi s mim taťkem a s tím Frantou?) Tagle,
105 s Pavlem bich řekla lepší, protože sme bili jenom dva roki vod sebe, jo, von bil i takovej
106 muj vochránce ve škole, protože sme se dost ve škole jako d'eťi bili a von mje chránil i
107 jeden čas mi nosil kabelu, protože já sem bila hrozně slabá, sem šla i vo rok díl do školi,
108 přže bich neunesla kabelu, Fanda už bil vod nás vjekovje trošku dál a bil trošku jinej jak
109 mi, tagže s tím uš sme se tak ňejak, ne že bi sme si nerozumjeli, ale s Pavlem sme
110 k sobje mňeli bliš, mi sme mjeli stejni názori, Fanda bil vo trošku ňegde jinde, s Pavlem
111 bil vo pjet let, to uš je tam ten vjekovej rozd'íl poznat, jo. Se mnou bil vo tři. No ale
112 říkám, jako sourozenci sme se snesli, ale třeba že bich si s ňim ňegde ňejak hrála nebo
113 tak, to uš né. Jednak vjekovej rozd'íl a aji ten rozumovej rozd'íl tam bil poznat, jó. Von
114 mjel takovi svi názori, von bil doj samotá', von vubec nevhledával d'eťi, mi sme zase
115 hrozně rád'i, diš sme mohli utic z domu, na chvílu jit mezi d'eťi, jo. Von si rát hrával
116 doma a navíc se eš'e hodně připoutal g d'edovi, coš mi sme jako z d'edem, tak ňeák
117 vicházeli, ale že bisme s ňim trávili zrovna d'ectví rád'i, to né, jo. (no ale z bábi, jo, ne?)
118 Jo, já jako misim ze starim d'edem, kteriho ti uš nepamatuješ (ajo), jako rodiče, diš mám
119 bejt upřimná, tak ti si nás né nefšimali, ale nevjenovali se nám tak, jak mi se vjenujeme
120 svejm d'eťim. Jo, že bi si našli ňegdi čas, abi támle s nama si hráli, to bilo hrozně málo,
121 protože hodně chod'ili do práce a nebo diš nechod'ili do práce, tak bila zahumeņka a
122 zahrada, fšechno bilo před'nejši jako, jó.

123 (Jo a d'eda mi viprávjel taki aji vo tom Frantovi, vo tom teda moc jako né, ale tak jako
124 jak vo tom povidal, tak mi přišlo aji, že mu to je lito, protože pořát říkal, jakože cht'el
125 jako abi ho zachránil, nebo viš co a že pořát se vjenoval jenom jemu) To je vono a
126 možná dibi ho bejval nechal. (A tadi Pavel jakobi s tetou, že museli sami fšechno.)

127 *No protože nás nechal, mi sme se skrátka museli zeživotem porvat, protože se vjenoval*
128 *jenom jemu a možná dibi se mu nevjenoval, sice bi skočil něgde f blpšulce jo, ale von*
129 *bi se naučil, von bi se naučil bráňit, jenomže to se, von se nesmjel bít, jak ho kluci bili,*
130 *tak von se musel bráňit, jo, ňikam se nepoušťel, abi ho vostaťni nevoctrkovali a mi sme*
131 *skrátka ti rani museli vodnist.Že nás támle něgdo mláťil, diš sme šli ze škole, to voňi aňi*
132 *nevjed'eli,jo, že váš taťka musel bejvat po škole, abi nemláťil d'ecka, jo neříkej mu to,*
133 *skrátka mi sme ti vjeci domu nenosili, mi sme se porvali a domu sme ňic nenosili a von*
134 *to nosil fšechno dom a voňi ho pořát bráňili a pak diš přišel, gde ho nemohli bráňit na*
135 *vojňe, no tak mu to vlezlo na mozek a bilo to, no. Mi sme si vodbili fšadi, gdo se neumjel*
136 *bráňit tak ho stloukli, no. A tak parkrát sme bili bití a bilo to (A to bili i tebe?) No mje*
137 *Pavel chráňil, tak já sem tolik bitá nebila, ale Pavel se rval s gdekim taki. Já si*
138 *pamatuju, že něgdi nás poušťeli až dil ze škole, až d'ecka vodešli, ale to i Poličáci se*
139 *tagle rvávali, to bili bitvi mezi Kosňikama, Policí a Jiraťicama, ale to je fšadi, ti d'ecka*
140 *se tag^hle. Jak se choďilo dva tři kikometri pješki, to se midlí. Protože dicki choďili tadi*
141 *si s'ěžovat,třeba Karáskofka si choďila s'ěžovat, že holki bil a tak. Jenomže mi sme*
142 *doma ňic neříkali skrátka, jo. Co človyjek utloukl, to bilo utlučeno a hotovo, no. Až diš*
143 *přišel něgdo si večir s'ěžovat, že ten přišel viválenej v blaťe, tak to prasklo, jo. Ale mi*
144 *taki parkrát^t, diš tam nebil Pavel, tak mje taki bili, to sme se normálňe rvávali jako*
145 *d'ecka, to nebilo jak neska, že každiho se vozí do škole. Mi sme šli s Police pješki a to se*
146 *celou cestu něco vivád'elo. Já si pamatuju, jak sem mjela takovou bílou chlupatou*
147 *čepicu, nevím jesli neňi ešťe něgde f garáži, takovi kudrnati, vipadalo to jak aňd'eliček a*
148 *dvje bambulki. Já sem s ňou jednou přišla domu, no to bilo sami seno, sami blato.*
149 *Musela sem vikládat, že sem se svalila, i gdiš mi stejňe ňigdo nevjeřili. Mi sme se*
150 *baňčili no a pak sme si to navzájem do těch čepic házeli, vona se tak blbje sušila, voňi*
151 *mi to sušili na kamnech a bili tam kudrlinki, to bilo jak vlasi, ale já sem ti čepki nemjela*
152 *ráda, tak sem si mis^lela, diš se zňiči, tím lip.*

153 (A ešťe mi řekňi to, ti si nás pamatuješ, jak sme si tadi pořát hrávali fšichňi čtiři, tak
154 něco vo nás prost'e, co třeba si nepamatujeme mi.)

155 *To mám vikládat, jak ste málem potpálili stodolu? (Jo to mi zrovna viprávjel Vojta.)*
156 *Tagže si to pamatujete dobře (Já né, já si to nepamatuju.) A pamatujete si, jak sem vás*
157 *viplašila s turkiňe? (Ne.) Vi ste pořát lezli za zahradou do kukuřice a já sem mjela*
158 *strach, že se někam dostanete aš k Radoťicim a že vás nenajdu, tak sem vás dvakrát*
159 *varovala, že tam choďijou d'ivočáci, no vi ste si s toho samozřejmje ňic ned'elali, pořát*

160 *ste tam lezli dál, aš mñe jednou došla trpjelivost, tak sem tam šla pochrochtat* (Tak to
161 *vubec nevím.) Ale vi ste tenkrát vipálili a vot tý dobi ste tam nechodili a dali ste pokoj.*
162 *Ale jednou sem se pak taghle zase dostala já, já sem tagle jednou seděla na zahradě,*
163 *nebo sem protrhávala řepu, něco sem tam skrátka dělala, no na zahumence a najednou*
164 *slišim takovej d'ivnej štekot, říkám, to voňi zase d'ecka mñe chcou zase spátki vihecovat,*
165 *ne, tak sem si s toho nič nedělala a von ti štekal srnec, to sem nñgdi neslišela tak nahlas*
166 *štekat srnca, já ti sem se pak tak bála, jak najednou viskočil jo, z toho vobilí. No tak*
167 *sem se tak viděla, říkám, dovi jak tenkrát bilo vám, diš ste vileťeli s toho, viděšeni*
168 *v domñeňi, že tam je d'ivočák. Ale misim, že uš ste se tam pak nevobjevili. Nevím, co ste*
169 *ešče vivád'eli za lumpárni. No stodolu ste málem potpálili. Nebo si tadi pamatuju ti boje,*
170 *diš sem začala chodì ta Magda, jak ste vivád'eli lumpárni a naschváli, ta sem tenkrát*
171 *vnesla hodñe zla, vona vás tak ñejak rostrhala, tenkrát, no. No nevím, vi ste zase těch*
172 *lumpáren tolik nevivád'eli. (No já si pamatuju, jak sme...)* *Jak ste si tadi hrávali na těch*
173 *tabulich (Jo, to jo no.) Já su učitelka, já su učitelka, jed'iná Lenka chťela poslouchat.*
174 *Dvje učitelki na jednoho žáka bili vždicki. (No já si pamatuju, jak sme dělali pro vás ti*
175 *vistoupeňi). Jé, to bilo taki krásni, no. Ešče támhle mám ñegde kvjetináček s tímhle*
176 *nahoře, nemám? Nevím, ñegde tam bil takovej kvjetináček a f tom tři kiťički, jesi je*
177 *ñegde vzadu. A tudle, diš sem uklizela f Cidliñe, tak tam ho mjela ešče bábi taki ten*
178 *kvjetináček, jo, no. To bilo taki krásni. (To mñe to dicki strašne bavilo to organizovat.)*
179 *Ale viš, že's tenkrát dala dobri základi Jaňiñe? (Jo, mě to strašne bavilo.) Ale vono ji to*
180 *hrozñe pomohlo, vona pak diš přišla do prvñi třidi, tak viš co vona uš toho umjela, jo.*
181 *Ji tenkrát tadi to hraňi strašne pomohlo. Jednak vona taky hrozñe chťela (Tojo, no.)*
182 *Vona diš se chcela neco naučit, tak se naučila, ve štyrech letech ste tenkrát začali*
183 *stavjet a mi sme pak dělali to potkrovi, tak já sem tak ñák mjela pocit, že na ñi třeba*
184 *nemám tolik času. Prže já dicki večir sem ji čtla pohátki, písničku, modlidbičku, jo. Pak*
185 *ñák jak se stavjelo, tak večir sem asi bila utahaná a nenašla sem tolik času a vona dicki*
186 *řikala: „Esi nám nebudeš říkat pohátku, tak já se naučim čist a budu si ji čij sama.“ Jak*
187 *sme mivali na ledñičce takovi pismenka magneticki (Jo to vím, to si pamatuju.) A vona*
188 *dicki přišla a donesla mi třeba b a poala: „co to je za pismenko?“ tak sem ji řikala: „b*
189 *jako bábi“ a pak sme mjeli kñišku a tam na každi pismenko bila řikanka a vona si to*
190 *tagle řikala, vona ti přišla za dva mjesice tak ale a najednou umjela perfekñe celou*
191 *abecedu. Ve štyrech letech, pak je začala dávat dohromadi a nej šla do prvñi třidi, tak*
192 *se sama naučila čist, tagže vona diš si umanula, že něco chce, jo, tak to skrátka*
193 *dokázala. (Diť vid'íš, že to má dotet', viť, diš neco chce, tak to prost'e udelá.) Vona diš*

194 *si umane, že bude do trčiceři studovat, tak bude studovat skrátka no, vona už neska ví, že*
195 *esi teda dod'elá konzervatoř a vejšku, pak že bi ešče hcela skusit, jejdamane, co to je za*
196 *školu, jak mají ti umjelci, amu, nebo jamu, co to d'elaji, vod hudbi? (Janáčkova*
197 *akademie muzickejch umjeňi, ne?) A gdiš budu hodňe dobrá a fšechno se mi podaří, to*
198 *co chcu, tak ešče skusim dalších pjet let tam. Já poám: „Nojo, ale viš kolik ťi bude?*
199 *ňákejch třicet dva let už a gdo si ťe pak veme?“ Vona poá: „Já stejňe nejsu rod'inej tip,*
200 *já se vdávat nebudu“ (Ale tak to vona dicki říkala, že nechce d'eti a to Lenka zas to je*
201 *taki, pravej vopak, ne?). No a viš co mi tudle Lenka povidala? „Já bich hcela, abi mjela*
202 *Jana aspoň pjet d'eti a já bich se jí vo ňe starala.“ Já říkám: „A proč to tagle chceš,*
203 *proč nechceš ti d'eti?“ „No protože já bich je hcela, ale misiš, že si ňegdo takovi tele,*
204 *jak su já veme?“ Já říkám: „Leňko nepoceňuj se, diť ti seš normálňi inteligeňňi pjekná*
205 *holka, proč bi si ťe ňigdo nevzal?“ „Ne protože vo Jaňe litají fšichňi kluci sem za ňou*
206 *litaji a mňe s ňigdo nefšimne.*

PROMLUVA 4

1 (Mužeš mi říct ňeco o svim d'ectví? Třeba s kim sis ráda hrávala, nebo kde, nebo ňáki
2 hri, prost'e ňeco, co si pamatuješ z d'ectví?)
3 *Tak já nejvic z d'ectvi si pamatuju, že sme si hrávali na Jednotu, protože jak mamka bila*
4 *v Jednoťe, tak my sme mjeli na zahrad'e, nám d'eda ud'elal z dřeva poskládaniho do*
5 *ňeho takovi polički, mjeli sme, dostala sem jednou na Vánoce takovou tu pokladnu, jak*
6 *se na ňi normálňe inkasuje, bábi nám schovávala, ti vod, vod rúznejch jarú a vod'*
7 *ňekerejch takovejch zbitkú f opchoďe a mjeli sme normálňe nad'elani i svoje peňize, mi*
8 *sme si je vistřihovali s kartonú nebo z ňákejch takovejch papirú. Mjeli sme i kulati*
9 *peňize a normálňe sme si chod'ili nakupovat. To si dicki pamatuju, že se mi nejvic*
10 *prost'e libilo jakobi naskládát si to do ti peňežejki, pak to zaplaťit a skládát to jakobi do*
11 *kabele, jo. Že dicki sem si pamatovala, jak sme bejvali z bábi f opchoďe, tak jak kerá*
12 *ženská si to tře^ba do kabele rovnala, i sme jako napodobovali, jako paňi Mařiková si to*
13 *tam skládala, jo, tak to si pamatuju uplňe ze fšeho nejvic. To se nás dicki sešlo prost'e*
14 *uplňe třeba vosum holek, nebo devjet s celejch Radořic a fakt sme si tam na ten opchot*
15 *hrávali strašňe často (Jo to ste mivali u vás na zahrad'e?) Normálňe na zahrad'e, u nás.*
16 *A to bilo, to je uplňe, co si pamatuju nejvic, no pak si pamatuju, že sme s Kvjetou*
17 *Vaňurovou sme skákali právjje tu gumu a nejvic sme hrávali prost'e žoliki, jo, ti sme*
18 *hrávali i doma z bábi, z d'edem, diš u nás bili Standa Třebickej s Efčou, tak to sme*
19 *hrávali žoliki. No a hrozňe si pamatuju, že sme právjje chod'ili do toho Žlípka, tak jak*

20 *sme si tam hráli na víli, tam u ti chati bila taková lavička a mi sme si dicki vzali do*
21 *igelitki prostě sukňe různí takovi stari a dicki sme se tam na to navlekli a prostě sme*
22 *tam litali jak víli. To bilo taki docela zajímaví. Tak to si uvjedomuju, no a potom sme*
23 *hodně hrávali přet opchodem, jak se to menuje (Panáka?) Panáka, ale eště inak, ti*
24 *kostki, prostě šest tech. (Čtverce?) Čtverce! (A jak se to hraje?) No to se hraje prostě*
25 *jakože hodíš do jednoho, ho přeskočíš a doskáčeš na jedni noze spátki, jo, diš to*
26 *přeskočíš a nepřeshlápneš, tak hodíš do dvojki a zase skočíš, na jedničku, přeshkočíš*
27 *jakobi ten ten a nakonec. A vlasně, gdo jede aš do šestki, tak vlasně vihrál, jo, gdo je*
28 *jakobi nejdříf šesce. Tak to sme strašně hrávali. No a pak sme hodně času trávili na*
29 *kolotoči v Radořicich, to si tam tenkrát ta Zdenka Novákova zlomila něák škaredě tu*
30 *ruku a pak už sme tam moc nechodili, prostě sed'eli sme na kolotoči a vikládali sme si.*

31 *(A pamatueš si eště náki zážitki jakobi z bábinou a z d'edem?)*

32 *No jejda. Tak zážitki, nejvic si pamatuju, diš sme ráno stávávali, že nám d'elala snídaňe,*
33 *protože bábi už bejvala f opchoďe, tak vona nám d'elala třeba vajička nebo prostě*
34 *jakobi snídaňi. A pak diš sme šli jenom na autobus, tak sme šli za bábi prostě jenom*
35 *řict, že už dem. No a d'edu si zas aš tak moc nepamatuju, jenom si hrozně pamatuju, jak*
36 *sed'ival právje f tom skleňiku, diš mu bila zima, tagže tam, prže von jak mjel něaki*
37 *astma, nebo co, prostě se mu špatně dejchalo, tak tam se mu dejchalo dobře. Nebo*
38 *prostě já si ho pamatuju, že vždicki něgde jenom posedal, nebo že mjel třeba židlu a že*
39 *si sedl na sluňičko, jo tak třeba za pul hod'ini zase něgde ^jinde na sluňičku a jako*
40 *pamatuju si, že to snat bil nejhodnějši čovek, jakiho sem znala, to bil tak strašně hodnej,*
41 *eště bich řekla, hodnějši než d'eda radořickéj. Jo a takovi zážitki, jakože sme tam*
42 *chod'ivali do vejmiňki, že si třeba pamatuju diš sme tam šli, že voňi třeba stávali, tak to*
43 *sem mjela ráda, že prostě sem vid'ela, jak prostě d'edu třeba f pižamu jo a nebo tak, jo*
44 *jako já, mje to přišlo takovi, nebo uplňe mám takovej zážitek, diš sem bila asi hodně*
45 *malá, protože si pamatuju, že sme právje do ti vejmiňki tenkrát přišli a bábi si šla do*
46 *koupelni jakobi s ti postele, já nevim prostě česat a to, a dala si do puse ti zubi a já sem*
47 *pak strašně dlouho nat tim přemejšlela, jako, co vona s něma, jesli to vona něák spolkla,*
48 *nebo že sem si jako nemohla furt uvjedomit, jako proč ti zubi si tam dávala a jak jako,*
49 *jo. Tak to si taki pamatuju. No a inak si spominám, nejvic asi na d'edu, protože ten,*
50 *jakože s nama, diš si hrál žoliki, nebo von si s nama i hodně jako vikládal, že sme*
51 *prostě, diš bábi bila f opchoďe, mi sme museli prostě vo pjeti, diš vona šla do opchodu,*
52 *jít už jako domú, že se budem učít, no a že sme si prostě z d'edem vikládali, že sme si*

53 *dicki sedli na křeslo nebo na gauč a tak sme si jako povídali, von si s nama rát, ale jako*
54 *viložeňe zázitek to asi nevim.*

55 (No a chod'ilas do mateřski školki?)

56 *Chod'ila sem do Jemnice. (A potom na základňi školu prvňe do Bačkovic.) Prvňe do*
57 *Bačkovic a pak do Police. (A to si pamatuješ ňákej zázitek?) Z mateřski školki? Tak*
58 *prvňe z mateřski školki, to si nejvic to, že vlasňe sme, školku votvirali až vo šesti a bábi*
59 *jezd'ivala ňák na pul šestou, nebo možná i na pátou, to nevim přesňe. A že sme si tam*
60 *hrávali vlasňe u ní, diš vona ešće šila tam f tom Ota, f tom, jak se to tam menovalo (No*
61 *Otavan?) No to nebil Otavan, to bilo, já si nemužu ted' spomenout jak, prost'e zakáskovi*
62 *krejčofstvi pánski to bilo, to nebil Otavan, tam bili jenom asi tři nebi štiri ženski jakobi*
63 *švadleni, takovej obrofskej stul a mi sme tam prost'e ráno sme tam z Janou, prost'e*
64 *každá sme tam mjeli svoju panerku a prost'e sme tam bejvali, tak to si pamatuju. No a*
65 *pak si pamatuju, že sem si tam zlomila tu ruku na těch schodech do ti školki, to si*
66 *pamatuju že mje bábi vedla do školki do toho a šli sme prost'e a mje to ňák asi uklouzlo,*
67 *vona mje držela za ruku a já sem na tu druhou padla a zlomila sem si ji. Tak to.*

68 *No ale s těch Bačkovic právje, tak tam to bilo taková spiš rod'iná škola, protože vlasňe*
69 *pan Slabej s tou paňi Slabou bili jakobi dvě učitelé a bili manželé a vlasňe jenom voňi*
70 *dvá f ti škole učili, ňigdo jinej. A tam bili vlasňe jenom štiri roki, tagže dicki bila prvňi,*
71 *třeťi spojená, nebo prvňi štvrtá a druhá, třeťi, bili spojení. (A to fšechno s'ihali?) Jo, a*
72 *jenom voňi dvě vlasňe učili prže každej mjel jakobi jednu třídu. No a tak právje si*
73 *pamatuju, že, gdiž bejvala ta, vono se to nemenovalo asi Kouzelná školka, vono se to*
74 *menovalo ňák podobňe, jo, tak vim, že dicki sme se chod'ili právje d'ivat, že sme prost'e*
75 *sed'eli, ňegdo, gdo bil nejhodňejši mohl sed'et na gauči, ti vostatňi prost'e sed'eli na*
76 *zemi na koberci a že sme se u ňich jakobi viložeňe f biťe, protože voňi tam mjeli i bit f*
77 *tom, tagže sme se tam chod'ili k ňim. No a to si právje pamatuju, že voňi mjeli tam*
78 *zahrátku, naprot'i, za kaplou, jak je kapla, kolotoč, tak tam bila kuj zahradi. No a si*
79 *pamatuju, že mi sme dicki každej dostal třilitrovou, nebo dvje třilitrovi skleňice, do*
80 *každi ruki jednu, takovi ti velki, jak do ňich nakládáme třeba bes. A chod'ili sme g řece,*
81 *prost'e nabirat a zalivali sme, zalivali sme tu zahradu, protože nemňeli vodu.*

82 (No a potom po základňi škole, gdiš ses rozhodovala, kam pudeš na středňi, tak to ses
83 jako rozhodla sama, nebo ťe ovlivňili rod'iče?) *Né, to spiš vibráli rod'iče, protože já sem*
84 *f patnácti vubec nevjed'ela, co chcu d'elat a prost'e tak spiš bich řekla, že voňi se*

85 domluvili, že bi to pro mje bilo dobri jit do Telče a prostě, že jak mje bavilo takovi to,
86 mi sme si aji hrávali nejenom na ten opchot, ale docela i na poštu, že sme si tak jako
87 vipisovali různí takovi ti formuláře, diš třeba bábi mjela náki zbiti f opchodě, tak to
88 donesla domú, tak proto prostě to tak viplinulo, že to skusim asi do ti Telče, že to je
89 blisko a že prostě pudu na ekonomku.

90 (A bila to pro tebe velká zmjena, gdiš's přešla najednou do mňesta a gdiš's musela bejt
91 na internátě?) No tak vono to mňesto našťestí nebilo tak veliki, ale ta zmjena bila uplňe
92 obrofská. (A na intru třeba se ti libilo? Takle s holkama?) Na intru takovej ten první
93 rok, tak to bich řekla, že moc né, protože to sem si tam nemohla zviknout a navíc ešće
94 takovej blbej zážitek, že třeba mi sme do sprch smjeli chodit jenom jednou za tejden a
95 diš pak ten jeden za tejden višlo, že se to nák střidalo a třeba ten jeden den višel na
96 štvrtek, tak prostě já sem to nemohla vubec jako přenist, že vot poňd'eli do štvrka sem
97 se nemjela gde vosprchovat.

98 (No a ve čtvrtáku uš's bila na privátě, ne?) Ve čtvrt', no, mi sme, prvák, druhák sem bila
99 na intru, a právyje ve třetáku, to sme bili tam f tom statku, tam bila taková jakobi velká
100 chata dřevjená, tak to sme bili tam, mi sme tomu řikali f chatce. No a tam bila taková
101 vichovatelka, že tam sme mivali ráno vo šestí sme prostě museli stávat a to sme mjeli
102 rosvičku. No a pak vlasně, pak sme si zehnali privát a pak ten posledni rok sme bili na
103 privátě, ale to bilo hlavňe s toho duvodu, že vlasně vono na intru aňi na těch chatkách
104 jakobi nebilo místo.

105 (A řekneš mi, jaks potom po škole nastoupila do zamňestnáňi? Tak něco vo tom, co si
106 dělala? Jak si střídala zamňesnáňi a co děláš tet'?)
107 No, tak já sem vlasně hnetka po maturiě nastoupila do Merhartic do kuchiňe a to
108 hlavňe s toho duvodu, protože vlasně diš tenkrát diš něgdo ud'e^lal maturitu, tak musel
109 hnetkam do za, jakobi na začátku následujícího mjesice prostě mit prácu, Jako
110 neegzistovalo, že bi prostě něgdo bil jeden den bes práce. No a furt jako sme nemohli
111 sehnat prácu, tak potom d'eda vlasně se zeptal v Menharticich, jestli bi mňe vzali aspoň,
112 neš si zežinu neco iniho, no a tak do kuchiňe mňe vlasně vzali jako pomocnou kuchařku.
113 Tagže tam sem bila necelej rok a pak vlasně potom sem šla na mateřskou. No a po těch
114 po sedmi letech mateřski se mi vlasně akorát naskitla ta práce v Jednoťe, protože bábi
115 radořickí nabídli místo v Jemňici, tagže vona přišla za mnou, prže vjed'ela, že Vojtovi
116 vlasně budou štyry roki, tak přišla za mnou, jesi bich na tu dobu, neš se ta Jednota

117 *v Radočicích zavře, esi bich tam nešla prodávat, no já sem se prvne bála, že to*
118 *nezvládnú, no vona že diš to zvládla vona, že já to zvládnú taki a jakobi mne potpořili f*
119 *tom, že vlasně i d'eda, že diš budu potřebovat vlasně jakobi pohlídat d'eti, tak že je mužů*
120 *tam nechávat, tak to sem bila ráda. No tak sem to skusila a nakonec sem tam zustala*
121 *vosum let. Ale jako diš na to spominám spjetně, tak jako já sem, to nebila špatná práca,*
122 *akoráže s tím, že vlasně potom, diš diž, už pak znova po těch osmi letech začali mluvit*
123 *vo tom, že Radočická prodejna se bude zavírat, tak sem začala zháňet vlasně prácu*
124 *jinde, tak vlasně potom přes Tonču, ta mi potom náč sehnala, voňi prvne chtěli jenom*
125 *na brigádu, ale pak se tam teda uvolňilo f tí Polici místo, tak sem nastoupila. No a tam*
126 *sem bila dva roki, necelí, tam to bilo taki docela zajimavi, protože zase sem poznala*
127 *vlasně lidi f Polici a docela tam, tam se mi docela libilo, prže diš sem potom votat'*
128 *votcházela, tak uplne sem, se mi votat' nechťelo, jo, to z Radočic, diš sem votcházela, to*
129 *sem tak jako bila ráda, takovej pocit sem mjela dobrej, ale diš sem votcházela s Police,*
130 *tak se mi vocat' vubec nechťelo. (A proč?) Protože, vlasně do ti dobi sem pracovala*
131 *jakobi sama a vjed'ela sem, že pudu do kolektivu a vubec sem nevjed'ela, co takovej*
132 *pracovní kolektif obnáší a co mje tam čeká. A diš sem pak nastoupila do Jemňice, tak už*
133 *to bili ini. Ale pak vlasně, teťka spjetně už vim, že sem se bála zbitečně, protože vlasně*
134 *tadle práce je pro mne uplne zatím nejlepši, co sem mňela.*

135 (A řekni mi, gdibi ses mohla teťka rozhodnout, po těch fšech zkušenostech, gde bis
136 cht'ela bidlet?) *No rozhodně bich nechťela bidlet v Jiračicích, cht'ela bich bidlet*
137 *v menšim mňestě, gde bich mňela prácu, pokud bich mňela prácu tam, gde mám, tak*
138 *prostě klidně třeba v Jemňici nebo něgde v nákim menšim mňestě, protože velki mňesta*
139 *na mne pusobijou depresivně a nechťela bich tam bidlet.*

140 (A máš nákej sen, kam bi ses cht'ela třeba eš'e pod'ivat? Ať už do Česki republiki, nebo
141 třeba někam ve svjet'e?)

142 *No, pod'ivat, já ten sen, co sem mjela vid'et moře a letet letadlem, ten už se mi splnil.*
143 *Ale co bich tak, co bich asi možná zažit cht'ela, tak jako né nič konkrétňiho, ale, nebo*
144 *žádnou konkrétňi zemi, ale spiš bisem cht'ela prostě vid'et, já nevim, třeba f Africe, nebo*
145 *prostě něgde, ale zažit takovi to, jak te, jak prostě tam seš a pust'ijou te tře^b a domú,*
146 *ukážou ti jak bidlijou, jak chod'ijou do školi, já ne^vim, kde maji nemocnicu.*

147 (Jak ses seznámila se svým maňželem?)

148 *No tak seznámili sme se vlasne tím, začalo to tím, že vlasne mne bilo šesnác^t nebo*
149 *sedumnáct let a začali sme chodit na zábavi, tak sme mjeli v Radočicich takovou partu,*
150 *gde sme se scházeli tam vlasne f klubovne a s nima já sem začala vlasne chodit po*
151 *zábavách. První snat moje zábava bila asi Barchan no a pak asi náki dvje, tři náki*
152 *zábavi, tak sme bili, já teda přesne nevím, na kteri to bilo zábavje, ale mislím si, že to*
153 *bilo na zábavje v Kostňikách a bilo to vlastne f, já ne^vím, asi v řínu, nebo v záři, prost'e*
154 *bilo to f dobje, gdi přišli vojáci z vojni. No a tačka vlasne z ti vojni tejkrát zrovna přišel*
155 *a taki to bilo asi na druhi nebo na třeti zábavje, tak si mne tam právje zřejmne asi*
156 *fšimnul, protože pro mne přišel normálne tancovat, snat poprvi jenom se přectavil, jako*
157 *gdo to je, já sem aňi nevjed'ela votkuť je, vod'nikud', no prost'e já sem dál tam bila s tou*
158 *partou, bili sme tam vlasne Jana Liškova, si pamatuju, že tam bil tejkrát Kája Malu,*
159 *s nima sme na ti zábavi jezd'ili, prost'e bili tam holki Zelenkovi, jo, tak sme tam jakobi*
160 *mňeli partu, no a pamatuju si potom, že sme bili asi, ale já sem nechod'ila každej tejden,*
161 *tagže zase za nákej dobu, na náki zábavje, tagže pro mne zase přišel tancovat no pak uš*
162 *sme se nák tak bavili víc, jakože von mi vikládal vo tom, že teda přišel z vojni a takovi ti*
163 *vjeci no a taki parkrát sme spolu tancovali a zase sem tam bila s tou partou no a asi na*
164 *třeti zábavje prost'e pak mne pozval do kina, no a pak sme vlasne bili poprvi v Jemnici f*
165 *tom kiňe, to si teda pamatuju, že diš von mne do toho kina pozval, tak já sem se to bála*
166 *doma říct, jakože, že sem pozvaná do kina a že esi mne pust'ijou, ale pak jako voňi mne*
167 *bes problému pust'ili, jo, ale já sem mjela strach to říct doma. No a to sme bili v Jemnici*
168 *f kiňe, ale vubec si nepamatuju na čom, no a pak uš sme tak jako dicki na tu zábavu, že*
169 *sme se tře^b a domluvili, že na tu zábavu pudem, ale to bilo takovi chozeňi, žejo, mne bilo*
170 *šesnác, jo tagže prost'e bili sme jenom na zábavje, tejden sme se pak nevid'eli, nebo*
171 *štrnác^t d'ňi, pak zase, no a tím sme pak spolu vlasne začali chodit.*

PROMLUVA 5

1 (Tak řekneš mi něco o svim d'ectví?) *Tak já diš sem bil malej tak si spominám vlasne*
2 *jenom na pár takovejch věci, kteri mi utkvěli f pamněti , kteri asi nejsou aš tak důležití,*
3 *ale tak asi moje první spomiňka je, vlasne fšechno se to odehrává u nás doma*
4 *v Jiračicich a protože sem mňel vlasne v jednon domne tři moje příbuzni, vlasne jedna*
5 *moje sestra a dvje moje sestřeňice, tak sem vlasne veškeri svoje, veškeri svoje d'ectví*
6 *prožil s nima. Hráli sme si na takovi ti normální hri jako mňesto moře kuře staveňi,*
7 *bjehali sme po dvoře, stavjeli hradi s písku, taki sme chod'ili na ruzni viletí po Jiračicich*
8 *a po okoli. Diš sme bili mali, tak se nám to zdálo jako strašná dálka, diš si na to*

9 *spomínám teška ze spětniho hlediska, tak sme vlasně višli jenom za barák. Taki sme*
10 *spolu podňikali takovi různí blbosti, kterejm se teška docela, mám strach, že nám to*
11 *vubec rodiče dovolovali, že nám, že sme s toho mňeli docela průšvih. Diš sme omilem*
12 *zapálili, diš sme si omilem zapalovali svíčku na púde a rodiče nás jenom hrubje*
13 *pokárali, tak sme si říkali, že sme to možná už fakt docela přepískli. Ale taki sme*
14 *podňikali různí, různí vesňicki akce, napříklat jako vrkáňí, to je že před Velikonocemi*
15 *se vlasně d'eti sejdou a z vrkačkami a různími klapačkami chodí po fsi a zastupují zvoni*
16 *a poté vlasně ke konci vrkáňí obejdou domi a lidí im za to něco dají. Vlasně za to, že*
17 *každej den stávali, že každej den chodíli a tak. Protože bidlíme na konci vesňice, tak*
18 *sem jako malí ještě bez říd'ického průkazu mohl jezďit na pionírovi, říkali sme mu fechtl*
19 *nebo tak různě, jezďili sme na tom klidně dvě a tři, kolik se nás tam višlo, diš sme bili*
20 *malí, tak se nás tam vešlo fcelku hodně, tagže tím sme vubec. Jezďili sme takle po*
21 *různích cestách a fšichňi sme se na tom takle naučili.*

22 *(Pamatuješ si eš'ťe na něco z mateřski školki?) Tak možná si na náki vjeci pamatuju,*
23 *hlavně si pamatuju, že mňe vlasně, sestra mňe vod'ila do školki, protože sem bil, sem bil*
24 *strašně malej a vona už bila taková velká rozumná, tagže dicki mňela za úkol prostě*
25 *mňe vodvist do školki a pak tepraf šla do školy. Pamatuju si, že sme ve školce si hráli,*
26 *ale taki sme tam tropili docela takovi, takovi průšvihi. Dicki diš sme bili zlobivi, tak nás*
27 *paňi učitelki zavřeli na pudu a strašili nás, že tam je čert, tagže sme se, tagže sme se*
28 *strašně báli a vod ti dobi sme vlasně už bili hodni a snažili sme se, abi nás prostě už za*
29 *tím čertem nezavírala. Gdyš sme bili mali, tak sme tam taki strašně moc stavjeli pasťi*
30 *do pisku. Vlasně d'elali sme to tak, že sme si normálně na piskovišti vikopali d'iru, na*
31 *kerou sme naházeli vjetve, na to sme naházeli lupeni, spátki sme to naház, poházeli*
32 *piskem, tagže to vlasně vubec nevypadalo, že tam náká d'ira je a gdyš tam něgdo jakože*
33 *spadl, nebo diš tam prostě se mu vo těch deset centimetrů propadla noha, tak sme*
34 *s toho mňeli nejvječi srandu a to bili prostě vrcholi našejch zážitků a spomínek taki.*
35 *Inak ve školce já nevym, mm, protože sme vlasně chodíli do školki do vedlejší opce, tak*
36 *tam prostě bilo do třiceti d'eti, tagže sme se vlasně se fšema skamarád'ili už ve školce a*
37 *pokračovali sme spolu do školi a, a vlasně bili to naši kamarád'i na celej život. Taki si*
38 *pamatuju, že gdyš sme třeba chodíli k zubaři, tak mi sme se sestrou a eš'ťe s pár, eš'ťe*
39 *jakože z několika málo d'etmi chodíli k jiné zubařce a diš vlasně se chodílo se školou, že*
40 *šla celá třída, tagže mi sme bili jako jedíni vismáti, protože sme vjed'eli, že nás vlasně*

41 *se zubař netíká a gdyš sme vid'eli ti vistrašeni pohledi ostatních, tak sme mñeli mi takovi*
42 *pocit bespečí, protože se nás to netíkalo, tagže to bilo, tagže to bilo strašne dobri.*

43 *(A gdibich se te zeptala třeba na základní školu, bil si spíš hodný d'íťe, nebo si choďil*
44 *domú s poznámkama?) Tak bil sem asi tak něák možná myslim průmñerni d'íťe, ale taki*
45 *opčas se to prostě zvirtlo a něká ta poznámka bila. (A pamatuješ si na někou*
46 *konkrétñi?) Mmm, spominám si, diš mi, diš mi pañi učitelka na d'ejepis, kteri sme říkali*
47 *Kadlecka, učila nás i na vitvarnou výchovu, a d'elali sme něki d'ílo z voskofkami, a to*
48 *sme d'elali tak, že sme si nahřáli svičku, f tušce sme mñeli zapichnutej špendlík a vlasně*
49 *ten špendlík sme nahřivali a vlasně namáčeli do toho vosku a tím sme malovali vlasně*
50 *na ten papir jakože rostavenim voskem, diš sme ho mñeli rostajenej na žličce tak sme,*
51 *tak nás nenapadla vječi blbost, neš to po sobje začit, začit lít a rúzně to po sobje házet,*
52 *tagže sme mñeli vosk uplñe fšude, samozdřejmñe gdiš to na nás dopadlo, tak to na nás*
53 *uschlo a nešlo to dolu a tenkrát sme to d'elali ale štíři kluci a jelikoš sem to d'elal ešće*
54 *z bratránkem, tak sme vimisleli takovou lest, abi na to naši nepřišli, že sme to každej*
55 *vlasně svedl na jiniho, abi se to vlasně naši rodiče navzájem ne, nedozvjed'eli a ři*
56 *vlasně, co se normálně spolu stíkají, tak sme to hlavñě nesvedli na sebe, abisme to mñeli*
57 *takle kriti a mñeli sme to f pohod'e.*

58 *(A na základce se vlasně konalo taki hodñe akci, tak spomináš si na něki?) Tak*
59 *spominám si, každej den, vlasně, nej začínala škola, bilo to asi pjeřiminutovi interval*
60 *dicki, co to bilo, tak se po celi škole pozapinali televize a vlasně d'elalo se takovi*
61 *soukromi školñi visiláñi. Fungovalo to tak, že vlasně žáci misim osmích a devátích třít,*
62 *uš takovi ři vječi prostě mñeli dicki rozepsanou vlasně službu a bilo to něgdo bil*
63 *moderátor, něgdo bil kameraman, něgdo poušťel hudbu, něgdo bil technik a vlasně dicki*
64 *se řekli takovi ři důležiti akce, kteri se v ten den budou chovat, ee, kteri se budou konat,*
65 *řeklo se dnešñi datum, řekl se svátek, řeklo se významná událost a fšechni ři rúzni, diš*
66 *bila něká třeba ciklistická souřeš, nebo diš bilo třeba velki náledí, prostě něki*
67 *upozorñení, něaki organizačñi vjeci a tak a vlasně f tom, f tom rañim upou, nebo f ři rañi*
68 *upoutáfce, kterou sme vlasně nazivali to vysiláñi, tak bilo vlasně i zahrnuti popoma a to*
69 *zase bilo, to bilo, že sme po třetí hodíñe, vlasně po ři dalši přestáfce, co následuje za*
70 *svačinovou, šli si vlasně objehnout školu, bilo to, bilo to dobrovolni a vlasně mysim si,*
71 *že to u fšech, kteří se toho vlasně aktivně zúčasñovali, tak to u ñich posílilo imunitu a*
72 *protože klidñe diš bili prostě závjeje, diš padal sních, tak mi sme si šli f tričku a jenom*

73 *v botách v kraťasích objehnout školu a bilo to zajímaví spěštění dne a bilo to, myslím,*
74 *že to bilo i zdraví.*

75 *(A gđibich se ťe zeptala na nákej školní vilet?) Tak pamatuju si třeba uplňe svůj první*
76 *školní vejlet, to bilo asi f první tříd'e, kdi sme vlasňe s paňi učitelkou a ešťe s ťemi*
77 *ostatňými pjetadvaceti žákama, nebo pjetadvaceti spolužákama sme stanovali před*
78 *školou, bilo to pro nás uplňe, uplňe nejvječí akce, protože ňigdi sme před ťím ňic*
79 *takoviho nezažili a ten pocit spát ve stanu a zbudit se ráno a vid'et prost'e rosu, vid'et,*
80 *vid'et ten, ten vorosenej stan a celi to krásni ráno, jak se probouzelo, tak na to*
81 *spominám strašňe rát.*

82 *(A gdiž potom bich se ťe zeptala na to, jakí to bilo přejít ze základňi školi vlasňe, kde si*
83 *bil na vesňici, do mňesta a na středňi školu a celkovje, jiní lid'i, jini ubitováňi, bilo to*
84 *pro tebe velkej zážitek?) Tak bil to docela šok (velká zmňena?) pro mňe, protože sem*
85 *vlasňe celou dobu, co sem chod'il na základku, tak sem prost'e bidlel doma, ňigdi sem*
86 *takle nespál třeba u spolužáka a že bisme druhí den šli třeba do školi a takle sem prost'e*
87 *najednou bil na intru, mňel sem tam svobodu, mňel sem tam uplnou volnost a bilo to*
88 *pro mňe docela ťeškí, že s, prost'e pochopit, jak to tam funguje a tak. Taki sem mňel*
89 *docela problými s ťím, vlasňe z našim, diš sem ňekomu visvjetloval, třeba názvi našich*
90 *jidel, tak voňi to prost'e ňigdi nedokázali pochopit, gdiš sem řekl, že sme mňeli, já nevím*
91 *k vobjedu jidáški nebo varhule, tak na mňe fšichňi koukali tak, že v živoťe nevjed'eli, co*
92 *to je a že si z ňich snat musím d'elat srandu, protože že to snat aňi neňi jídlo, protože*
93 *voňi tomu vlasňe ňigdi nerozumňeli aaa, a prost'e vubec nevjed'eli, co to znamená.*

94 *(A třeba jenom nákou vspomínku s intru? Co ste vivád'eli s kamarádama?) Tak mi*
95 *vspomínek máme určíte víc, ale takovejch, takovejch ťech vjecí, že sme třeba přišli*
96 *pozd'ěji po večerce, nebo, nebo diš sme šli s tanečňích, tak sme omilem strat'ili*
97 *kamaráda a museli sme se pro ňeho vracet, tagže takovejch vspominek určíte bilo*
98 *hodňe a rát na ňe spominám.*

99 *(No a vim, že teťka si nastoupil na visokou školu, tak mohl bis mi říct, ň'aki svoje první*
100 *dojmi?) Tak nastoupil sem teťka do Brna na véútéčko, na obor vlasňe silnoproudá*
101 *elektronika a zaťim první moje dojmi, sem tam asi tak štrnáct d'ňi, tagže ešťe pořádňe*
102 *nevím, jak mňe to tam čeká, ale tak doufám, že to ňejak zvládnú nakonec, a že se*
103 *fšechno ešťe ň'ák ujasňi, pro'ože teťka vubec nevím, jak to tam bude probíhat a zase je*

104 *to prostě vohromni mňesto naproči Třebiči, kde sem bil dřif, nebo naproči ti naši*
105 *vesňici, tak je to prostě uplňe jinej stil života a uplňe jini lidi a...*

106 (Tak jag bis chtěl, abi tak za deset let vipadal tvuj ieální život?)

107 *Tak chtěl bich bidlet v něákim domňe, nejlip na vesňici, nejlip, abi ta vesňice bila*
108 *kousek něákiho bliskiho mňesta, protože nechci bidlet f paneláku, protože už mám ti*
109 *skúšenosti s tím panelákem a vubec se mi ten život nelibi a taková ta domácí práce a*
110 *tak, to mňe na tom domňe prostě bavi. A právjje bidlet blisko něákiho vječiho mňesta se*
111 *mi zase libi s toho, že v dnešni dobje vlasňe neňi nákejch třea deset kilometru vubec*
112 *problém na něáki dojíždění. A ti pracovní podmínki a fšechni ti různi, fšechni ti různi*
113 *vjeci, kteri sou s tím takle spojeni, ať z nákupama nebo školi a tak, tak je to prostě*
114 *nesporná víhoda naproči nákejm ťem opcím, kteri sou strašňe daleko ot fšeho.*

115 (A gde bis chtěl třeba pracovat?)

116 *Pracovat nejlip v něáki velki firmňe, f odděle, nebo jakože zamjereňi spiš něco kolem*
117 *elektroniki nebo i klidňe počítačů, tagže bi mi nevaďila třeba práce pot čezem, nebo*
118 *takovi ti jak má ten ajbiem nebo majkrosoft, takovi spiš ti počítačovi firmi, to bi mi bilo*
119 *docela jedno. Ale uvidim, jak fšechno bude a jak fšechno ešťe dopadne.*

120 (Tak a mužeš mi odpovjedet na další otázku, jak ses seznámil se svojí přítelkňi?) *Tak*
121 *se svojí přítelkňi sem se zeznámil něco před rokem. Poznali sme se vlasňe na*
122 *vesňickim plese, bil to myslim něákej mysliveckej ples, bilo to v jedni mali opci u*
123 *Třebiče, misim, že f Čáslavicich a tam sme se tak něk seznámili a chodit sme spolu*
124 *začali asi ešťe pak ale dva mňesice potom, vlasňe na jemňicki slavnosti, co se menuje*
125 *Barchan.*

126 (A co rát d'eláš ve svém volném čase?)

127 *Tagže já mám takovejch aktivit určité víc, gdiš sem mňel po maturitě, tak sem mňel*
128 *vlasňe čtři mňesice uplňe volno, tak sem si našel vlasňe ve vedlejšim mňestě sem si*
129 *našel brigádu vlasňe na kteri sem bil celi prázňini. Ta brigáda bila vlasňe od jedni*
130 *internetovi, nebo ot firmi, která d'elá internetovi připojení a d'elal sem tam vlasňe servis*
131 *u lidí, d'elal sem tam různi nastavováni počítačů, routrů a ťech vjeci. Bil to docela i muj*
132 *koňiček, protože tidleti vjeci d'elám rát i ve volnim čase. Prostě sprovozňová, nebo*
133 *prostě překonáváni takovejch ťech překážek jako něco sprovozňit nebo spravit to tak,*
134 *abi to fungovalo, tak mňe docela bavi. Protože třeba muj další koňiček je bastleňi, je to*
135 *vlasňe výroba desek plošňých spojů, pro takovi ti, gdo vubec nevijou, co to je, tak je to*

136 *taková ta deska, na kteri sou spojeni fšechni součástki a funguje to pak jako v něakej*
137 *celek. Tagže vlasně různí navrhováni, konstruováni nebo opravováni, to je prostě vjec,*
138 *která mně bavi, je to vlasně taki elektro, tagže vlasně pořát se motám kolem takle těch*
139 *elektro vjecí a sem docela spokojenej.*
140 *(A vim, že ráť vaříš, tak mohl bis mi něakej svuj oblíbenej recept, kterej si d'eláš třeba*
141 *na kolejích?) tagže muj oblíbenej, moje oblíbeni jídlo sou asi vajička, protože je to*
142 *prostě richli a strašně dobri. Dělam si takovi trošku speciální, je to vlasně tak, že se*
143 *nakráji normálně cibule, která se dá smažit, dávám to smažit na hodně voleja, kterej*
144 *potom sliju, další vlasně to, co tam dávám já, tak sou normálně kvasnice, ti kvasnice se*
145 *tam prostě hodíjou, nechaji se, abí se rozehřáli, voňi se z nich stane prostě taková voda*
146 *uplně, jakože zvodnatíjou, vono se to s tou cibulkou jakože potom nechá na tom*
147 *plameňi, ta voda se s toho vipaří a zbide s toho taková lepkavá hnědá hmota do kteri diš*
148 *se potom klepne vajičko, osoli, opepří, tak je s toho prostě viborná pomazánka a je to*
149 *vlasně něco mezi michanejma vajičkama a něco mezi pomazánkou, tagže je to takovi*
150 *viborni jídlo, kteri se dá, kteri se dá d'elat na vice spusobú, že se dá vic vajiček, nebo že*
151 *se do toho přidá různí kořeňi, jako třeba ti ruzni čínski kořeňi, nebo ti ruzni kořeňi na*
152 *kuře a tak, pokaždi to má jinou chuť, jinou speciální chuť a to je na tom to dobri.*
153 *(Ďekuji)*

PROMLUVA 6

1 *(Mužeš mi říct něco o svim d'ectvi? Třeba s čím sis ráda hrála, nebo s čím si musela*
2 *pomáhat nebo něco o mateřski školce, nákej konkrétní zážitek třeba?)*
3 *Tak já sem si nejvic hrála s panečkama, to mi vidrželo aš něgdi do šesti aš sedmi třídy a*
4 *hodně řešce sem se s tím teda rozloučila potom, to bil teda docela dos^t velkej problém.*
5 *S čím sem mussela pomáhat, já diš si spomenu, tak já sem bila tenkrát hodně líná, tagže*
6 *mně do toho naši tak náak museli vždicki dokopat a co se tíká mateřski škole, tam sem*
7 *bila taková nekomunikativní hlavně, hlavně sem to tak jako bojkotovala fšechno,*
8 *spominám si, gdiš tenkrát bil rodáckej sjest f Polici, tak sme tam mjeli vistupovat na*
9 *ňákou lidovou písničku a já sem řekla, že prostě vistupovat nebudu, že, tak sem tam*
10 *ležela na tom koberci a te' sem tak jako koukala na ti d'eti a asi neska bi mi to bilo líto,*
11 *že sem tak jako nespoupracovala vubec. A co se tíká mateřski školi, no já dicki, aji do*
12 *školi, aji do mateřski školi, tak sem dicki chod'ila s pláčem ráno. Dicki prostě diš bilo*
13 *ňáki vistoupeňi nebo tak něák, tak sem se vubec neučastňila a vim, že taki jednou i sem*
14 *zatk, zatloukla náki vistoupeňi, mamce, že tam jako že vistoupeňi se nebude konat, sem*

15 řekla doma, že se zrušilo a prostě tak něk sem to dicki zakamuflovala (A muselas ve
16 školce spát? neboš jezdila domu dřív?) Já misim, že sem právě nespala, že dicki tam
17 d'ěti vječinou tak otopledne si šli chvílku lehnout a co si tak spominám, tak sem právě
18 vječinou si tam kreslila, nebo sem čekala na mamku, aš přide, ale vim, že sem tam,
19 misimže nigdi nespala, aňi jednou.

20 (A gdiš bis třeba porovnal vstach se sestrou, gdišs bila malá a gdiš teťka už ste vobje
21 jakože dospjeli?) No, zezačátku, takovi ti první léta vim, že sme se strašně moc tak něk
22 aňi nenávid'eli, mi sme se strašně moc rvali, každi ráno mezi náma bila něká hátko, vim,
23 že sme se strašně dicki jako bili navzájem, to litali facki, vlasi sme si virvávali, to bilo
24 prostě, vopravdu zbitečni hátki. Potom jak ona začala chodit do Znojma a já sem taki
25 přestoupila do Jemnice, tak ten stach se tak jako zlepšil, protože sme si, nebili sme si tak
26 blízcí a spominám si na to, že gdiš dicki mňela přijet domu právě f ten pátek, tak sem se
27 na ňi strašně moc těšila a já misim, že vona taki. Pak jak sme bili společně na intru
28 vedle sebe na pokoji, tak to začalo bejt zase takovi jako vostrí, gdiš to tak řeknu, zase
29 sme se začali hádat, prže sme prostě bili tak něk jako zase vedle sebe. A teť jak sme
30 zase, sme sice dál, teť zase jak vona studuje vlasně f Olomouci, já ve Znojimně, tak jak
31 je toho na nás moc, tak sme tak obje nervózní a prostě vibouchneme uplňe z někí
32 maličkostí. Tagže právě ten fstach misim, že jako teť zas neňi takovej moc dobrej. Jako
33 fak viložeňe hátki, fak uplňe z maličkostí, diš to tak řeknu.

34 (Tak a třeba něco vo základňi škole, tak na záklatce f Polici se konalo hodňe ruzejch
35 akci, tak jeli třeba, já nevím, bila něká akce, kterous nemjela ráda, nebo která zase te
36 bavila, na kterou ráda vspomináš?)

37 Spominám, tak vlasně probihalo to vysilání, tak uplňe to moje první takovi to vlasně
38 bilo f šesti třídě, tak sem poprví zacházela s kamerou a to vim, že pan ředitel mňe tak
39 strašně moc seřval, že sem s toho bila uplňe špatná. (To mňe taki, ale.) Ale postupem
40 času jako se mi to začalo libit prostě víc, protože čovek tak něk se naučil vistupovat
41 přetou, před t'ema lidma a takle a pak vim, že vlasně bilo to popoma, tak to jako já
42 sportovně moc založená nejsem, ale vim, že právě si pamatuju, že dicki náš pan třídňi
43 učitel tak ždicki nám prostě, sme mjeli takovi ti kartički na počítač, že, a von nám dicki
44 říkal, že jakmile nebudem bjehat popoma, tak že nám to vždicki zabaví a tak sem se
45 naučila teda tak jako trošku sportovně todle, nebo vlasně kolem školi se bjehalo, že? A
46 takle s t'ech akci třeba z Jemnice, tak hodňe mi utkvjelo f pamjeťi třeba Superstár, že

47 *sem se jako zúčastňovala (Jo to bilo na záklatce v Jemnici, jo?) V Jemnici právě, no a*
48 *takle s těch akci..asi.*

49 (No a gdišs musela přestoupit s Police do Jemnice, tak to bil asi velkej šok, ne? Jednak
50 jakože ses musela setkat z novejma lidma, jednak že jako najednou šok, žes bila na
51 vesnici a tetka najendou velki mňesto.) *Přesně tak, protože vlasně f Polici, to bilo*
52 *taková malotřítka, vlasně, gde nás bilo osum, osum lidí a teť já sem přestoupila do*
53 *třiceti lidí, gde prostě vječinu sem neznala, jejich charakter, jejich povahu, nevjeděla*
54 *sem, co od nich mám čekat. Ale dodneška sem za to ráda, že sem ten přestup jako aspoň*
55 *jednou přežila přetím, nejsem šla do Znoima. Protože bil to taki takovej šok, ale nebil to*
56 *zas tak uplně prostě že jako bich s toho bila na nervi a tak.*

57 (Po základní škole, gdiš ses rozhodovala, kam pudeš na střední, tak jako ovlivnili tě
58 třeba rodiče nebo ses rozhodovala na základě toho, kam třeba pudou kamarádi, nebo co
59 tě bavilo?) *Rodiče mňe aňi tak ňák nevovlivňili, řekli si prostě, tak jako bješ kam chceš,*
60 *já sama sem nevjeděla kam, co bi mňe tak jako táhlo, já vim, že třeba f šesti třídě sem*
61 *chtěla bít kadeřnice, v sedmi potom mi uplně ruplo f bedně a chtěla sem jit na*
62 *popeláře nebo na ňákiho zemňedělce a pak to, no, pak tak ňák mje chitlo, říkám, tak že*
63 *bich šla třeba f těch šlěpjejich ségri, tak že že, vod malička sem mňela ráda d'eti, tak*
64 *bich skusila třeba ňáki to pedagogické liceum nebo tak. Vim, že sem před sebou mňela*
65 *takle tři přihláški a říkám tetka jako kam te^da (Říkala sis, pudu tam, kam se dostanu,*
66 *dostala ses fšude, viť?) Dostala sem se teda fšude, ale tak zvolila sem teda ten stejnej*
67 *obor jako sestra no, gdibich gdibich tenkrát aspoň si, nebo gdibich to mohla vrátit,*
68 *zvolila bich asi ňeco jiniho, uplně. (A co bis zvolila?) Asi ňákou tu kadeřnici nebo tak*
69 *ňeák jako ňákej učňák, protože sem zistíla, že teda nejsem moc studijňi jako tip, to*
70 *vubec, mňe to tak nebavi, mňe to prostě uplně vždicki tak strašně štve, že se mám učit,*
71 *to vubec. Kór teť před tou maturitou, tagže no.*

72 (No a třeba jakí předmjeti tě ve škole baví a jakí ne?) *Nejvic asi hudepka, vlasně to*
73 *virustáme vod malička na hudbje, ňáká ta historije,co tak asi nejmiň tak je angličtina,*
74 *protože to, no jako maturuju z ní, ale od malička k ňi mám asi tak ňák jako odpor a teť*
75 *na střední uplně nejvječi, protože mi to nejde, nemám vubec žádni základi, dicki se*
76 *stidím, sem sice f pokročili skupiňe, ale prostě ti d'ecka tam valej jako jo, mluví to tam*
77 *uplně richlostí blesku a já tam prostě koukám a nerozumim prostě jednoduchejm*

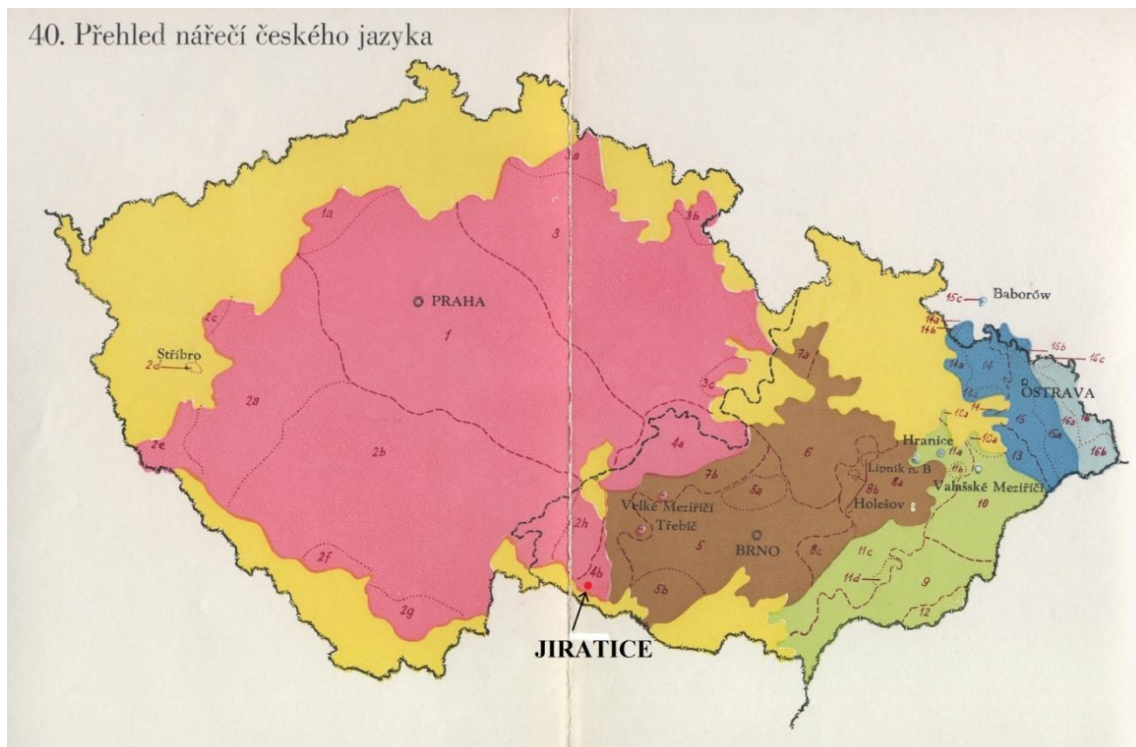
78 *vjetám. (Ale vi ste si mohli vibrat, maturovat buť z matiki nebo s angličtini, ne?) noo,*
79 *ale jí si říkám, že matika, to bi bilo asi vječi zlo ešće neš ta angličtina, no.*

80 *(A třeba co d'eláš ráda ve svim volnim čase?) No, bjehem, nebo posledních asi, nebo*
81 *bjehem dvou rokú posledních, tak jako se mi, nebo sem ziskala tak jako možnos chodit*
82 *do různých hudebních celkú, meziťim, mezi ňe patří Základňi umjelecká škola*
83 *v Moravských Budějovicích, gde chodim na sólovi spjeť, coš teda jako, neňi to žádná*
84 *sláva, ale bavi mje to, protože čoek ziskává takovou tu techniku a teť uš tak jako trošku*
85 *do tí, do toho prostě spjevu vid'í, gde, gdo, co prostě má zesylt a tak a dále potom*
86 *vlasňe uš asi sedmim rokem nafšťevuju zdejší Gdousofskou scholu, gde misim, že sme*
87 *jako viborná parta a teť, asi je to tak dva mňesice, tři, tak sem začala nafšťevovat*
88 *jemňickí zbor, gde, který je jako docela dost slavní, protože jezďí i do Florencije a tak*
89 *doufám, že bich se tam taki s ňima mohla jednou poďivat. Tagže za to, tagže vlasňe*
90 *veškeri vikendi právjje trávim tadi f ťechto hudebních celcích a co se tiká třeba ruzních*
91 *zábať nebo takovích ťech prostě rokovích akci nebo tak, to uš asi na to nemám aňi čas,*
92 *aňi chuť a uš aňi tak ňák mňe to moc netahne. (Ale chodivalas ráda na zábavi, ne?)*
93 *Chodivala sem, určíte, f ťech patnácti, šestnácti, to sem vimetla každou zábavu, ale teť*
94 *vim, že prostě, asi tak pjet nebo šest akci a zábať sem vinechala.*

95 *(Jo a gdišs mluvila teda vo tom táboře, ti jezďiš každoročne vo prázňinách na ňákej*
96 *tábor?) Bejvalo to tak, vlasňe do tohodle roku, to sem, zaprví, nebo původňe sem jezďila*
97 *jako účastňík, to bilo asi kolem dvanáctého, třináctého roku, ten tábor je vlasňe jako*
98 *nejlepší, protože, je to sice teda křest'anski založenej tábor, ale prostě zase se to tam*
99 *ňák jako nepřeháňi, sem tam ňáké modlidbi před idlem, navečer a že bi to bil viložeňe*
100 *fanatický tábor ňákej, tak to jako ne. Ale právjje, potom, jako mňe to tam strašňe bavilo i*
101 *jako účastňíka, pozďeji sem se účastňila jako jenom pomocná síla právjje f kuchini na*
102 *takovi to vařeňi a tak jako jenom tak jako, taková pomoc (Tak tam si ziskala hoďne*
103 *skušenosťi zase f kuchini, ne?) Určíte, určíte, jako sem za to ráda a zrovna minulej rok,*
104 *tak sem trošku přebrala ulohu i f tom vedeňi ťech d'ecek, semtam ňáká ta vyplň, hra, gdi*
105 *prostě bilo potřeba zaplňit richle prostor nebo pohlídat d'eti. A teť teda nevím, jak to*
106 *bude příšťi rok, protože ta hlavňi vedouci právjje otchází a misim si, že uš asi jako*
107 *nebudu mit na to moc čas, tagže asi, asi teda toho necham, no. Ale mrzi mňe to, strašňe*
108 *moc mňe to mrzi, no.*

109 (No a vlasne za pul roku si budeš muset uš podat přihlášku na vejšku *Ano, nonó* (Tak
110 přemejšlelas už vo tom, nebo viš, kam pudeš?) *Dicki, tadi ta otáska mñe vždicki*
111 *zaskoči, ot každiho, dicki si prostě richle najdu nákou odpovjet', abich nevipadala uplñe*
112 *jak neschopná uplñe nejvic. Tak přemíšlela sem, že ždicki mñe asi táhli takovi ti d'eti*
113 *spiš s toho mlačiho vjeku, s ti mateřské školi, mateřski školi, tagže právje bich chtěla*
114 *skusit něco, misim, že přímo f'tech Českejch Buđejovicich je nákej obor ti přečkolní*
115 *pedagogiki, tagže bich to chtěla právje skusit asi na ti tři roki jenom, já vic nezvládnú.*

40. Přehled nářečí českého jazyka

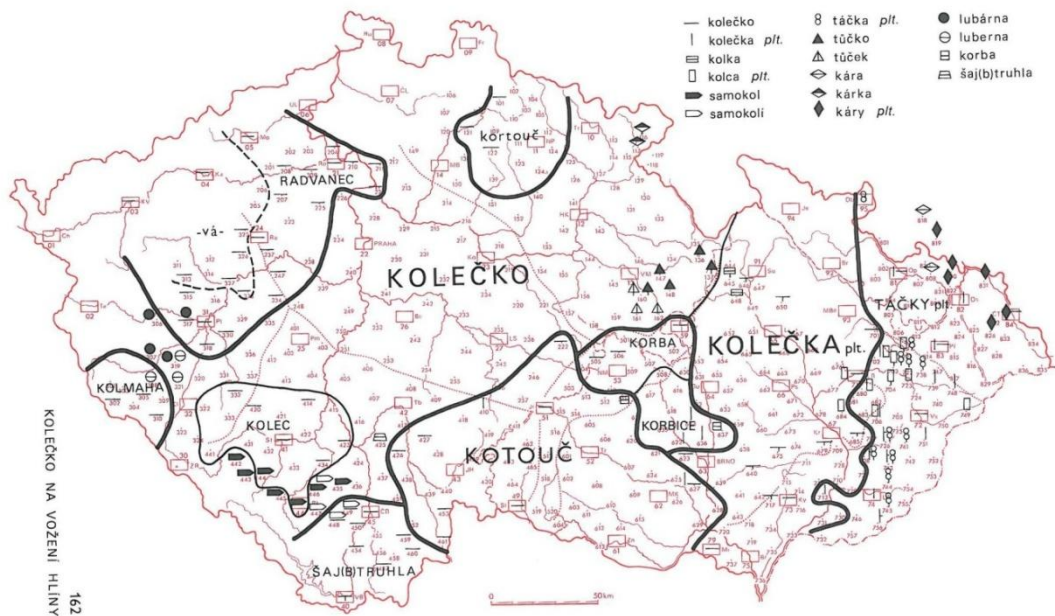

Obrázek 1

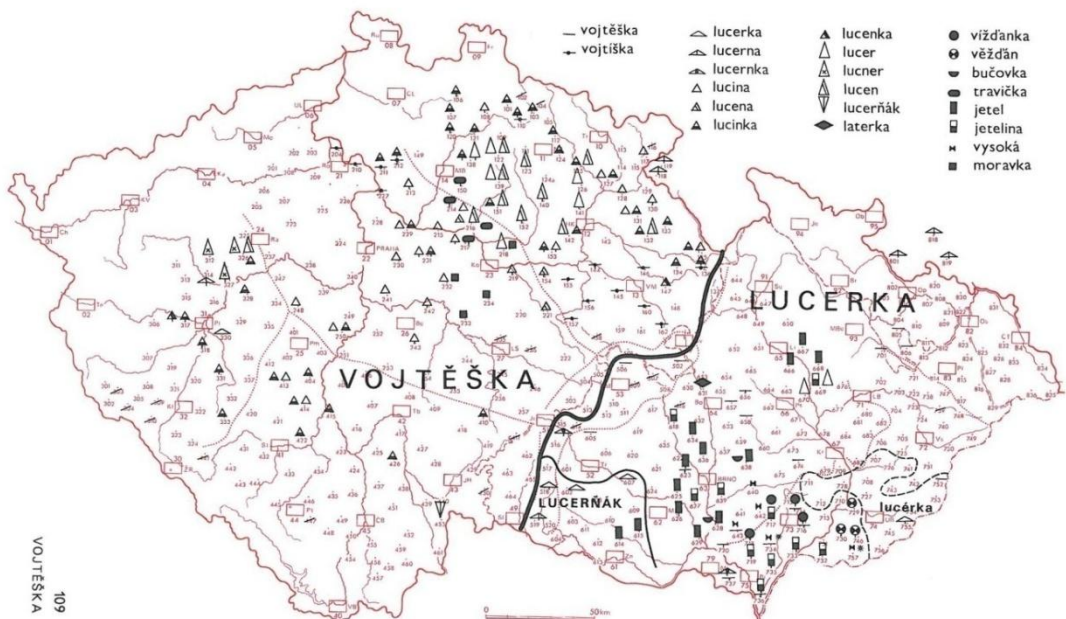
- A - Českomoravská oblast
- B - Středomoravská oblast
- C - Východomoravská oblast
- D - Slezskomoravská oblast
- E - Polsko-český smíšený pruh
- F - Oblast s obyvatelstvem nářečně různorodým

Obrázek 2

Obrázek 3

Obrázek 4

Obrázek 5

Obrázek 6

Obrázek 7

Obrázek 8

Obrázek 9

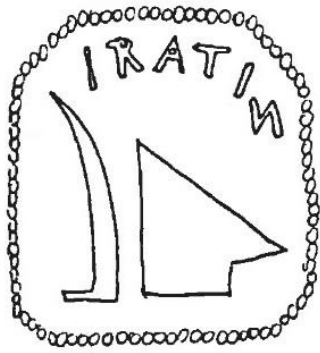

Obrázek 10

Obrázek 11

Obrázek 12

Obrázek 13

Obrázek 14

Obrázek 15

Obrázek 16